

Toeristische trendrapportage Zuid-Holland 2008

Opdrachtgever:

Provincie Zuid-Holland
Mw. E.C. Froitzheim-Leijds

Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme
Postbus 3267
2601 DG Delft
www.zhbt.nl

Management samenvatting

In opdracht van de provincie Zuid-Holland heeft het Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme (ZHBT) de Toeristische trendrapportage Zuid-Holland 2008 opgesteld. Het doel van de Toeristische trendrapportage Zuid-Holland is tweeledig:

1. De provincie Zuid-Holland inzicht geven in hoe de toeristisch-recreatieve sector in Zuid-Holland presteert in termen van bestedingen en werkgelegenheid.
2. Het ondersteunen van marketing en productontwikkeling door het verschaffen van relevante, Zuid-Holland specifieke, informatie.

Dit rapport geldt als nulmeting voor het zittende Provinciale bestuur.

Methodologie

Om inzicht te verkrijgen over de prestaties van de sector is ervoor gekozen om zoveel mogelijk gebruik te maken van landelijke bronnen. Daarmee is het mogelijk om Zuid-Holland systematisch te vergelijken met andere provincies of met het landelijk gemiddelde.

Voor het in beeld brengen de prestaties van de sector is gekozen voor een zo specifiek mogelijke afbakening. Het gaat hier om toeristische vakanties van Nederlanders en buitenlanders, alsmede dagrecreatieve activiteiten buitenshuis van Nederlanders met een toeristisch karakter. Over dagtoerisme in Zuid-Holland vanuit het buitenland zijn helaas geen bronnen beschikbaar. Niet meegerekend zijn vakanties van vaste standplaatsen, zakelijk verblijf en recreatieve activiteiten die vooral in regulier verband in de eigen gemeente worden beoefend. Funshoppen vormt een aparte categorie. Deze recreatieve activiteit is niet meegerekend in het algemene resultaat, maar de bestedingen zijn wel als zodanig in kaart gebracht.

Economische betekenis

In 2007 waren 69.456 personen werkzaam in de toeristisch-recreatieve sector van Zuid-Holland. Daarmee is deze sector goed voor 4,7% van alle banen in de provincie. Landelijk is het aandeel van de toeristisch-recreatieve sector in de totale werkgelegenheid 5,8%.

Banen:
70 duizend

Vaak wordt de R&T sector in termen van werkgelegenheid en ruimtegebruik vergeleken met de landbouwsector die de grootste ruimtegebruiker is. De landbouwsector in Zuid-Holland met een ruimtebeslag van 52% van het totale areaal van de provincie versus 4,5% voor de toeristisch-recreatieve sector, heeft slechts een aandeel van 2,2% in de werkgelegenheid van Zuid-Holland.

Met de gebruikte methodiek is het niet mogelijk de seizoenswerkgelegenheid in de toeristisch-recreatieve sector mee te nemen. Deze extra werkgelegenheid in het hoogseizoen wordt echter minimaal geschat op 3.500 banen (10% van de reguliere banen in de horeca).

Economische betekenis per sector

Bestedingen

In 2007 hebben Nederlanders 3,4 miljard euro uitgegeven aan dagtoeristische activiteiten in Zuid-Holland. De toeristische verblijfssector heeft 0,4 miljard euro aan directe bestedingen van Nederlandse en buitenlandse vakantiegangers ontvangen. De belangrijkste reden voor dit grote verschil ligt in de hoge frequentie van de bezoeken bij de dagtoeristische sector in combinatie met een groot aantal personen (met name eigen inwoners).

Bestedingen verblijfstoerisme en dagtoerisme in Zuid-Holland 2007	
	x 1 miljoen euro
Verblijfstoerisme	
Toeristische vakanties van Nederlanders	136,8
Toeristische vakanties van buitenlanders	307,9
	444,7
Dagtoerisme	
Dagtoeristische activiteiten van Nederlanders	3.372,3
Dagtoerisme buitenlanders	onbekend
	3.372,3
Totaal verblijfstoerisme en dagtoerisme	3.817,0

Binnen het dagtoerisme (exclusief funshoppen) levert het recreatieve cluster Uitgaan de hoogste bestedingen op, nl. 1,4 miljard. Dit cluster hangt nauw samen met de horeca en in het bijzonder de restaurants. De hotels profiteren veruit het meest van de uitgaven in de toeristische verblijfssector.

Werkgelegenheid

Binnen de toeristisch-recreatieve sector in Zuid-Holland vormt de horeca (exclusief logies) de grootste werkgever met 52% van de banen oftewel ruim 36.000 werknemers. De logiessector voorziet met een aandeel van 12% in 8.300 arbeidsplaatsen. De dagrecreatieve sector exclusief sport levert 8% van de banen in de toeristisch-recreatieve sector.

De grootste banengroei in de periode 2002-2007 is te zien bij de wellness sector en de vakantiebungalows. De sterkste daling in de werkgelegenheid is te zien bij de recreatiecentra, waar de attractieparken onder vallen.

Economische betekenis per regio

In de rapportage is niet alleen gekeken naar de provincie in zijn geheel, maar er is ook ingezoomd naar een zestal regio's. Dit zijn Den Haag, Rotterdam, Oud-Hollandse steden, Kust, Groene Hart en Delta¹.

Bestedingen verblijfstoeristen

De Nederlandse en buitenlandse verblijfstoeristen gaven in 2007 met een bedrag van 147 miljoen euro het meeste uit in de regio Kust. Deze regio heeft ook het grootste accommodatie aanbod. Dat geldt ook voor de specifieke sectoren hotels, campings en bungalowparken. Op de tweede plaats – op afstand - staat Den Haag. Rotterdam staat op de derde plaats met iets meer dan de helft van de bestedingen in Den Haag. De Oud-Hollandse steden staan op de laatste plaats. Deze regio heeft dan ook de laagste capaciteit aan slaapplekken van alle regio's in Zuid-Holland.

Wanneer de bestedingen gerelateerd worden aan het aantal inwoners in de betreffende regio dan wordt de voorsprong van de regio Kust nog groter: de gemiddelde bestedingen bedroegen voor de regio Kust 563 euro per inwoner. Het gemiddelde voor heel Zuid-Holland ligt aanzienlijk lager, nl. op 129 euro.

¹ Bij deze indeling vallen Kijkduin en Scheveningen onder de regio Den Haag.

Bestedingen Nederlandse dagtoeristen

Bestedingen Nederlandse dagtoerist	
	x 1 miljoen euro
Rotterdam	814,8
Den Haag	764,9
Delta	691,2
Groene Hart	456,5
Oud-Hollandse steden	409,3
Kust	207,3
Totaal Zuid-Holland	3.372,3

Rotterdam heeft in 2007 het meest geprofiteerd van de uitgaven van Nederlandse dagtoeristen in Zuid-Holland. De categorie uitgaan leverde de meeste bestedingen op voor de havenstad (306 miljoen euro). Voor de clusters cultuur, bezoek attracties en evenementen staat Rotterdam qua bestedingen op de eerste plaats in Zuid-Holland. De regio Kust daarentegen verdiende het minst aan dagtoerisme. De Oud-Hollandse steden staan op de derde plaats – na de twee grote steden – voor wat betreft de bestedingen van Nederlandse dagtoeristen aan cultuur en bezoek attracties.

Ook als rekening wordt gehouden met het aantal inwoners blijven Rotterdam en Den Haag aan kop.

Werkgelegenheid in de regio

De steden Den Haag (15.627 banen) en Rotterdam (15.139 banen) hebben de meeste toeristisch-recreatieve banen van de regio's in Zuid-Holland. Dat geldt ook specifiek voor de horeca sector zonder logies. Wat de verblijfssector betreft biedt de kustregio de meeste werkgelegenheid met bijna 2.400 banen.

Gemeten naar het inwonersaantal staat de regio Kust met 329 banen per 10.000 inwoners in de toeristisch-recreatieve sector op de 1^e plaats. Rotterdam en Den Haag staan gezamenlijk op de tweede plaats met 263 banen.

Herkomst toeristen*Verblijfstoeristen*

Nederlanders hebben in 2007 137 miljoen euro besteed aan toeristische vakanties in Zuid-Holland. Van alle provincies vormen de inwoners van Zuid-Holland zelf de grootste groep verblijfstoeristen (19%) voor een vakantie in Zuid-Holland. Dat geldt zowel voor de korte vakanties (2-4 dagen) als voor de lange vakanties (vanaf 5 dagen). Het zijn verder de nabijgelegen provincies (Gelderland, Noord-Brabant, Noord-Holland) - na Zuid-Holland – waar de meeste vakantiegangers vandaan komen. Inwoners van Zuid-Holland hebben in totaal ook het meeste uitgegeven voor een toeristische vakantie in de eigen provincie, nl. 28 miljoen euro.

Veruit de meeste buitenlandse verblijfstoeristen zijn afkomstig uit Duitsland. In 2007 hebben Duitsers ruim 1 miljoen nachten in logiesaccommodaties in Zuid-Holland doorgebracht. De top 3 wordt verder uitgemaakt door Britten (420 duizend overnachtingen) en Belgen (280 duizend overnachtingen).

In termen van totale toeristische bestedingen staan Duitsers op de eerste plaats, maar wel direct gevolgd door Britten die door hun veel hogere bestedingen per persoon per dag het grote verschil in overnachtingen bijna goedmaken. De Duitse toeristen hebben in 2007 gezamenlijk bijna 74 miljoen euro besteed aan hun vakanties in Zuid-Holland en de Britse vakantiegangers 68 miljoen euro.

Binnenlandse
vakantiemarkt:

137 miljoen euro

Belangrijkste
binnenlandse
vakantiemarkt:

Zuid-Holland
28 miljoen euro

Belangrijkste
buitenlandse
vakantiemarkten:

Duitsland
74 miljoen euro

Engeland
68 miljoen euro

Dagtoeristen

Dagtoeristische activiteiten in Zuid-Holland worden voor 94% door de eigen inwoners ondernomen. Driekwart van deze dagtoeristen onderneemt de activiteit in de eigen regio (bijv. Groene Hart, Delta) en 42% in de eigen gemeente. De bezoekers van buiten de provincie Zuid-Holland komen met name uit de provincies Noord-Holland, Noord-Brabant en Gelderland. Bezoekers hebben in 2007 voor 823 miljoen euro aan dagtoeristische activiteiten in Zuid-Holland uitgegeven.

Benchmark

Recreatie

De concurrentie op de "recreatiemarkt" vindt qua volume en bestedingen hoofdzakelijk binnen de eigen provincie plaats tussen regio's en tussen gemeenten. Voor specifieke segmenten binnen de recreatiesector kan dat overigens wel anders liggen, zoals bijv. bij attractieparken en grootschalige evenementen. Zuid-Holland scoort hoog op cultuur qua aantal ondernomen activiteiten. Van de bezoekers van andere provincies komen voor het cluster cultuur met name inwoners van Noord-Holland naar Zuid-Holland. De wellness sector in Zuid-Holland is relatief sterk en is in staat om in verhouding veel bezoekers uit Noord-Brabant te trekken. De watersport heeft in Zuid-Holland in relatie tot andere sectoren geen groot gewicht. Omgekeerd geldt echter wel dat voor de watersporters Zuid-Holland een belangrijke provincie is. Naar verhouding zijn veel watersporters afkomstig uit de provincie Limburg. Op niveau van activiteiten blijkt dat Zuid-Holland met name aantrekkelijk is voor recreatie aan water.

Binnenlandse vakantiemarkt

Bij de binnenlandse vakantiemarkt heeft Zuid-Holland vooral te maken met een concurrentiestrijd om de eigen inwoners. Zuid-Holland is de provincie met de meeste inwoners en daarmee ook de belangrijkste leverancier voor binnenlandse verblijfs gasten voor negen van de twaalf provincies. Zuid-Holland staat landelijk gezien op de negende plaats als het gaat om binnenlandse toeristische vakanties en op de zevende plaats qua overnachtingen. Zuid-Holland is meer een provincie voor korte dan lange vakanties. Zowel voor de korte als lange vakanties in Zuid-Holland vormen de inwoners van de eigen provincie de grootste groep. In de periode 2006-2007 is het marktaandeel van Zuid-Holland voor toeristische vakanties met 7% achteruit gegaan, meer dan het landelijk gemiddelde. Hoewel landelijk er sprake is van een licht krimpende binnenlandse vakantiemarkt (-3%) weten een aantal provincies ook in absolute zin hun marktpositie te versterken, waaronder Noord-Brabant en Noord-Holland (zelfs met 17%).

De daling van de toeristische vakanties in Zuid-Holland in 2006-2007 is veruit het sterkst te zien bij de eigen inwoners. Bij de korte vakanties is sprake van een terugloop van 25%, terwijl het aantal lange vakanties van de eigen inwoners is gehalveerd! Het aantal toeristische vakanties van Zuid-Hollanders in eigen land is daarentegen in dezelfde periode met 3,9% gestegen. Andere provincies, zoals Groningen en Noord-Holland zagen een sterke stijging in het aantal vakanties van deze groep.

Zuid-Holland dreigt concurrentieslag om eigen inwoners te verliezen.

Buitenlandse vakantiemarkt

Na een dip in 2003 is er weer een stijgende lijn te zien bij de buitenlandse verblijfsmarkt in Nederland en Zuid-Holland. De laatste laat wel een minder sterke groei zien dan landelijk. Het aantal buitenlandse gasten en overnachtingen in Noord-Holland stijgt daarentegen meer dan het landelijk gemiddelde.

De gemiddelde verblijfsduur van de buitenlandse verblijfs gasten in Zuid-Holland is overigens hoger dan het landelijk gemiddelde en ook hoger dan in Noord-Holland.

Inhoudsopgave

1.	<i>Inleiding</i>	8
2.	<i>Trends in toerisme</i>	10
3.	<i>Toeristisch aanbod Zuid-Holland</i>	14
3.1	Aanbod toeristische bedrijven	14
3.1.1	Zuid-Holland in landelijk perspectief	14
	Aanbod logiesaccommodaties	14
3.1.2	Ontwikkeling logiesaccommodaties	14
3.1.3	Gebruik logiesaccommodaties	15
3.1.4	Overig aanbod	16
	Jachthavens	16
	Musea	17
3.2	Toeristisch aanbod Zuid-Holland naar regio	18
	Campings	19
	Bungalowparken	19
	Groepsaccommodaties	19
	Jachthavens	19
	Dagtoeristische bestemmingen	20
4	<i>Binnenlandse vakanties in Zuid-Holland</i>	21
4.1	Toeristische binnenlandse vakanties en Zuid-Holland	21
	Korte en lange vakanties	22
4.2	Kenmerken toeristische vakanties en vakantiegangers Zuid-Holland	23
4.2.1	Vakanties	23
	Seizoenen	23
	Verblijfsaccommodatie	24
	Vakantietypen	25
4.2.2	Vakantiegangers	25
4.3	Ontwikkeling toeristische vakanties	26
4.4	Vakantiebestedingen	27
4.5	Bestedingen Nederlandse verblijfstoeristen naar sector en regio	28
5	<i>Vakanties buitenlandse verblijfgasten in Zuid-Holland</i>	29
5.1	Buitenlandse gasten en overnachtingen in Nederland	29
	Uitsplitsing toeristische en zakelijke gasten en overnachtingen	29
	Toeristische vakanties buitenlandse gasten	30
5.2	Ontwikkeling vakanties buitenlandse verblijfstoeristen	32
5.3	Herkomst gasten	33
5.4	Toeristische bestedingen buitenlandse verblijfgasten	34
	Bestedingen naar logiesvorm	35
6	<i>Dagrecreatie van Nederlanders in Zuid-Holland</i>	36
6.1	Zuid-Holland in landelijk perspectief	36
6.1.1	Algemeen	36
	Participatie	37
	Sterke clusters provincie Zuid-Holland	38
	Input-output analyse activiteiten	38
6.1.2	Vervoermiddel en afgelegde afstand	39
6.1.3	Groepssamenstelling	40
6.2	Zuid-Holland en de regio's nader bekeken	40
6.2.1	Recreatie naar regio's Zuid-Holland	40
6.2.2	Herkomst recreanten	41
6.2.3	Regio's Zuid-Holland naar recreatie cluster	43
6.3	Combinatiebezoeken in Nederland	44
6.4	Bestedingen recreatieve activiteiten	45
6.4.1	Bestedingen Zuid-Holland in landelijk perspectief	45
	Input-output analyse recreatieve bestedingen Zuid-Holland	46

6.4.2	Bestedingen recreatieve activiteiten in de provincie Zuid-Holland.....	47
	Input-output analyse bestedingen naar cluster.....	48
7	<i>Economische betekenis</i>	49
7.1	Bestedingen	49
	Verblijfstoerisme versus dagtoerisme.....	50
7.2	Werkgelegenheid	51
	Ontwikkeling sectorale werkgelegenheid in Zuid-Holland	54
	Werkgelegenheid naar regio's	55
	Structuurkenmerken toeristische werkgelegenheid.....	56
8	<i>Conclusie</i>	57
	<i>Bijlage 1:</i> <i>Kaart met regio indeling provincie Zuid-Holland</i>	59
	<i>Bijlage 2:</i> <i>Overzicht gemeenten per regio</i>	60
	<i>Bijlage 3:</i> <i>Overzicht recreatie activiteiten CVTO</i>	61
	<i>Bijlage 4:</i> <i>Afbakening toeristisch-recreatieve sectoren voor werkgelegenheid (LISA)</i>	62
	<i>Bijlage 5:</i> <i>Toelichting landelijke bronnen</i>	64
	<i>Bijlage 6:</i> <i>Bijlage 6 Definities begrippen</i>	66
	<i>Bijlage 7:</i> <i>Geraadpleegde bronnen</i>	69
	<i>Bijlage 8:</i> <i>Bezoekersaantallen dagtoeristische bestemmingen</i>	70

1. Inleiding

Doelstelling en werkwijze

In opdracht van de provincie Zuid-Holland heeft het Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme (ZHBT) de Toeristische trendrapportage Zuid-Holland 2008 opgesteld. Het doel van de Toeristische trendrapportage Zuid-Holland is tweeledig:

1. De provincie Zuid-Holland inzicht geven in hoe de toeristisch-recreatieve sector in Zuid-Holland presteert in termen van bestedingen en werkgelegenheid.
2. Het ondersteunen van marketing en productontwikkeling op provinciaal, regionaal (intergemeentelijk) en gemeentelijk niveau alsmede het toeristisch-recreatief bedrijfsleven door het verschaffen van relevante, Zuid-Holland specifieke, informatie.

Om inzicht te verkrijgen over de prestaties van de sector is ervoor gekozen om zoveel mogelijk gebruik te maken van landelijke bronnen. Daarmee is het ook mogelijk geworden om Zuid-Holland systematisch te vergelijken met andere provincies en met het landelijk gemiddelde. De meeste landelijke bronnen bieden overigens wel de mogelijkheid om trends te herkennen en deze zijn dan ook in deze trendrapportage opgenomen.

Voor de provincie is het belangrijk om met het nieuwe college en de vernieuwde Agenda VrijeTijd een nulmeting te hebben voor 2007. Daarmee kunnen gedurende de collegeperiode de prestaties van de toeristisch-recreatieve sector worden gevolgd en beleid hierop afgestemd.

Afbakening

Voor het in beeld brengen van de prestaties van de sector is gekozen voor een zo specifiek mogelijke afbakening. Het gaat hier om toeristische vakanties van Nederlanders en buitenlanders, alsmede dagrecreatieve activiteiten buitenshuis van Nederlanders met een toeristisch karakter. Over dagtoerisme in Zuid-Holland vanuit het buitenland zijn helaas geen bronnen beschikbaar. Niet meegerekend zijn vakanties van vaste standplaatsen, zakelijk verblijf en recreatieve activiteiten die vooral in regulier verband in de eigen gemeente worden beoefend. Funshoppen vormt een aparte categorie; het is niet een typisch toeristische activiteit. Onbekend is in hoeverre deze activiteit deel uitmaakt van een toeristisch bezoek aan een bestemming. Deze specifieke vorm van recreatie heeft een grote impact op de bestedingen. Funshoppen is niet meegerekend in het algemene resultaat, maar de bestedingen zijn wel als zodanig in kaart gebracht.

In de rapportage is niet alleen gekeken naar de provincie in zijn geheel, maar er is ook ingezoomd naar een zestal regio's. Dit zijn Den Haag, Rotterdam, Oud-Hollandse steden, Kust, Groene Hart en Delta (zie bijlage).

Vergelijking met andere provincies

Door het gebruik van landelijke bronnen is het mogelijk om Zuid-Holland te vergelijken met andere provincies. In de trendrapportage wordt in de verschillende hoofdstukken Zuid-Holland met de andere provincies vergeleken of met het landelijk gemiddelde. Bij grafieken met een eenvoudige legenda (twee categorieën) wordt Zuid-Holland met *alle* provincies vergeleken. Bij grafieken met een complexe legenda (drie of meer categorieën) wordt in verband met de overzichtelijkheid de provincie Zuid-Holland alleen met de provincie Noord-Holland en het landelijk gemiddelde vergeleken. Voor Noord-Holland is gekozen omdat deze provincie het meest vergelijkbare product aanbod heeft. Bij de verdere verdiepingsslagen in de hoofdstukken (sectoraal, achtergronden verblijfsgasten) wordt Zuid-Holland alleen met Nederland vergeleken.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op een aantal omgevingsfactoren en belangrijke trends die van invloed zijn op het vakantiegedrag van consumenten. Wanneer er inzicht bestaat in deze ontwikkelingen kan Zuid-Holland haar productaanbod hier beter op afstemmen. Hoofdstuk 3

behandelt het huidige toeristisch aanbod van Zuid-Holland in relatie tot de andere provincies van Nederland, hier wordt inzicht gegeven in het product van de provincie. Daarnaast wordt gekeken hoe het staat met de ontwikkeling binnen het productaanbod en de bezettingsgraden die een beeld verschaffen van de capaciteit in de provincie. Hoofdstuk 4 gaat in op de vakanties van Nederlandse verblijfgasten in Zuid-Holland en geeft inzicht in de kenmerken van vakanties en vakantiegangers. Daarnaast gaat het hoofdstuk in op de bestedingen van Nederlandse verblijfstoeristen naar sector en regio. Vervolgens zal hoofdstuk 5 inzoomen op de vakanties van buitenlandse verblijfgasten. Verder geeft dit hoofdstuk inzicht in de potentie van buitenlandse markten die Zuid-Holland kan bewerken. De recreatieve activiteiten van Nederlanders komen in hoofdstuk 6 aan bod, dat een beeld geeft van de vrije tijdsbesteding van Nederlanders en de bestedingen van recreatieve activiteiten die in de provincie worden ondernomen. Na de behandeling van de voorgaande hoofdstukken wordt in hoofdstuk 7 uiteen gezet wat de economische betekenis is van de toeristisch-recreatieve sector voor heel Zuid-Holland in termen van bestedingen en werkgelegenheid.

Met deze rapportage heeft de provincie beoogd een leesbaar document op te leveren, waarmee het niet in alle gevallen mogelijk is specifieke sectorale informatie op te nemen en dieper in te gaan op de doelgroepen vakantiegangers voor provincie Zuid-Holland. Omdat deze informatie wel meer inzichten kan geven in de achtergronden van deze rapportage en ondernemers kan ondersteunen bij productontwikkeling en het afstemmen van marketingactiviteiten is ervoor gekozen deze informatie toegankelijk te maken via de website www.zhbt.nl.

Klankbordgroep

Voor de begeleiding bij het opstellen van het trendrapport is een klankbordgroep samengesteld met vertegenwoordigers van de Kamers van Koophandel en brancheorganisaties in Zuid-Holland.

De klankbordgroep bestaat uit:

- Provincie Zuid-Holland: mevr. E.C. Froitzheim-Leijs en mevr. E. Ronner
- Kamer van Koophandel Den Haag: dhr. R. Mannaart
- Kamer van Koophandel Rotterdam: mevr. R. Cevaal
- Groenservice Zuid-Holland: mevr. N. den Boon
- Recron: dhr. G.J. Korte
- HISWA: dhr. R. Holmes

2. Trends in toerisme

Vakantiegedrag van consumenten is gebaseerd op een aantal factoren. Enerzijds op persoonlijke voorkeuren, maar het gedrag wordt ook beïnvloed door omgevingsfactoren, zoals het weer, de economische situatie en technologische ontwikkelingen. Demografische ontwikkelingen en ontwikkelingen in het toeristisch aanbod dragen eveneens bij aan veranderingen in vakantiegedrag.

In 2007 ging zo'n 81% van de Nederlanders één of meerdere keren op vakantie. Samen brachten zij ruim 35 miljoen vakanties door, een stijging van 2% ten opzichte van 2006. De stijging deed zich alleen voor bij de buitenlandse vakanties; het aantal binnenlandse vakanties daalde licht. De totale bestedingen aan vakanties stegen met 6% naar 13,8 miljard euro. De daling van het aantal binnenlandse vakanties kwam in z'n geheel voor rekening van een lager aantal kampeervakanties en vakanties op vaste standplaatsen. In hotels en bungalows werden wel meer vakanties doorgebracht². Andere gebruikte bronnen zijn opgenomen in de bijlage.

Weer

De meeste vakanties van Nederlanders vinden plaats in de maanden juni, juli en augustus. De zomermaanden van 2007 (juni, juli en augustus) waren iets minder warm dan in 2006, maar warmer dan voorgaande jaren 2005 en 2004. Het aantal zonuren in 2007 bleef achter bij voorgaande jaren en de zomer was nat. In de periode 2002-2007 was de zomer van 2003 het beste, met de hoogste gemiddelde temperatuur, de meeste zonuren en de minste neerslag³.

De ontwikkelingen in het klimaat in Nederland zijn gunstig voor het toerisme. Het vakantie seizoen in Nederland wordt langer; mei, september en oktober komen erbij.

Economie

Gestegen consumentenvertrouwen

Sinds 2003 is het consumentenvertrouwen gestegen, is het economisch klimaat verbeterd en is de koopbereidheid van consumenten gestegen⁴. De verwachting is dat Nederlanders bij het boeken van een vakantie wat minder prijsbewust te werk zullen gaan en meer voor kwaliteit zullen kiezen. Aangezien vakantie inmiddels tot de 'primaire' levensbehoefte van Nederlanders is gaan behoren zal het aantal vakanties door de positieve economische situatie nauwelijks veranderen.

Vakantie als statussymbool

Vakantie wordt ook gezien als een statussymbool: volgens 14% van de respondenten⁵ laat een vakantiebestemming namelijk zien hoe je het financieel voor elkaar hebt.

Verre reizen in trek door lage dollar

Verre reizen waren in 2007 in trek bij Nederlanders, onder meer vanwege de lage dollarkoers⁶. Deze maakt intercontinentale bestemmingen voordeliger en aantrekkelijker op de vakantiemarkt.

Prijsconcurrentie vliegvluchten

In 2007 is de prijsconcurrentie op vliegvluchten blijven voortduren door het grote aanbod van low cost carriers in Nederland en aangrenzende landen. Vliegen wordt in de toekomst duurder door

² Continu Vakantie Onderzoek – De vakantiemarkt in 2007 (NBTC-NIPO Research 2008)

³ Jaaroverzichten verleden weer 2002-2007, KNMI 2008

⁴ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

⁵ Buiten Barometer, Blauw Research, 2008

⁶ Algemene Nederlandse Vereniging van Reisonderningen (ANVR)

de invoering van milieuheffingen. Daar staat tegenover dat de benzine en dieselprijzen ook sterk stijgen⁷.

Bevolkingsontwikkeling

Vergrijzing

De vergrijzing speelt een belangrijke rol. Senioren vragen een ander of aangepast product, stellen andere eisen en vragen om een andere benadering in de communicatie. Ouderen gaan relatief veel op vakantie en gaan ook langer op vakantie. Senioren zijn op zoek naar kleinschaligheid en sfeer. Zij vinden het belangrijk om zich bezig te houden met de authentieke gewoonten en gebruiken in de bezochte streken⁸.

Meer en kleinere huishoudens

Het aantal huishoudens is in 2007 weer gegroeid. Tot 2050 zal het aantal huishoudens groeien van 7,2 naar 8 miljoen⁹. De daling van de gemiddelde huishoudengrootte wordt vooral veroorzaakt doordat meer mensen alleen wonen (ouderen en alleenstaanden).

Vakanties

Meer Nederlanders op drie-generatie-vakantie

Ruim 1 op de 3 Nederlanders gaat wel eens met kinderen en grootouders op vakantie; een toename van 20% in vergelijking met 2004¹⁰. Voor onderstaande

Meer singlereizen

Het aantal alleenstaanden in Nederland blijft toenemen. Steeds meer Nederlandse singles kiezen bewust voor een vakantie met andere vrijgezellen (Single2Travel). Singles hebben voorafgaand aan de vakantie contact met potentiële medereizigers, bijvoorbeeld via websites van reisaanbieders.

Meer medische reizen en wellnessreizen

De markt voor medische reizen en wellnessreizen groeit sterk. Deze groei hangt nauw samen met een toenemende aandacht bij de mens voor lichamelijk welzijn, in combinatie met geestelijke rust. Ecotoerisme is een succesvolle nichemarkt.

Kinderen steeds jonger zonder ouders op vakantie

Het aantal kindervakanties is de afgelopen drie jaar gestegen met gemiddeld 10% tot 15% per jaar. Vooral de jongste kinderen worden vaker zonder ouders op vakantie gestuurd. Het gaat dan om zomerkampen en georganiseerde jongerenvakanties.

Actieve en natuurgerichte vakanties

Nederlanders zijn tijdens de vakantie steeds actiever. Veel Nederlanders hechten waarde aan genieten van natuur en cultuur, kennismaking met de lokale bevolking en actief, sportief of avontuurlijk bezig zijn. Het milieubewustzijn onder consumenten stijgt, steeds vaker wordt rekening gehouden met duurzaamheid en de milieuvriendelijke aard van diensten.

Binnenlandse vakantiemarkt

Voor de periode 2003-2007 is sprake van een daling van het totaal aantal binnenlandse vakanties met 3%, terwijl het aantal buitenlandse vakanties stijgt. De verblijfsduur van de binnenlandse vakanties is korter geworden. Desondanks wordt er in totaal (en per dag) meer besteed aan vakanties in Nederland

De verwachting is dat de Nederlandse vakantiemarkt tussen 2008-2015 zal groeien met gemiddeld 1,5% per jaar. De Nederlandse vakantiemarkt is sterk ontwikkeld maar zeker nog niet verzadigd. De verwachting is dat de buitenlandse vakanties wat sterker zullen groeien dan

⁷ Toekomstvisie Vakantiemarkt 2007-2015, NBTC-NIPO Research 2007

⁸ Behoefteteonderzoek 50-plussers, Blick Marktonderzoek, 2007

⁹ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

¹⁰ Onderzoek drie-generatievakanties, Direct Research 2007

de binnenlandse vakanties. De groei op de binnenlandse markt voor de langere termijn zal vooral moeten komen van meer korte hotelvakanties.

Inkomend toerisme

De verwachting voor 2008 is dat het inkomend toerisme met 2% zal groeien. Voor de belangrijkste markt (Duitsland) wordt een lichte groei verwacht (+1,5%). De sterkste groei wordt verwacht van de Poolse, Russische, Braziliaanse en Indiase markt. De Britse, Amerikaanse, Canadese en Japanse markt stabiliseren. Op de langere termijn zal de invoering van de vliegtax (per 1 juli 2008) negatief bijdragen aan het bezoek aan Nederland.

Accommodatie

Vakantiebungalow meest favoriet in binnenland

Tijdens een binnenlandse vakantie is de vakantiebungalow (36%) in Nederland de favoriete logiesvorm. Behoudens enkele kleine jaarlijkse schommelingen is deze verdeling al vele jaren stabiel.

Nederlandse gezinnen steeds vaker te gast in hotel

Enkele jaren geleden was een camping of bungalowpark vaak de eerste vakantiekeuze voor een gezin. Maar tegenwoordig winnen ook hotels aan populariteit onder gezinnen met jonge kinderen (weekendjeweg.nl). Hotels houden meer rekening met gezinnen met kinderen dan voorheen en bieden speciale faciliteiten.

Internet

Vakanties worden vooral gezocht via internet. Vooral reisbureaus hebben te kampen met de concurrentie via internet: slechts 15% van de vakantiegangers zoekt een vakantie in eerste instantie via het reisbureau. De komende 5 tot 8 jaar verwacht 81% van alle Nederlanders één of meerdere vakanties via internet te regelen. Op internet verschijnen steeds meer netwerken en communities waar mensen hun ervaringen met anderen delen.

Algemene trends

Naast de hierboven beschreven toeristische trends, zijn er ook een aantal algemene trends die in de maatschappij spelen en die hun invloed hebben op het vakantiegedrag.

Onthaasten

Een derde van de Nederlanders is niet tevreden over de hoeveelheid vrije tijd die men heeft. Ouders met thuiswonende kinderen hebben bovendien een meer uitgesproken behoefte aan vrije tijd dan andere Nederlanders.

Optimale tijdsbenutting

Terwijl de vrije tijd per inwoner gemiddeld niet toeneemt wil men wel steeds meer leuke en ontspannende dingen in die tijd combineren, met als gevolg dat deze steeds kostbaarder wordt.

Collectivisme

De trend dat Nederlander steeds individualistischer worden, maakt steeds meer plaats voor collectivisme. Familie en vrienden hebben een grote waarde en het samen doorbrengen van 'quality time' is daarbij belangrijk.

Globalisering/ mondialisering

De wereld wordt steeds kleiner. Het is een voortdurend proces van wereldwijde economische, politieke en culturele integratie, mogelijk gemaakt door ontwikkelingen op het gebied van vervoer en telecommunicatie.

Kleinschaligheid en authenticiteit

Naast de globalisering is ook de trend te zien dat consumenten steeds meer waarde hechten aan kleinschaligheid en authenticiteit. Juist de globalisering kan deze trend versterken: nationale gevoelens worden sterker en er is meer interesse in lokaal aanbod.

Beleveniseconomie

De beleveniseconomie is ook in 2007 nog actueel. Mensen willen ervaringen (experiences) opdoen. In een wereld van materiële overvloed en hoge scholingsgraad worden mensen steeds sterker gedreven door psychische behoeften, behoefte aan zelfexpressie, zingeving en 'beloning'. Beleving en betekenis moeten daarom in een product een cruciale rol vervullen.

Verstedelijking van leisure

De stad wordt gezien als het ultieme pretlandschap met veel en groeiende keuzemogelijkheden. Steden hebben een goede bereikbaarheid en een 24-uurs dynamiek, waardoor leisure non-stop bereikbaar is.

Automobiliteit

De verwachting is dat de automobiliteit, ondanks de toegenomen brandstofprijzen, niet zal afnemen. Dit betekent dat de voorzieningenstructuur zich nog verder zal aanpassen aan de patronen van de automobilist: naar goed bereikbare locaties met veel parkeerplaatsen.

Schaalvergroting

Mede als gevolg van bovengenoemde trends en factoren treedt schaalvergroting op. Winkels, hotels, restaurants en attracties willen een groter aanbod voor de consument aanbieden. Ondernemers vinden tevens exploitatievoordelen mits de onderneming succesvol is.

Ruimtebehoefte

Er zijn een aantal locaties waar zich per saldo veel ruimtelijke dynamiek zal voordoen als gevolg van de ruimtebehoefte van leisure/vrijetijd. Knooppunten van invalswegen en openbaar vervoer of belangrijke knooppunten van wegen en stations zullen zich ontwikkelen tot complete voorzieningscentra die sterk in trek zijn als nieuwe vestigingsplaatsen voor leisure en vrije tijd. Ook gebieden aan de rand van de stad, zoals bedrijventerreinen, zullen verder in trek raken voor leisure en vrijetijdsfuncties, dit zijn de locaties waar grootschalige concepten graag landen vanwege de relatief lage prijzen voor grond en gebouwen. De toename van het aantal warme dagen per jaar resulteert in een grotere behoefte aan voorzieningen (horeca, verblijfsaccommodaties), doordat Nederland meer bezocht zal worden door buitenlandse toeristen. Er zal tevens meer behoefte zijn aan meer voorzieningen (golfterreinen, jachthavens) in de natuur- en recreatiegebieden.

Trends in dagtoerisme

Meer bestedingen dagtoerisme

Nederlanders besteden meer aan recreatieve uitstapjes. In totaal gaven Nederlanders in 2007 bijna 13 miljard euro uit aan dagjes uit, ruim een miljard meer dan in 2002. Gecorrigeerd voor inflatie is dit slechts een stijging van 2 procent. Dat komt doordat het aantal dagtochten met ongeveer 7,5 procent is gedaald in die periode¹¹. Het grootste aandeel van het bedrag dat wordt uitgegeven aan een uitstapje gaat op aan consumpties. Sportieve dagtochten zijn relatief goedkoop, met uitzondering van golfen.

Jongeren trekken er veel op uit

Vooraf jongeren (15-24 jaar) trekken er het meest op uit, gemiddeld 74 keer in 2007. Dat komt vooral doordat zij in vergelijking met ouderen veel vaker een uitgaansgelegenheid bezoeken. Personen van 25-45 jaar zijn met gemiddeld 51 uitstapjes per jaar het minst actief. Als ze een dagtocht ondernemen is dit meestal voor sportieve activiteiten of om uit te gaan.

Dagje winkelen populair

Voor het plezier een dagje winkelen heeft flink aan populariteit gewonnen. In 2007 deed men dat maar liefst 134 miljoen keer. In 2002 lag dat aantal nog op 113 miljoen. Bijna een derde van deze uitstapjes vond plaats op zaterdag. Vooral in de winter en de herfst is recreatief winkelen populair. Vooral vrouwen winkelen graag voor hun plezier. 20 procent van alle dagtochten van vrouwen zijn hierop gericht.

¹¹ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) Webmagazine mei 2008

3. Toeristisch aanbod Zuid-Holland

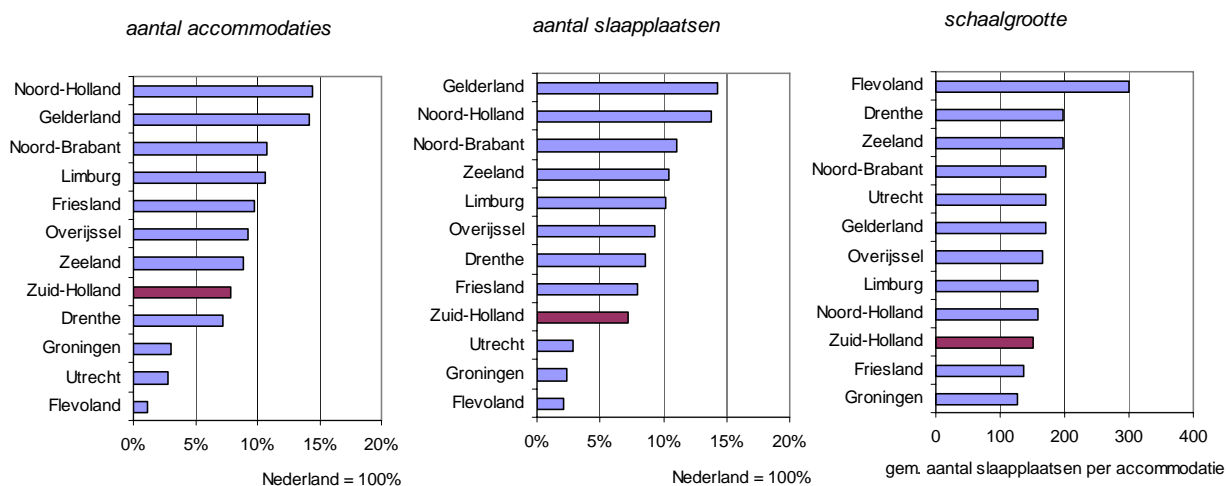
3.1 Aanbod toeristische bedrijven

3.1.1 Zuid-Holland in landelijk perspectief

Aanbod logiesaccommodaties

Afgemeten aan het aantal accommodaties en slaapplekken speelt de provincie Zuid-Holland landelijk gezien een ondergeschikte rol met resp. een 8^e en een 9^e plaats. De opvangcapaciteit voor toeristisch verblijf ligt daarmee beneden het landelijk gemiddelde. De provincie Noord-Holland staat daarentegen hoog op de ranglijst. Wat schaalgrootte betreft ontlopen gemiddeld genomen de logiesaccommodaties in de verschillende provincies elkaar niet veel. Alleen Flevoland laat een uitschieter zien van 300 bedden per accommodatie. Dit wordt veroorzaakt door het relatief grote belang van de grote groepsaccommodaties in deze provincie.

Logiesaccommodaties 2007

Bron: CBS

Dit algemene beeld van de logiesaccommodaties krijgt enigszins een andere dimensie als wordt ingezoomd op de onderliggende sectoren. Zuid-Holland scoort landelijk hoog binnen de sector hotels (inclusief pensions en jeugdaccommodaties)¹², zowel qua aantallen accommodaties als slaapplekken. De camping sector laat in landelijk verband een ander beeld zien. Zowel qua aantallen accommodaties als slaapplekken staat Zuid-Holland op de 9^e plaats. De bungalowparken in Zuid-Holland laten eenzelfde patroon zien als de kampeerterrinen. Ook hier relatief lage aantallen accommodaties en slaapplekken. De groepsaccommodaties in Zuid-Holland is (ook) landelijk gezien een kleine sector met weinig accommodaties en een laag aantal slaapplekken.

3.1.2 Ontwikkeling logiesaccommodaties

De ontwikkeling van de logiesaccommodaties in Zuid-Holland laten voor de periode 2002-2007 een grillig patroon zien over de verschillende sectoren in vergelijking met de landelijke gemiddelden. Het meest opvallend is de stevige groei van de aantallen accommodaties en

¹² In de statistieken van CBS zijn hotels, pensions en jeugdaccommodaties samengevoegd in één categorie.

slaapplaatsen bij de Zuid-Hollandse bungalowparken. Hoewel in absolute aantallen bescheiden in omvang zijn deze groeicijfers opvallend. Op landelijk niveau is dezelfde trend waar te nemen.

De groepsaccommodaties – de kleinste van de vier sectoren - laten juist een terugval zien. Ook landelijk is dit het geval bij het aantal slaapplaatsen. In de afgelopen jaren is het aantal campings in Zuid-Holland eveneens afgenomen met 2%, terwijl landelijk sprake is van een groei van bijna 11%. De afname is gepaard gegaan met een lichte groei van het aantal slaapplaatsen wat duidt op schaalvergroting in de Zuid-Hollandse campingsector.

*Ontwikkeling logiesaccommodaties 2002 - 2007**

	Zuid-Holland		Nederland	
	accommodaties	slaapplaatsen	accommodaties	slaapplaatsen
	groei %	groei %	groei %	groei %
Hotels	7,7%	7,0%	9,0%	12,9%
Campings	-2,3%	1,2%	10,6%	1,7%
Bungalowparken	39,4%	15,0%	12,9%	13,9%
Groepsaccommodaties	-4,0%	-6,5%	1,8%	-0,7%

* voorlopige cijfers

Bron: CBS

3.1.3 Gebruik logiesaccommodaties

Hotels

Bedbezetting hotels [%] 1999-2007

Provincies

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Groningen	38,5	32,5	33,4	34,6	31,9	30,2	29,0	39,5	42,0
Friesland	47,3	46,2	45,2	42,3	42,1	38,1	37,5	41,5	41,1
Drenthe	38,7	37,3	37,5	40,5	35,5	34,9	34,8	42,4	41,8
Overijssel / Flevoland	49,6	41,3	40,9	39,8	39,0	36,8	37,6	34,8	37,1
Gelderland	41,9	41,8	39,4	37,3	40,1	37,5	39,3	41,0	43,6
Utrecht	42,1	43,4	41,3	41,1	33,8	35,3	37,1	42,2	41,2
Noord-Holland	57,8	59,2	57,1	56,1	51,3	51,6	53,0	57,2	57,9
Zuid-Holland	46,7	48,6	45,1	44,6	41,3	40,7	43,2	45,0	46,2
Zeeland	40,9	44,7	40,0	39,4	45,6	37,4	40,0	44,0	46,7
Noord-Brabant	40,3	38,1	37,0	37,5	32,7	36,3	37,2	39,3	40,3
Limburg	43,6	44,8	40,4	39,7	39,3	37,0	36,7	39,7	43,5
Gemiddelde	48,3	48,5	46,2	45,4	42,9	42,0	43,3	46,6	47,8

Bron:

CBS

Zoals te zien in bovenstaande tabel is er voor Zuid-Holland een stijging te zien in het bezettingspercentage in de laatste drie jaar. Wanneer verder wordt ingezoomd op de steden Rotterdam en Den Haag en de maandelijkse bedbezetting wordt bekeken in 2007 kan gezegd worden dat de maanden april, juni en september er het meeste uitspringen. Voor den Haag is ook augustus nog een goede maand geweest.

Campings

Volgens een perspublicatie van het NRIT is de bezettingsgraad van camping gedaald tussen 2002 en 2005. Uit de cijfers van CBS kan worden geconcludeerd dat dit inderdaad het geval is. In 2002 lag de bezettingsgraad van campings op 60%. In 2003 is dit percentage gedaald naar

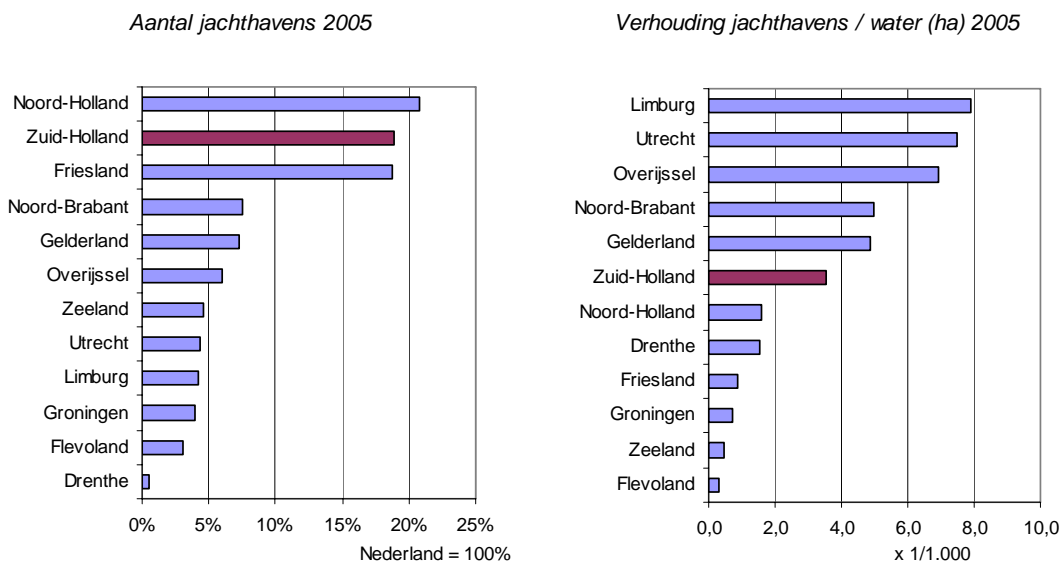
52%, gelijk gebleven in 2004 en verder gedaald naar 51% in 2005. In 2006 stijgt het percentage weer naar 55% en voor 2007 ligt de slaappleatsbezetting op 60%. Bij de campings is geen informatie via CBS beschikbaar over de grote steden.

Er treden capaciteitsproblemen op bij een bezetting van 80% tot 85%. Provinciebreed kan over de verschillende sectoren worden geconcludeerd dat er momenteel geen capaciteitsproblemen zijn. Dit kan echter per regio of per stad wel anders zijn, er ontbreken echter betrouwbare cijfers om hier uitspraken over te doen.

3.1.4 Overig aanbod

Jachthavens

Landelijke statistieken (CBS, Hiswa) over jachthavens zijn verre van compleet¹³. Het is lastig om van deze sector een goed beeld te krijgen. Op basis van de gegevens van het bureau Waterrecreatie Advies uit 2005 komt het volgende landelijke beeld naar voren.

Bron: Waterrecreatie Advies

Bron: Waterrecreatie Advies / CBS

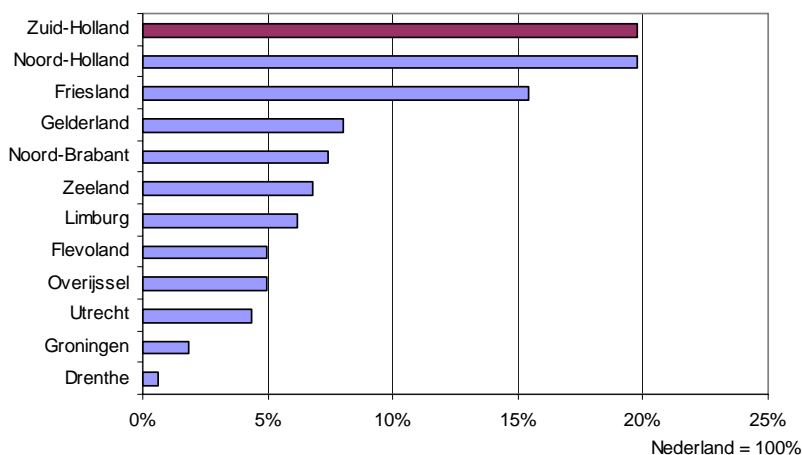
Het totale waterareaal (binnen- en buitenwater) in Zuid-Holland is met 17% van de provincie minder dan het landelijk gemiddelde. Met een oppervlakte van 59 duizend ha. staat Zuid-Holland op de 6^e plaats. Het aandeel binnenwater is in Zuid-Holland belangrijker, ook landelijk gezien. Qua aantallen jachthavens staat de provincie op de 2^e plaats. Opmerkelijk is de verhouding tussen het aantal jachthavens en de oppervlakte van het water. Juist de waterrijke provincies als Flevoland en Zeeland kennen de laagste dichtheden van jachthavens.

Zuid-Holland neemt een middenpositie in boven de provincie Noord-Holland. Vanaf 2005 is er in Nederland sprake van een lichte groei in het aantal jachthavens en ligplaatsen, met name in de regio rond het IJsselmeer en het Delta gebied. Precieze cijfers hierover ontbreken echter.

¹³ Volgens het CBS zouden er in Zuid-Holland slechts 45 jachthavens met meer dan 20 ligplaatsen zijn en in heel Nederland 240. Uit eigen gegevens en andere bronnen (Hiswa, Waterrecreatie Advies) blijkt dat dit er aanzienlijk meer zijn, nl. 311 jachthavens.

Zuid-Holland staat ook samen met de provincie Noord-Holland aan kop als het gaat om aantallen recreatievaartuigen in jachthavens.¹⁴

Aantal recreatievaartuigen in jachthavens 2005

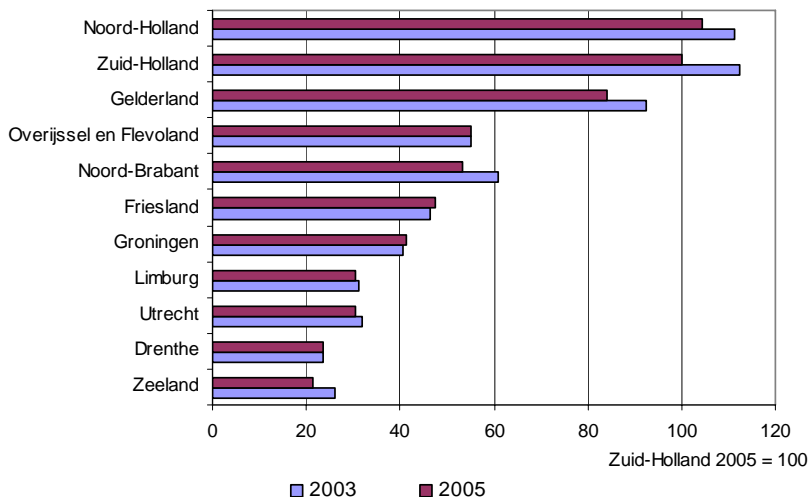
Bron: Waterrecreatie Advies

Van de jachthavens in Nederland zijn 52% commerciële havens, 41% verenigingshavens en 7% gemeentehavens.

Musea

De hoogste aantallen musea zijn te vinden in Noord- en Zuid-Holland. De beide provincies steken met kop en schouder uit boven de rest van Nederland. In de periode 2003-2005 is de museumpopulatie in Nederland met 6% gekrompen. Een meerderheid van de provincies had met dit verschijnsel te maken. Dat was ook het geval bij Zuid-Holland; alleen wel in veel sterkere mate (-11%).¹⁵

Aantal musea naar provincie 2003-2005

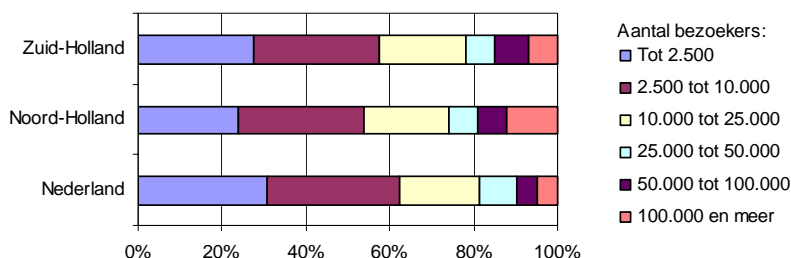
Bron: CBS

¹⁴ Het aantal recreatievaartuigen is ook een indicatie voor de logiescapaciteit.

¹⁵ Volgens CBS gingen 16 musea in Zuid-Holland in de periode 2003-2005 dicht.

Niet alle musea hadden hier evenveel mee te maken. Het zijn vooral de kleinste musea met bezoekersaantallen tot 2.500 per jaar die de poort moesten sluiten.¹⁶

Musea naar grootteklasse 2005

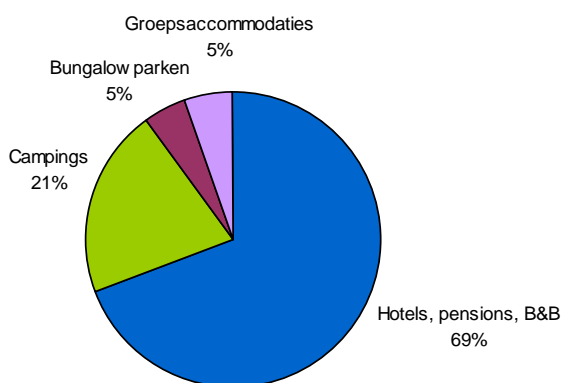
Bron: CBS

Een derde van de musea behoort tot deze groep. Ongeveer 2/3 van de musea in Nederland ontvangt minder dan 10.000 bezoekers per jaar. Dat is in Zuid-Holland iets minder sterk het geval: naar verhouding tot het landelijke gemiddelde zijn de grotere musea hier ruimer vertegenwoordigd.

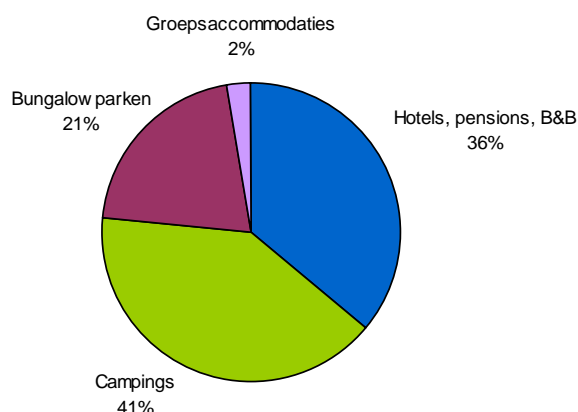
In het museumbezoek is over de jaren 2002-2007 een negatieve ontwikkeling te zien. Op basis van de toeristische barometer Zuid-Holland waaraan 20 Zuid-Hollandse musea deelnemen is een daling in het museumbezoek te zien, echter de populatie is te klein zodat hier geen betrouwbare uitspraken over gedaan kunnen worden. Volgens de statistieken van het CBS is er sinds 2003 een daling te zien ten opzichte van 2005 was er een dip in het museumbezoek te constateren. Het bezoekersaantal van musea is sterk afhankelijk van de tentoonstellingen die plaatsvinden.

3.2 Toeristisch aanbod Zuid-Holland naar regio

Acommodaties Zuid-Holland 2007
Bron: TDI / ZHBT

Slaapplaatsen Zuid-Holland 2007
Bron: TDI / ZHBT

De regio Kust heeft het grootste aanbod aan slaapplekken. Dat geldt eveneens specifiek voor hotels, bungalowparken en campings. De Oud-Hollandse steden hebben de laagste totale capaciteit aan slaapplekken.

¹⁶ Om onderscheid te maken naar grote en kleine musea is gebruik gemaakt van de CBS indeling die gebaseerd is op bezoekersaantallen.

Totale capaciteit slaappleatsen per regio

	Hotels	Bungalows	Campings*	Groeps accommodaties	Totaal
Kust	6.880	10.841	17.344	489	35.554
Delta	3.119	2.540	5.000	0	10.659
Groene Hart	4.176	515	5.424	525	10.640
Den Haag	6.678	2.188	1.972	309	11.147
Rotterdam	4.885	0	924	360	6.169
Oud-Hollandse steden	3.124	0	1.520	249	4.893
Totaal Zuid-Holland	28.862	16.084	44.946	1.932	79.062

* Betreft alleen de toeristische standplaatsen; 1 standplaats is omgerekend naar 4 slaappleatsen.

Bron: TDI/ZHBT

Hotels

De meeste hotels liggen in de regio Kust (de Zuid-Hollandse kust ten noorden van de Nieuwe Waterweg). Van de steden in Zuid-Holland heeft Den Haag de meeste hotels. Het Groene Hart staat op de 2e plaats maar dat komt voor een belangrijk deel door het relatief hoge aantal pensions en B&B's. De 349 hotelaccommodaties herbergen gezamenlijk bijna 29 duizend bedden. Bijna de helft van de hotelbedden zijn in de regio Kust en Den Haag te vinden.

Campings

In Zuid-Holland liggen 129 campings met meer dan 20 standplaatsen. In totaal hebben deze campings een capaciteit van 21 duizend plaatsen. Het totale kampeeraanbod bestaat voor 61% uit vaste plaatsen. De kampeercapaciteit is geconcentreerd in de regio Kust.

Bungalowparken

In 2007 telde Zuid-Holland 24 bungalowparken met meer dan 20 woningen. Ruim tweederde van deze parken en vakantiewoningen ligt in de regio Kust. In totaal biedt deze sector 17 duizend slaappleatsen.

Groepsaccommodaties

In 2007 waren evenveel groepsaccommodaties als bungalowparken in Zuid-Holland. Echter deze logiessector vertegenwoordigt veel minder slaappleatsen. De 27 accommodaties beschikken in totaal over nog geen tweeduizend bedden. De groepsaccommodaties in Zuid-Holland zijn geconcentreerd in het Groene Hart.

Jachthavens

Voor de inventarisatie van de jachthavens van Zuid-Holland is ter aanvulling op het bestand in de toeristische database TDI gebruik gemaakt van adresgegevens van de Kamer van Koophandel en de site WW.allejachthavens.nl.¹⁷ In totaal zijn 311 jachthavens geïnventariseerd met een totale capaciteit van 38.240 ligplaatsen. Hiervan zijn vijfduizend ligplaatsen beschikbaar voor passanten. In de praktijk komt het overigens vaak voor dat passanten ook worden toegelaten op vaste ligplaatsen als de ligplaatshouder afwezig is.

De jachthavens kunnen worden onderverdeeld naar commerciële jachthavens en jachthavens van verenigingen en gemeenten. De commerciële jachthavens zijn de havens die met name toeristisch van belang zijn. Landelijk gezien zijn 52% van de havens commercieel. Dit cijfer toegepast op de jachthavens in Zuid-Holland resulteert in 162 commerciële jachthavens.

Veruit de meeste jachthavens en ligplaatsen (ruim 40%) zijn gelegen in de regio Groene Hart.

¹⁷ Voor de categorie jachthavens blijkt het in de praktijk lastig om over een compleet en up-to-date gegevensbestand te beschikken. Voor het aanvullen van ontbrekende gegevens over de capaciteit is gebruik gemaakt van kengetallen van Waterrecreatie Advies en beschikbare gegevens van ZHBT over capaciteit en aandeel passantenplaatsen (13%).

Aanbod jachthavens Zuid-Holland 2007 naar regio en capaciteit

	Aantal jachthavens	Aantal passanten plaatsen	Aantal vaste plaatsen	Totale capaciteit
Groene Hart	132	2.191	13.158	15.349
Delta	82	1.402	9.889	11.291
Rotterdam	39	601	3.884	4.485
Oud-Hollandse steden	26	453	2.797	3.250
Kust	18	277	1.993	2.270
Den Haag	14	200	1.395	1.595
Zuid-Holland	311	5.123	33.117	38.240

Bron: TDI / ZHBT

Dagtoeristische bestemmingen

In Zuid-Holland zijn 53 attracties en rondvaarten en 81 musea en bezienswaardigheden vanaf 10.000 bezoekers per jaar. De musea en bezienswaardigheden zijn met name geconcentreerd in de Oud-Hollandse steden, Rotterdam en Den Haag.

Aantal dagtoeristische bestemmingen Zuid-Holland 2007

	Attracties en rondvaarten*	Musea en bezienswaardigheden*	Totaal
Oud-Hollandse steden	9	26	35
Rotterdam	10	19	29
Groene Hart	17	9	26
Den Haag	8	17	25
Kust	7	5	12
Delta	2	5	7
Totaal Zuid-Holland	53	81	134

* Attracties (incl. bovenregionale sportcentra) met minimaal 25.000 bezoekers per jaar

* Musea, bezienswaardigheden en rondvaarten met minimaal 10.000 bezoekers per jaar

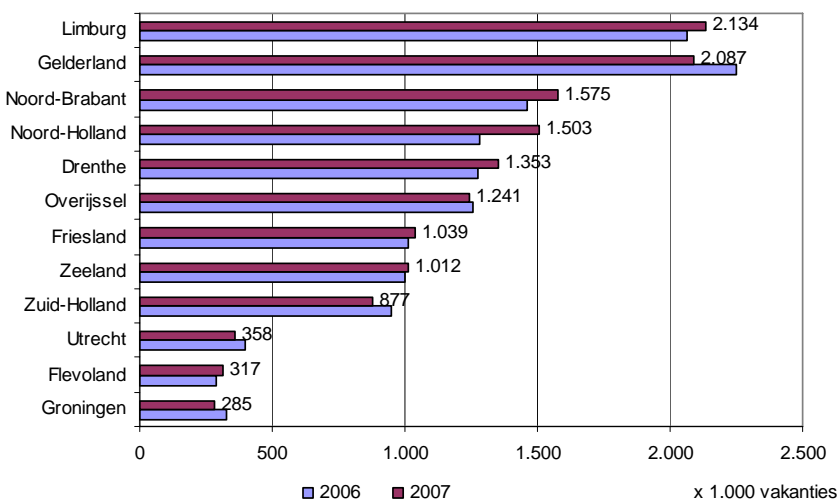
Bron: TDI / ZHBT

4. Binnenlandse vakanties in Zuid-Holland

4.1 Toeristische binnenlandse vakanties en Zuid-Holland

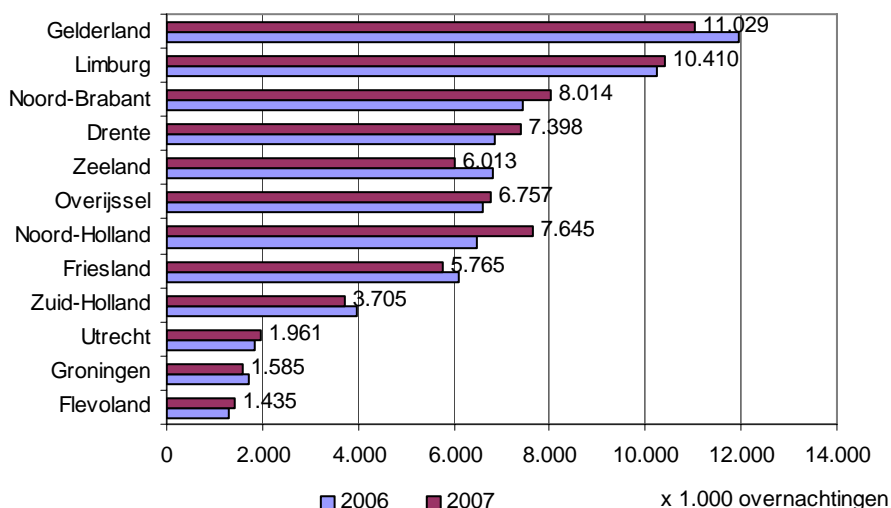
Zuid-Holland staat landelijk gezien op de negende plaats als het gaat om binnenlandse toeristische vakanties en overnachtingen. Dit komt overeen met resp. een marktaandeel van 6% en 5%. Gelderland, Noord-Brabant en Noord-Holland zijn gewoontegetrouw de koplopers samen met nummer één Limburg voor alleen het aantal vakanties.

Toeristische vakanties Nederlanders naar bestemmingsprovincie

Bron: CVO

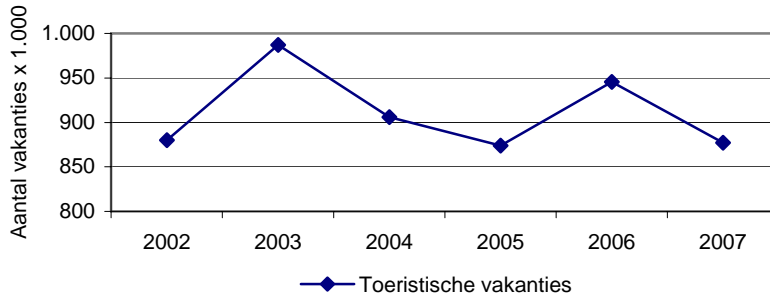
Toeristische overnachtingen Nederlanders naar bestemmingsprovincie

Bron: CVO

Het aantal toeristische vakanties is in Noord-Holland in 2006-2007 met 17% sterk toegenomen. Dankzij deze stevige groei is Noord-Holland opgeklimmen tot de 4^e plaats. In Zuid-Holland is het aantal vakanties en overnachtingen in 2006-2007 juist afgenomen met 7%. Over een grotere periode genomen (2002-2007) blijkt overigens het aantal toeristische vakanties rond de 900.000 vakanties te schommelen en is er geen sprake van een structurele daling.

Aantal vakanties van toeristen in Zuid-Holland 2002-2007

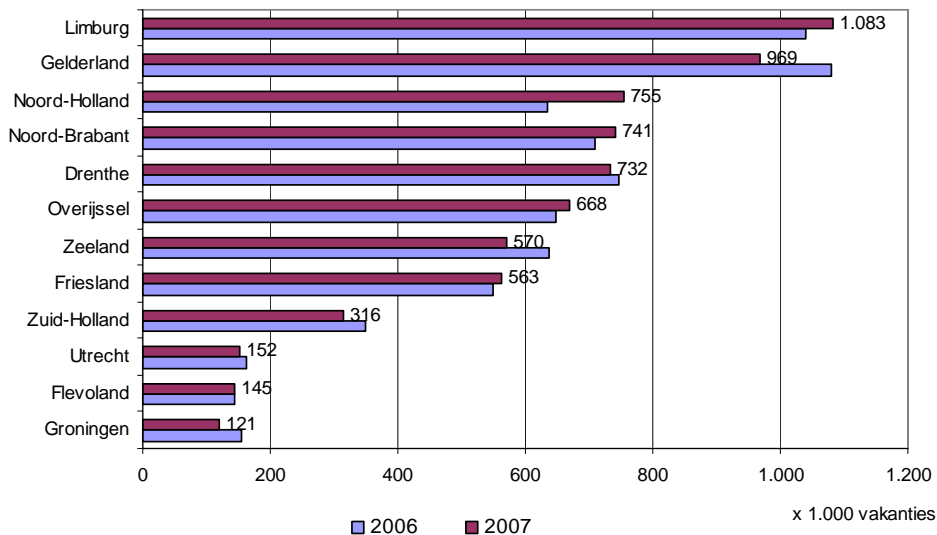
Bron: CVO

Korte en lange vakanties

Vakanties kunnen worden onderscheiden naar de duur van het verblijf. Korte vakanties duren 2 tot 4 dagen (1 tot 3 nachten) en lange vakanties 5 dagen of meer. Zuid-Holland is niet echt in trek voor Nederlanders om een lange vakantie te houden. De provincie staat met een bescheiden marktaandeel van 5% op de 9^e plaats. Het zijn met name de oostelijke en zuidelijke provincies die goed scoren. Noord-Holland staat overigens op de derde plaats.

De lange vakanties van Nederlanders in eigen land zijn in 2006-2007 met 1% afgenomen. Zuid-Holland behoort tot de provincies waar de afname het sterkst was (-9%).

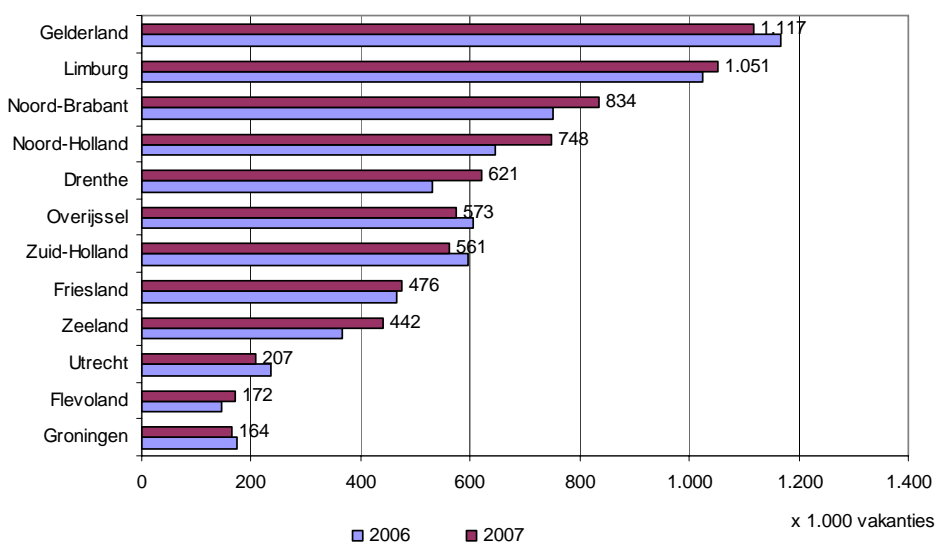
Lange toeristische vakanties Nederlanders naar bestemmingsprovincie

Bron: CVO

Zuid-Holland heeft met 8% een hoger aandeel in de korte toeristische vakantiemarkt en komt daarmee op de zevende plaats. In vergelijking met 2006 is het aantal korte vakanties in Zuid-Holland in 2007 met 6% gedaald, terwijl landelijk juist sprake was van een groei van 4%.

Korte toeristische vakanties Nederlanders naar bestemmingsprovincie

Bron: CVO

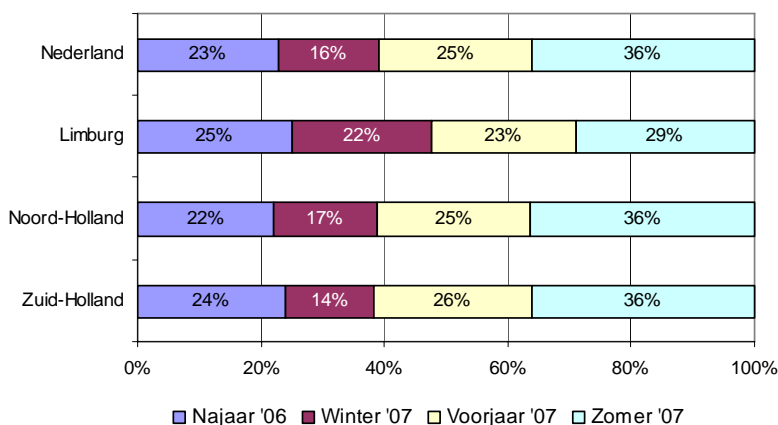
4.2 Kenmerken toeristische vakanties en vakantiegangers Zuid-Holland

4.2.1 Vakanties

*Seizoenen*¹⁸

Hoewel de meeste binnenlandse verblijfstoeristen – naar verwachting – hun vakantie in de zomermaanden doorbrengen, zijn er wel kleine variaties op het landelijke gemiddelde tussen de verschillende seizoenen te zien. In het voorjaar scoort Zuid-Holland iets hoger dan de rest van Nederland. Dit gaat ten koste van de bezetting in het najaar. Limburg heeft de beste vakantiespreiding naar seizoenen.

Vakanties en seizoenen

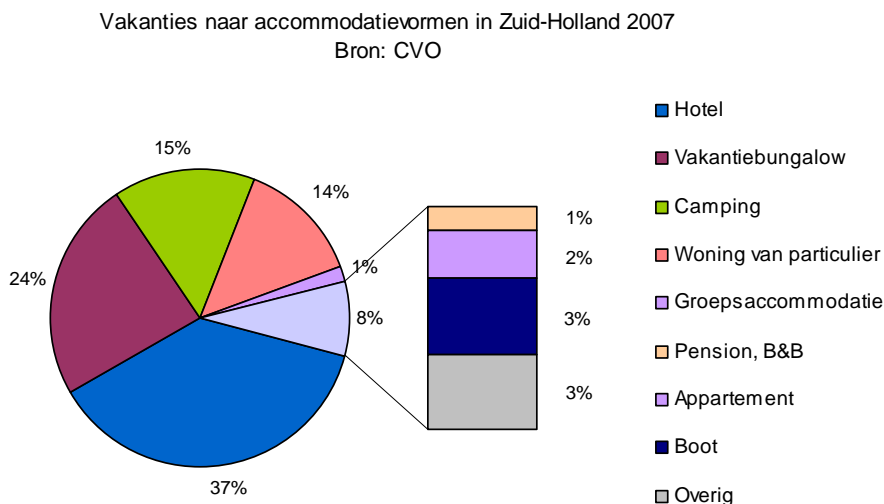
Bron: CVO

¹⁸ Najaar = sep-nov; Winter = dec-feb; Voorjaar = mrt-mei; Zomer = jun-aug

In de afgelopen jaren (2002-2007) is in Zuid-Holland een verschuiving zichtbaar van het winterseizoen in 2002 (was toen 20%) naar het voorjaar en met name het najaar met als resultaat in 2007 een wat minder goede spreiding van vakanties over het jaar dan in 2002.

Verblijfsaccommodatie

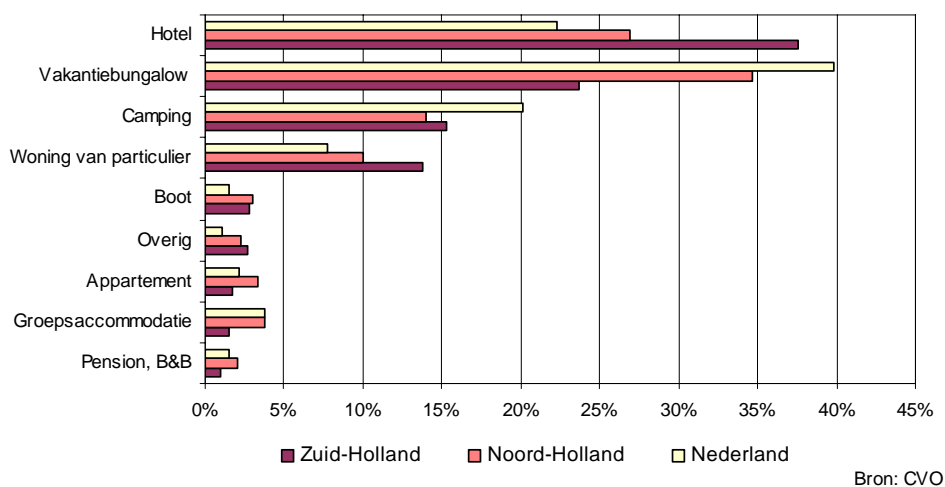
De meeste toeristische vakanties door Nederlanders in Zuid-Holland worden gehouden in hotels. Op de tweede plaats staan de vakanties in vakantiebungalows. Op de derde plaats komen de campings. Opvallend is het relatief hoge aandeel (14%) van particuliere woningen in de toeristische vakanties.¹⁹ Bootvakanties hebben een beperkt aandeel van 2%.

Vakanties in landelijk perspectief

De verdeling van vakanties over de verschillende logiesvormen in Zuid-Holland wijkt op een aantal punten af van het landelijke beeld. De meeste binnenlandse toeristische vakanties in Nederland vinden namelijk plaats in vakantiebungalows (waarvan 95% op bungalowparken) op grote afstand gevolgd door de hotelvakanties. Dit hangt samen met het aanbod. In Zuid-Holland zijn zowel in absolute zin als in relatieve zin veel meer hotels dan bungalowparken ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Ook campings doen het op landelijk niveau beter dan in Zuid-Holland, terwijl vakanties in particuliere woningen juist minder hoog scoren.

Vakanties naar accommodatievormen in Nederland 2007

¹⁹ De particuliere woningen zijn niet meegenomen bij de inventarisatie aan de aanbodzijde omdat deze niet in de CBS statistieken voorkomen. De achterliggende reden is dat deze sector moeilijk traceerbaar is via de aanbodkant. Bij de vraagkant (CVO) ligt dit anders.

Vakantietypen

De top drie vakanties die door Nederlanders naar Zuid-Holland worden ondernomen zijn: (1) een strandvakantie, (2) een steden vakantie en (3) een relaxvakantie. Ten opzichte van Nederland totaal scoort Zuid-Holland relatief hoog op de eerste twee type vakanties en met name de stedenvakantie; zelfs hoger dan Noord-Holland. De provincie die het hoogst scoort op strandvakantie is de kustprovincie Zeeland die op dit punt dus de grootste binnenlandse concurrent is voor Zuid-Holland. Op stedenvakantie scoort Zeeland echter aanmerkelijk lager.

Vakantietypen

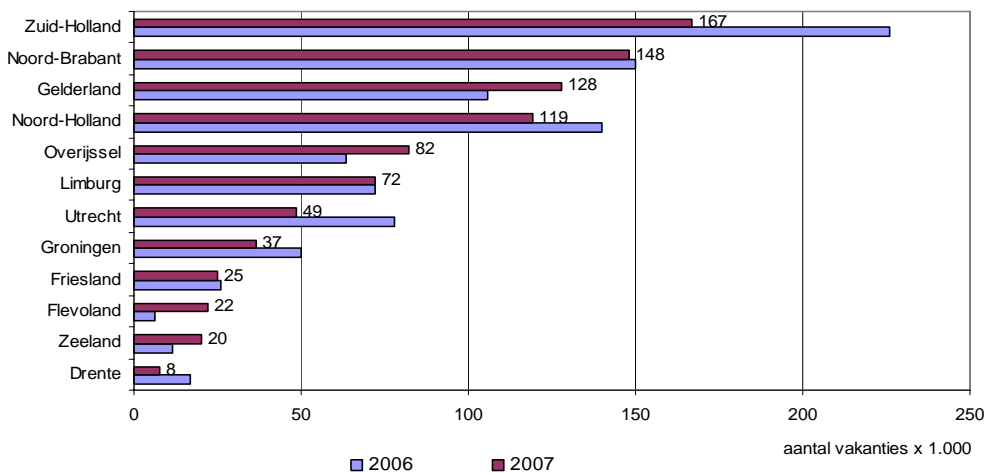
	Zuid-Holland	Noord-Holland	Zeeland	Totaal
	%	%	%	%
Strandvakantie	21	22	35	8
Stedenvakantie	15	9	5	7
Relaxvakantie	10	11	10	13
Bijzondere gebeurtenis	9	8	8	9
Anders/weet niet	9	8	6	8
Bezoek familie, vrienden	8	5	5	7
Bezoek evenement	7	3	2	3
Sportieve vakantie	5	8	9	10
Alleen bezoek attractiepark	4	0	0	2
Vakantie met vrienden/familie	4	4	5	7
Natuurvakantie	3	17	9	18
Watergerelateerde vakantie	3	3	4	2
Cultuurvakantie	2	1	1	1
Beauty-welness vakantie	2	1	1	2
Rondreis	0	0	1	0
Totaal	100	100	100	100

Bron: CVO

4.2.2 Vakantiegangers

De grootste groep van toeristische verblijfsgasten in Zuid-Holland is uit Zuid-Holland zelf afkomstig is, nl. 19%. Dit fenomeen is overigens niet alleen voorbehouden voor Zuid-Holland. Bij de provincies Noord-Holland (21%) en Noord-Brabant (20%) speelt dit zelfs nog iets sterker. Afgezien hiervan is Zuid-Holland ook de provincie met de meeste inwoners die daarmee ook de belangrijkste leverancier is van verblijfsgasten voor negen van de twaalf provincies.

Toeristische vakanties Nederlanders in Zuid-Holland naar herkomstprovincie

CVO

Na Zuid-Holland zijn het de buurprovincies die de meeste vakantiegangers leveren. Dit geldt zowel voor de korte als de lange vakanties. De teruggang in de toeristische vakanties in 2006-2007 is het sterkst te zien bij de eigen inwoners van de provincie Zuid-Holland.

Ook voor de korte vakanties van Nederlanders geldt dat de inwoners van Zuid-Holland de belangrijkste groep vormen. In 2006 vormden de inwoners van Zuid-Holland voor de lange vakanties de grootste groep verblijfgasten, hoewel het hier om veel lagere absolute aantallen gaat dan bij de korte vakanties. Vanwege de grote daling in lange vakanties onder de Zuid-Hollanders is in 2007 het aantal vakanties door eigen inwoners naar de tweede plaats afgezakt.

Bezoek aan strand is de meest populaire dagrecreatieve bestemming tijdens vakanties van Nederlanders in Zuid-Holland. Verder bezoeken vakantiegangers in Zuid-Holland in vergelijking met andere provincies opvallend veel het theater: 13% van de vakanties in Zuid-Holland versus 3% voor Nederland totaal.

Top 10 dagrecreatieve bestemmingen tijdens toeristische vakanties in Zuid-Holland

	x 1.000 vakanties	%
1. Bezoek aan strand	419	48
2. Bezoek aan bezienswaardige gebouwen	202	23
3. Bezoek aan theater, schouwburg, concertgebouw, bioscoop	118	13
4. Bezoek aan pretpark, attractiepark	110	13
5. Bezoek aan museum, oudheidkamer	110	12
6. Bezoek aan natuurreservaat, natuurgebied	104	12
7. Bezoek aan dierenpark	43	5
8. Bezoek aan bloemenpark, bloementuin, botanische tuin	16	2
9. Bezoek aan folkloristisch evenement	15	2
10. Bezoek aan sportevenement	3	0,3

Bron: CVO

4.3 Ontwikkeling toeristische vakanties

De ontwikkeling van de vakanties in de periode 2002-2007 over de verschillende logiesvormen laat een tamelijk grillig patroon zien.²⁰ Met uitzondering van de hotels kenden de verschillende soorten logiesaccommodaties een groei in het aantal gasten in 2003. Dit komt overeen met de goede zomer van 2003. Over het gehele jaar genomen was 2003 in de periode 2002-2007 ook een topjaar met het hoogst aantal zonuren, de hoogste gemiddelde temperatuur en de minste neerslag. De campingsector profiteert het meeste van deze gunstige weercondities. Het omgekeerde is ook te zien voor het jaar 2007. De zomer van 2007 was weliswaar warm maar heel nat, met als gevolg een lage bezetting bij campings en een hoge bij hotels.

Ontwikkeling toeristische vakanties Nederlanders in Zuid-Holland naar logiesvorm 2002-2007

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Index 2002 = 100						
Hotel/Motel*	100	95	102	111	125	117
Vakantiebungalow op park	100	112	103	94	69	97
Camping	100	115	92	105	97	81
Woning van particulier	100	103	110	73	105	79
Totaal	100	112	103	99	107	100

* excl. pensions en B&B

Bron: CVO

²⁰ In de tabel over ontwikkeling vakanties 2002-2007 zijn een aantal accommodatievormen weggelaten in verband met de lage absolute aantallen vakanties. Hierdoor kunnen geen betrouwbare uitspraken worden gedaan over de ontwikkeling in 2002-2007.

4.4 Vakantiebestedingen

Nederlandse verblijfstoeristen geven in Zuid-Holland 30 euro per dag uit. Daarmee staat Zuid-Holland op de 3^e plaats na Limburg en Noord-Holland. De vakantiegangers hebben in 2007 per persoon per dag meer uitgegeven dan het jaar daarvoor. Deze hogere uitgaven per dag worden echter teniet gedaan door een kortere verblijfsduur.

Zuid-Holland staat op een 9de plaats als gekeken wordt naar het totaal bestede bedrag. In 2007 gaven de Nederlandse vakantiegangers in Zuid-Holland gezamenlijk 137 miljoen euro uit; een stijging van 4,5% ten opzichte van 2006. Landelijk lag de groei van de totale bestedingen op 6,4%. Noord-Holland was topscorer met een groeipercentage van maar liefst 19,5%.

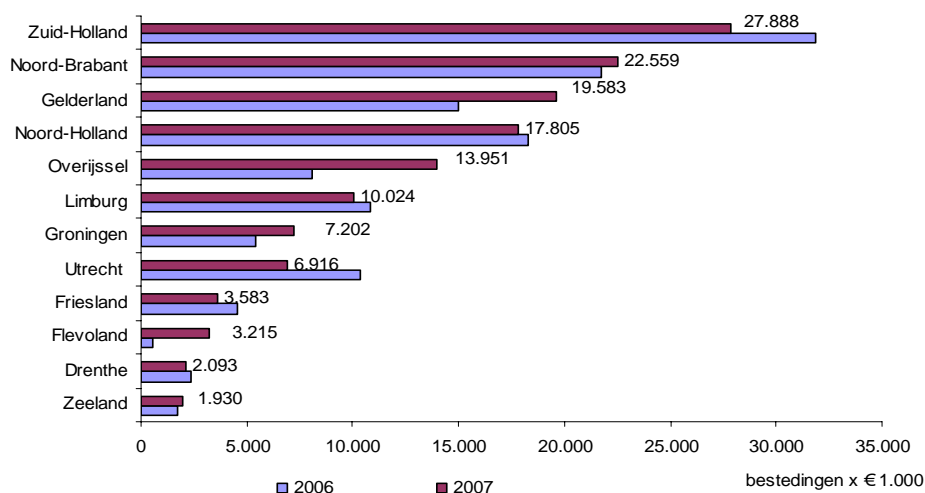
Totale bestedingen toeristische vakanties Nederlanders naar bestemmings provincie 2006-2007

	Totaal besteed bedrag		groei	gemiddeld besteed per persoon per vakantie	
	2006	2007		2006	2007
	x 1.000 euro		%	euro	euro
Friesland	209.456	202.325	-3,4	206	195
Limburg	372.950	413.631	10,9	181	194
Groningen	50.991	55.070	8,0	155	193
Zeeland	185.735	187.402	0,9	185	185
Noord-Holland	231.420	276.628	19,5	181	184
Gelderland	353.614	371.808	5,1	157	178
Drenthe	202.207	225.905	11,7	158	167
Overijssel	210.206	207.202	-1,4	168	167
Noord-Brabant	229.216	246.992	7,8	157	157
Zuid-Holland	130.845	136.750	4,5	138	156
Flevoland	46.233	47.592	2,9	159	150
Utrecht	51.321	48.037	-6,4	129	134
Nederland	2.274.194	2.419.342	6,4%	165	172

Inwoners van Zuid-Holland zelf hebben het meest besteed aan hun vakantie in Zuid-Holland. In 2007 hebben die gezamenlijk 28 miljoen euro aan hun vakantie in hun eigen provincie uitgegeven. In 2006 lag dit bedrag nog op 32 miljoen euro.

Na Zuid-Holland hebben de vakantiegangers uit Gelderland, Noord-Holland en Noord-Brabant het meest uitgegeven. De inwoners uit de provincie Overijssel staan op de vijfde plaats, dankzij een sterke groei in de vakantiebestedingen in 2006-2007.

Bestedingen toeristische vakanties 2006-2007

Bron: CVO

4.5 Bestedingen Nederlandse verblijfstoeristen naar sector en regio

Nederlandse verblijfstoeristen hebben in 2007 in totaal 136,8 miljoen euro uitgegeven aan hun vakantie in Zuid-Holland.²¹ Veruit de meeste uitgaven werden gedaan tijdens een hotelvakantie: bijna 60 miljoen euro. Uitgaven tijdens vakanties in woningen van particulieren bedragen 11,9 miljoen euro. De groepsaccommodaties leveren een bescheiden bijdrage aan de Zuid-Hollandse economie.

De vakantiebestedingen van Nederlanders in Zuid-Holland zijn het hoogst in de regio Kust met een bedrag van 48 miljoen euro. Op de tweede plaats komt Den Haag met 37 miljoen euro.

Totale bestedingen toeristische vakanties Nederlanders per regio in 2007, naar logiesvormen

<i>bedragen x 1.000 euro</i>	Kust	Den Haag	Rotterdam	Delta	Oud-Hollandse steden	Groene Hart	Totaal Zuid-Holland
Hotel (incl. pension en B&B)	12.674	25.102	11.609	2.550	4.617	3.093	59.645
Bungalow*	18.719	8.185	-	3.457	121	4.937	35.419
Camping	11.735	773	-	2.346	3.108	1.324	19.286
Woning van particulier	1.398	1.780	2.067	832	2.003	3.806	11.886
Boot	1.990	-	372	2.822	58	136	5.378
Groepsaccommodatie	111	-	-	359	28	226	724
Overige logiesvormen	1.466	1.274	88	754	16	814	4.412
Totaal logies	48.093	37.114	14.136	13.120	9.951	14.336	136.750

* Bungalow op park en buiten park

Bron: CVO

²¹ Bedragen uit CVO over vakanties omvatten alle uitgaven tijdens de vakantie, dus behalve de kosten van de accommodatie ook kosten van boodschappen, dagjes uit e.d. Een verdeling over de verschillende kostenposten is niet bekend.

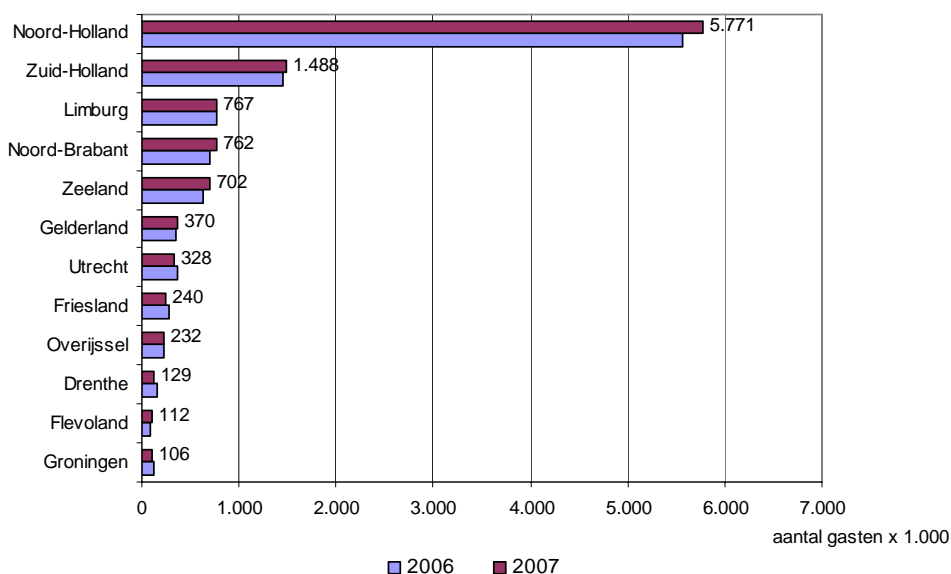
5. Vakanties buitenlandse verblijfgasten in Zuid-Holland

Uit het vorige hoofdstuk bleek dat de bestedingen van Nederlandse vakantiegangers op ongeveer € 137 miljoen liggen. De bestedingen van buitenlanders hebben echter een groter aandeel op de totale verblijfsmarkt. Binnen de bronnen die zijn gebruikt voor het in beeld brengen van buitenlandse verblijfgasten is het niet mogelijk een uitsplitsing te maken tussen zakelijke en toeristische gasten en overnachtingen op provinciaal niveau. Voor Zuid-Holland en Noord-Holland is een schatting gemaakt.

5.1 Buitenlandse gasten en overnachtingen in Nederland

Veruit de meeste buitenlandse gasten (52%) verblijven in de provincie Noord-Holland. De provincie Zuid-Holland staat op grote afstand met bijna 1.5 miljoen gasten en een marktaandeel van 14% op de 2^e plaats. Daarna komen de provincies Limburg, Noord-Brabant en Zeeland met circa de helft van het aantal gasten dat in Zuid-Holland verblijft. In vergelijking met 2006 steeg het aantal buitenlandse gasten dat in Nederland verbleef met 3%. Zuid-Holland heeft in 2007 ook meer gasten ontvangen dan het jaar daarvoor, hoewel het groeipercentage bleef hangen op 2%. Noord-Holland had met 4% een hoger dan gemiddelde groei wat de leidende rol van deze provincie in dit opzicht alleen maar heeft versterkt.

Buitenlandse gasten in logiesaccommodaties naar provincie 2006-2007

Uitsplitsing toeristische en zakelijke gasten en overnachtingen.

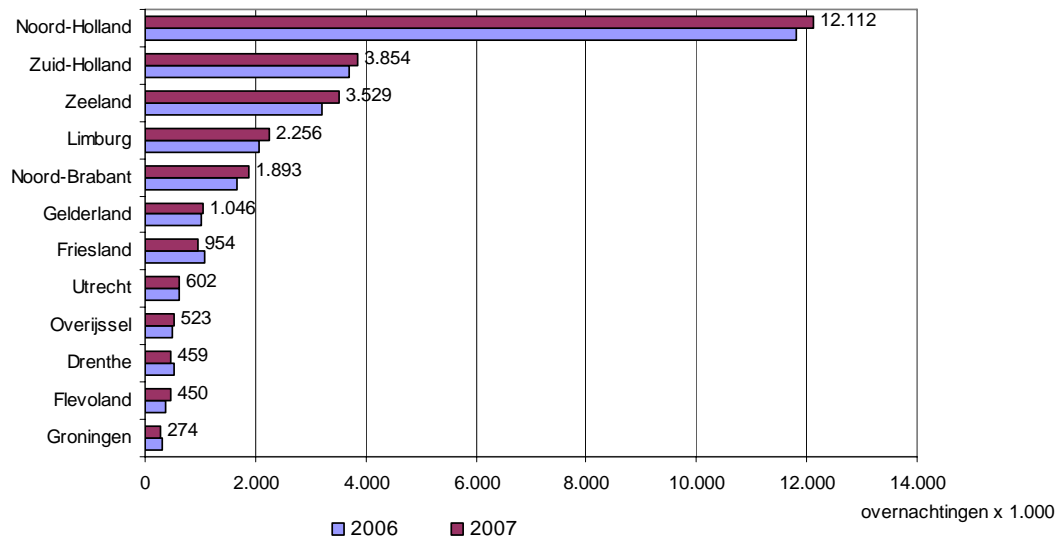
Landelijk gezien is de verhouding zakelijk/toeristisch gelijk aan 31% versus 69%. Voor Noord-Holland liggen de verhoudingen iets anders, nl. 41% versus 59%. De steekproef voor Noord-Holland is dermate betrouwbaar dat met deze percentages kan worden gerekend. Voor Zuid-Holland wordt uitgegaan van het landelijke cijfer.

Het totaal aantal toeristische gasten bedraagt in 2007 bijna 7,6 miljoen. Voor Zuid-Holland komt dit neer op meer dan 1 miljoen toeristische gasten en voor Noord-Holland op 3,4 miljoen. Voor overnachtingen kan worden uitgegaan van dezelfde percentages. Het totaal aantal toeristische overnachtingen bedraagt 22,7 miljoen. Zuid-Holland heeft 6,1 miljoen toeristische overnachtingen van buitenlandse gasten, Noord-Holland 7,1 miljoen.

Overnachtingen

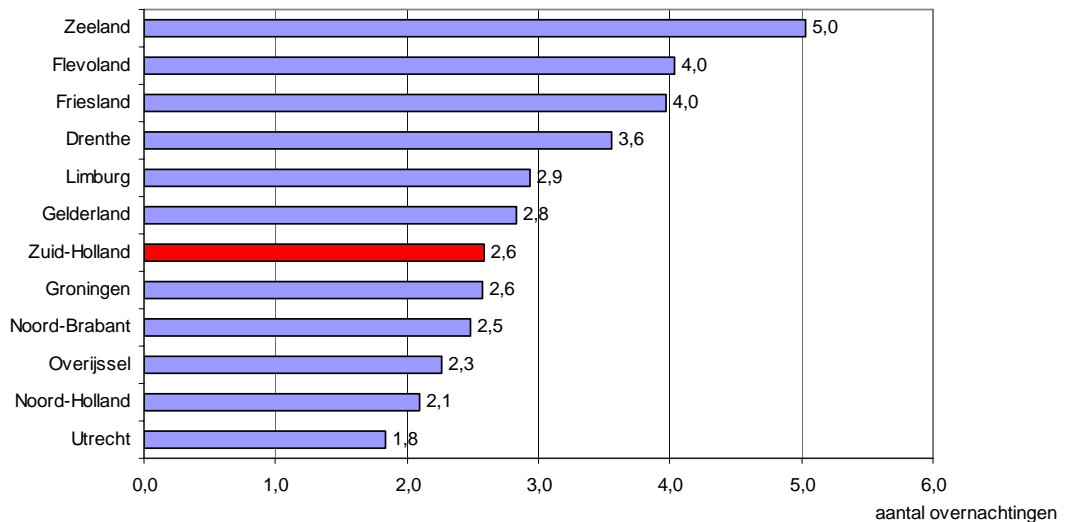
De overnachtingen van buitenlandse gasten laten min of meer eenzelfde patroon zien, waarin Noord-Holland hoog aan de leiding staat met 12 miljoen overnachtingen in 2007. Het marktaandeel van Noord-Holland ligt qua overnachtingen met 43% wat lager dan bij het aandeel gasten. Opmerkelijk is dat het verschil tussen Zuid-Holland en Zeeland minder groot is. de verklaring hiervoor is de hoge verblijfsduur van de gasten in Zeeland. Buitenlandse gasten verblijven in deze provincie 5,0 nachten per verblijf, terwijl in Noord-Holland dit slechts 2,1 nacht is. Zuid-Holland doet het iets beter met 2,6 nachten.

Overnachtingen buitenlandse gasten 2006-2007

Bron: CBS

Verblijfsduur buitenlandse gasten 2007

Bron: CBS

Toeristische vakanties buitenlandse gasten

In de statistieken van het CBS wordt géén onderscheid gemaakt tussen toeristisch en zakelijk verblijf van buitenlanders in Nederland. Het NBTC heeft op basis van het Onderzoek Inkomend Toerisme in 2005 SIT (2005) berekend dat van de buitenlandse gasten in logiesaccommodaties in Nederland gemiddeld genomen 63% voor een vakantie naar Nederland gaat, 31% vanwege zakelijke redenen en 6% voor bezoek aan familie of vrienden. Per herkomst land variëren deze cijfers. In de trendrapportage wordt alleen een onderverdeling gemaakt naar toeristisch en

zakelijk verblijf. Gasten die in logiesaccommodaties verblijven voor een bezoek aan familie of vrienden worden eveneens tot het toeristisch verblijf gerekend.

In 2007 hebben ruim 1 miljoen buitenlandse verblijfgasten (69%) een toeristische vakantie in Zuid-Holland gehouden. De rangorde naar de verschillende herkomstlanden is praktisch gelijk aan die van de totale buitenlandse verblijfgasten. Alleen Azië is een plaats gezakt en staat nu onder Frankrijk.

Buitenlandse toeristische gasten in logiesaccommodaties in Zuid-Holland in 2007

	Totaal	Toeristische vakanties	
	<i>x 1.000 gasten</i>	<i>% gasten</i>	<i>x 1.000 gasten</i>
Duitsland	411	80%	329
Groot-Brittannië	265	68%	180
België	152	79%	120
Amerika	130	55%	72
Frankrijk	91	76%	69
Azië	99	55%	55
Italië	39	70%	27
Spanje	35	52%	18
Zwitserland	24	70%	17
Denemarken	22	69%	15
Zweden	17	69%	12
Buitenland totaal	1.488	69%	1.027

Bron: CBS / SIT 2005

De toeristische overnachtingen laten globaal eenzelfde beeld zien als bij de toeristische gasten. Alleen vanwege het relatief hoge aandeel van de zakenreizigers staat Spanje hier iets lager genoteerd. Het CBS maakt geen onderscheid in overnachtingen van buitenlandse verblijfgasten naar regio binnen Zuid-Holland.

Toeristische overnachtingen buitenlandse gasten in Zuid-Holland in 2007

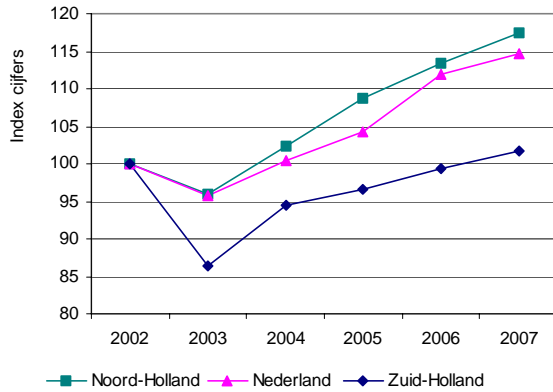
	Totaal	Toeristische overnachtingen	
	<i>x 1.000 overnachtingen</i>	<i>%</i>	<i>x 1.000</i>
Duitsland	1.455	80%	1.164
Groot-Brittannië	616	68%	419
België	353	79%	279
Amerika	264	55%	145
Frankrijk	184	76%	140
Azië	203	55%	111
Italië	76	70%	53
Zwitserland	62	70%	43
Denemarken	52	69%	36
Spanje	66	52%	34
Zweden	34	69%	23
Buitenland totaal	3.854	69%	2.659

Bron: CBS / SIT 2005

5.2 Ontwikkeling vakanties buitenlandse verblijfstoeristen

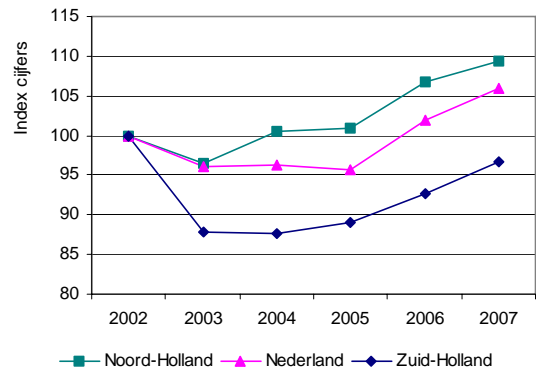
In de periode 2002-2007 is in 2003 een dip te zien in zowel het aantal buitenlandse gasten als overnachtingen in Zuid-Holland. Vanaf 2003 is er sprake van herstel, alleen loopt Zuid-Holland wel achter ten aanzien van de groei in Noord-Holland en het landelijke gemiddelde.

Aantal buitenlandse gasten 2002-2007

Bron: CBS

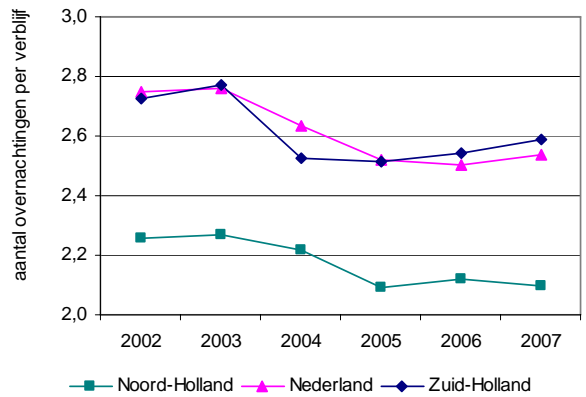
Aantal overnachtingen buitenlandse gasten 2002-2007

Bron: CBS

De gemiddelde verblijfsduur is tussen 2002 en 2007 gedaald, hoewel in Zuid-Holland er vanaf 2004 wel sprake is van een lichte stijging. Vanaf 2005 is de daling ook landelijk gestopt.

Gemiddelde verblijfsduur buitenlandse gasten 2002-2007

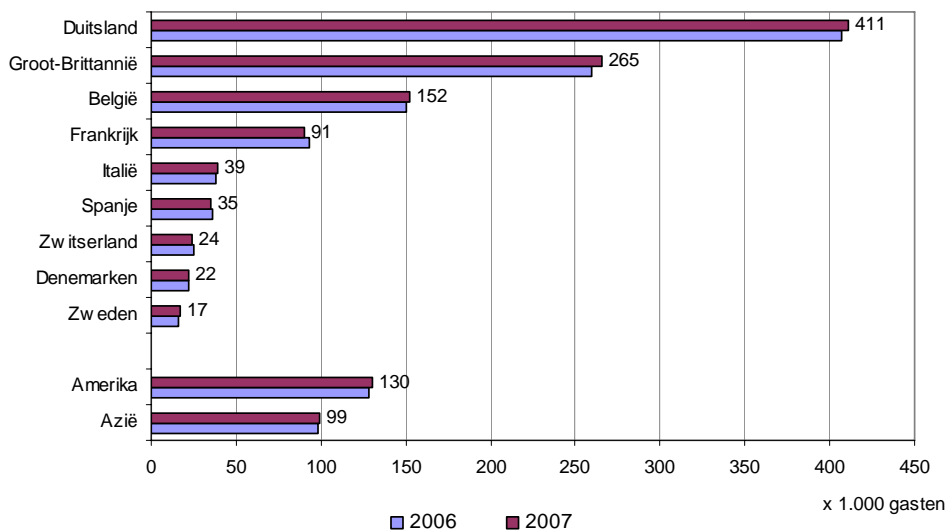

Bron: CBS

5.3 Herkomst gasten

Veruit de meeste buitenlandse verblijfsgasten zijn afkomstig uit Duitsland met op enige afstand op de tweede plaats Groot-Brittannië. Belgen staan op de derde plaats. Het patroon voor Zuid-Holland komt in belangrijke mate overeen met het landelijke patroon. Het aandeel van de Amerikanen onder de buitenlandse gasten is voor Nederland (12%) wat belangrijker dan in Zuid-Holland (9%) en overstijgt daarmee landelijk het aandeel van de Belgische verblijfsgasten.

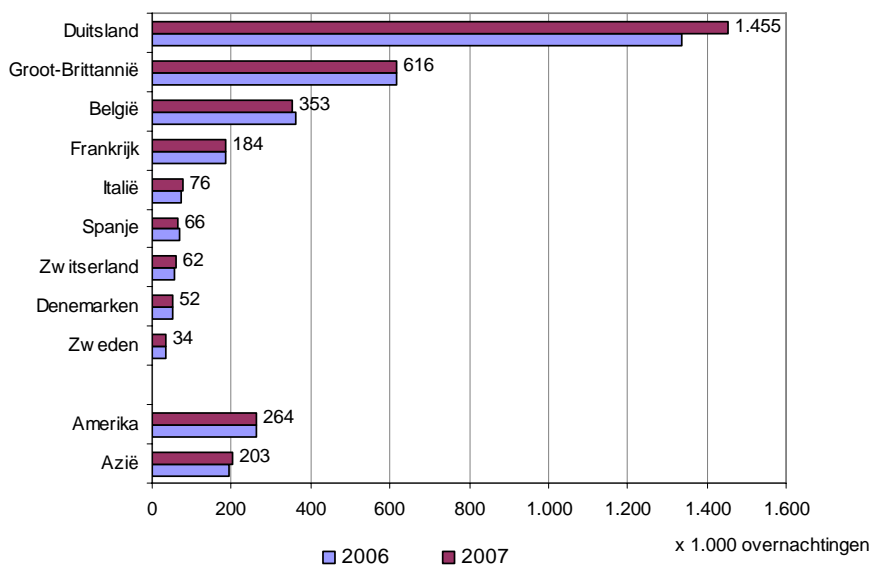
Aantal gasten in logiesaccommodaties Zuid-Holland 2006-2007

Bron: CBS

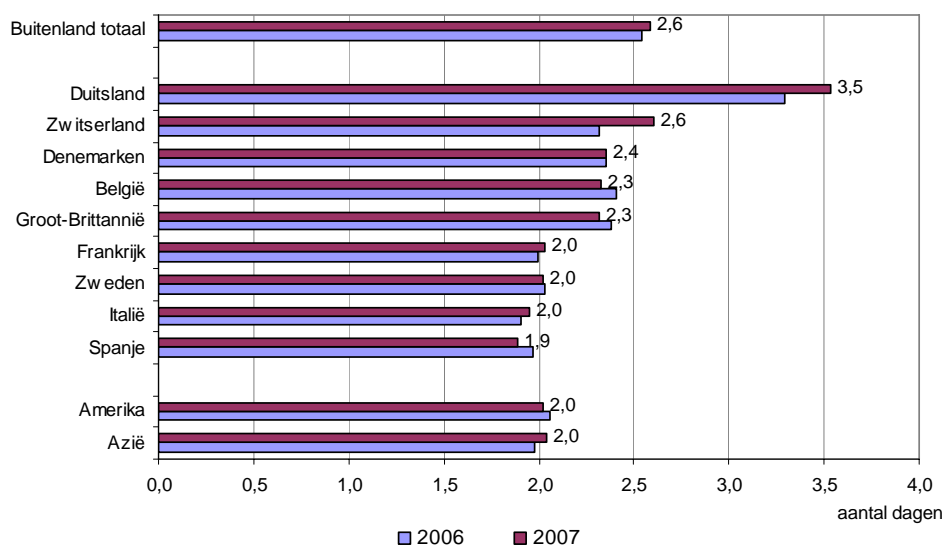
Qua overnachtingen ziet het plaatje er ongeveer hetzelfde uit, zij het dat het aandeel van de Duitse markt nog prominenter is. Dat komt omdat Duitsers gemiddeld genomen langer op vakantie in Zuid-Holland gaan dan andere buitenlanders, gemiddeld 3,5 dag ten opzichte van de gemiddelde verblijfsduur voor alle buitenlanders van 2,6 dagen.

Aantal overnachtingen buitenlandse gasten in Zuid-Holland 2006-2007

Bron: CBS

Gemiddelde duur verblijf buitenlandse gasten in Zuid-Holland 2006-2007

Bron: CBS

5.4 Toeristische bestedingen buitenlandse verblijfgasten

Specifieke cijfers over bestedingen van buitenlandse verblijfgasten in Zuid-Holland in 2007 zijn niet voor handen.²² Op basis van landelijke kengetallen uit het Onderzoek Inkomend Toerisme 2005 en de cijfers van CBS over overnachtingen buitenlanders is een raming gedaan van de totale toeristische bestedingen van buitenlandse verblijfgasten naar herkomstland²³.

Uit het onderzoek naar inkomend toerisme (SIT 2005) blijkt dat 31% van de verblijfgasten een zakelijk motief heeft. Op basis hiervan zijn de toeristische (niet-zakelijke) buitenlandse bestedingen in Zuid-Holland geschat op 307,9 miljoen euro²⁴.

Wanneer de buitenlandse bestedingen worden afgezet tegen de binnenlandse bestedingen hebben de buitenlandse verblijfgasten een aandeel van 69% van de totale bestedingen.

Voor het toerekenen van de bestedingen naar herkomstland is gebruik gemaakt van landelijke kerncijfers van het NBTC over bestedingen per persoon per dag. Deze variëren per land. Zo geven Britten 2,5 keer zoveel uit als Duitsers²⁵.

²² NBTC heeft een aantal cijfers uit SIT 2005 (Statistiek Inkomend Toerisme) ter beschikking gesteld en geëxtrapoleerd naar 2007 ten behoeve van deze rapportage.

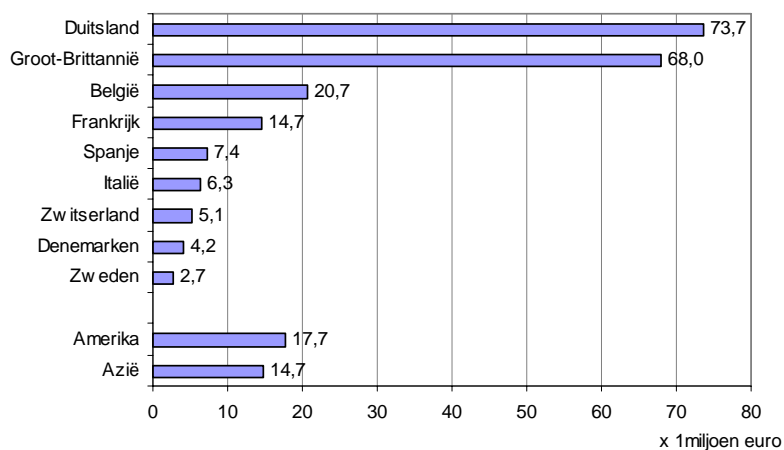
²³ Deze cijfers kunnen alleen met de nodige slagen om de arm worden gebruikt en zijn vooral indicatief van aard.

²⁴ Voor 2007 zijn de totale uitgaven van buitenlandse verblijfgasten in Zuid-Holland namelijk geraamd op 446,3 miljoen euro (dus inclusief zakelijk verblijf). Gebaseerd op berekening van NBTC voor Zuid-Holland.

²⁵ De NBTC gegevens over gemiddelde bestedingen per persoon per dag hebben betrekking op zowel zakelijke als niet-zakelijke gasten. Bekend is dat uitgaven van zakelijke verblijfgasten hoger liggen dan die van toeristen. Dit leidt tot enige vertekening in de berekening van de totale toeristische bestedingen naar land van herkomst.

Ondanks de hogere bestedingen per persoon bij de Britse vakantiegangers blijft Duitsland net aan kop als het gaat om de totale toeristische bestedingen vanwege het veel grotere marktaandeel in de toeristische overnachtingen. Op de tweede plaats staat Groot-Brittannië. Wel is de afstand tussen de nummers één en twee bij de bestedingen veel minder klein dan bij overnachtingen.

Toeristische bestedingen buitenlandse verblijfsgasten in Zuid-Holland 2007

Bron: CBS, SIT 2005, bewerking ZHBT

Bestedingen naar logiesvorm

Een uitsplitsing van de bestedingen door buitenlandse verblijfsgasten naar logiesvorm laat zien dat vooral de hotelsector (86%) profiteert. Dat geldt ook voor de toeristische bestedingen (80%). De totale toeristische bestedingen in de hotelsector zijn hoger dan de zakelijke. Dat neemt niet weg dat de zakelijke verblijfsgast meer uitgeeft dan de toerist.

Uitgaven buitenlandse gasten in Zuid-Holland 2007 naar logiesvorm

	Totaal x 1 miljoen euro	Zakelijk x 1 miljoen euro	Toeristisch x 1 miljoen euro
Hotels	382,1	136,9	245,3
Bungalowparken	38,6	1,5	37,1
Campings	24,9	-	24,9
Groepsaccommodaties	0,7	-	0,7
Totaal verblijf	446,3	138,4	307,9

Bron: SIT 2005 / NBTC, bewerking ZHBT

6. Dagrecreatie van Nederlanders in Zuid-Holland

In het ContinuVrijeTijds Onderzoek (CVTO) worden de volgende 11 activiteitenclusters onderscheiden²⁶:

<i>Recreatieve activiteitenclusters</i>	
1.	Buitenrecreatie
2.	Waterrecreatie en -sport
3.	Bezoek attracties
4.	Bezoek evenementen
5.	Uitgaan
6.	Cultuur
7.	Wellness / beauty / ontspanning
8.	Funshoppen
9.	Zelf sporten
10.	Bezoek sportwedstrijden
11.	Hobby- en verenigingsleven

De 11 clusters zijn verder onderverdeeld in 109 verschillende recreatieve activiteiten (zie bijlage).

Het CVTO wordt elke twee jaar gehouden. De eerste meting vond plaats in 2004/2005 en de tweede meting in 2006/2007. De metingen vinden plaats van april tot maart het jaar erop. De resultaten van de tweede meting zijn zonder verdere rekenkundige bewerkingen toegeschreven aan het kalenderjaar 2007. Het uitgangspunt hierbij is dat het recreatiepatroon in heel 2007 niet sterk afwijkt van de waargenomen recreatie activiteiten in de gebroken boekjaar periode²⁷.

In Nederland hebben in 2007 ruim 4 miljard recreatieve activiteiten buitenshuis plaatsgevonden. Deze vertegenwoordigen een economische waarde van 59 miljard euro. Hiervan is 48,6 miljard euro besteed aan directe uitgaven voor de activiteit zelf. Dit komt neer op 12 euro per activiteit.

6.1 Zuid-Holland in landelijk perspectief

6.1.1 Algemeen

In 2007 werden in Zuid-Holland 746 miljoen recreatieve activiteiten buitenshuis ondernomen. Daarmee is Zuid-Holland met zijn aandeel van 20% van alle recreatieve activiteiten in Nederland de belangrijkste provincie. Dit hangt nauw samen met het inwoneraantal, aangezien de meeste activiteiten door de inwoners zelf worden ondernomen. Voor Zuid-Holland geldt dat nog sterker dan gemiddeld.

Wordt gekeken naar het aantal recreatieve activiteiten (zowel door inwoners als bezoekers van een provincie) per inwoner dan zijn juist de provincies met lagere inwoneraantallen in het voordeel. Noord-Holland – na Zuid-Holland de grootste provincie qua inwoneraantal – heeft overigens relatief een goede score wat betreft aantal activiteiten per inwoner en komt daarmee op een zevende plaats.

²⁶ Om het recreatiegedrag van Nederlanders in Zuid-Holland in kaart te brengen is gebruik gemaakt van gegevens uit het ContinuVrijeTijds Onderzoek (CVTO).

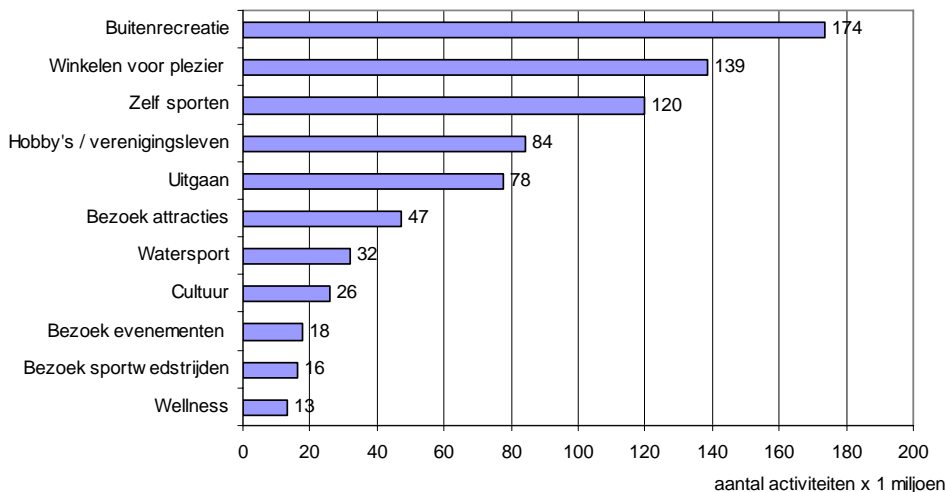
²⁷ Door een aangepaste opzet van de tweede meting kunnen helaas geen vergelijkingen worden gemaakt met de eerste meting.

Recreatieve activiteiten naar provincie

	Aantal activiteiten x 1 miljoen	Aantal inwoners	Aantal activiteiten per inwoner
Drenthe	126	484.481	260
Zeeland	98	380.186	258
Limburg	280	1.131.938	247
Groningen	138	574.042	240
Overijssel	263	1.113.529	236
Gelderland	464	1.975.704	235
Noord-Holland	597	2.606.584	229
Noord-Brabant	553	2.415.946	229
Friesland	146	642.230	228
Flevoland	84	370.656	226
Zuid-Holland	746	3.458.875	216
Utrecht	252	1.180.039	214
Totaal activiteiten	3.747	16.334.210	229

In Zuid-Holland vinden de meeste activiteiten plaats in het cluster buitenrecreatie. Op de tweede en derde plaats komen funshoppen en zelf sporten.

Aantal recreatieve activiteiten naar cluster in Zuid-Holland 2006/2007

Bron: CVTO

Participatie

Funshoppen en buitenrecreatie hebben ook een hoge participatiegraad. Voor het cluster zelf sporten is dat veel minder het geval. De hoge listing bij het aantal activiteiten bij zelf sporten is dan ook het gevolg van de hoge frequentie.

De top 5 van clusters met de hoogste participatie in Zuid-Holland ziet er als volgt uit:

1. Recreatief winkelen 90%
2. Uitgaan 90%
3. Buitenrecreatie 88%
4. Bezoek attracties 79%
5. Bezoek evenementen 72%

Activiteiten in het cluster wellness hebben de laagste participatie (27%).

Aandeel specifieke activiteiten Zuid-Holland

Wanneer er binnen de clusters wordt gekeken naar de specifieke activiteiten die men onderneemt is tevens een top 10 samen te stellen. De meest ondernomen recreatieve

activiteiten door zowel inwoners als bezoekers van de provincie Zuid-Holland zijn: wandelen voor plezier, winkelen en fietsen voor plezier. Dit is overeenkomstig het landelijke patroon.

Top 10 meest ondernomen activiteiten Zuid-Holland

	<i>actiiteiten x 1 miljoen</i>	<i>% van totaal</i>
1 Wandeling voor plezier	79	10,6%
2 Gewinkeld in binnenstad	47	6,1%
3 Winkelen voor plezier in stadsdeelcentrum	42	5,7%
4 Fietstocht voor plezier	36	4,8%
5 Uit eten in restaurant \ eetcafé	31	4,1%
6 Fitness \aerobic \ steps \ spinning \ etc.	25	3,3%
7 Markt bezocht	24	3,2%
8 Zwemmen in binnenbad	22	2,9%
9 Recreëren aan water	20	2,7%
10 Tuincentrum	20	2,6%

Bron: CVTO

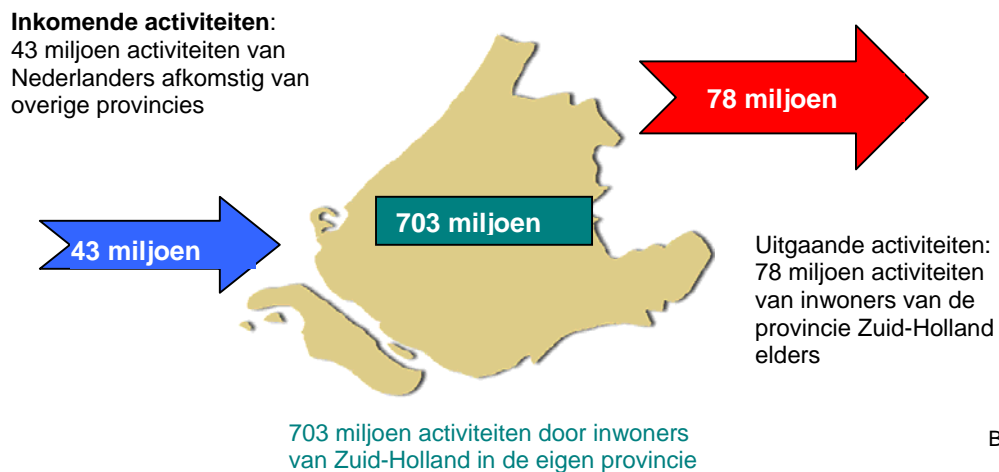
Sterke clusters provincie Zuid-Holland

Een analyse naar bezoekers van andere provincies per cluster laat zien dat Gelderland gemiddeld genomen over alle clusters de meeste bezoekers (16%) weet aan te trekken met op de tweede plaats Noord-Holland (13%). Zuid-Holland staat op de derde plaats met 11%. De clusters waar Zuid-Holland in verhouding tot de andere provincies goed scoort qua bezoekersaantallen zijn: bezoek sportwedstrijden (18%), cultuur (18%), uitgaan (13%) en bezoek evenementen (11%). Voor al deze sterke clusters geldt dat Noord-Holland net iets hoger scoort.

Input-output analyse activiteiten

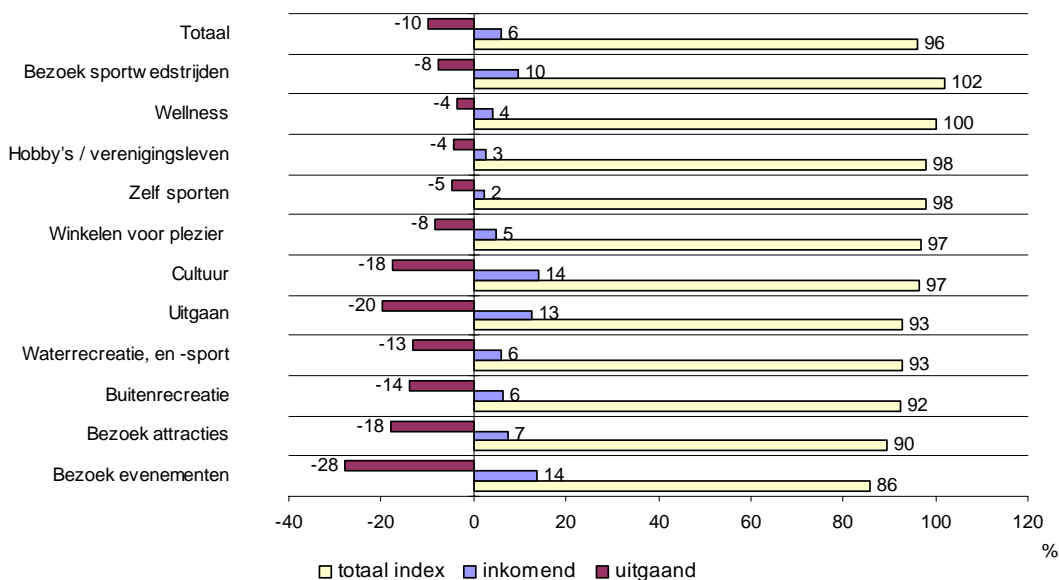
Van de ruim 746 miljoen recreatieve activiteiten in Zuid-Holland in 2007 zijn 703 miljoen door inwoners zelf ondernomen en 43 miljoen (6%) door bezoekers afkomstig uit de andere provincies. Daar staat wel tegenover dat Zuid-Hollanders in hetzelfde jaar 78 miljoen recreatieve activiteiten (11%) buiten Zuid-Holland hebben ondernomen. Het uiteindelijke input/output saldo is dus activiteiten als de bestedingen negatief.

Input-output analyse recreatieve activiteiten Zuid-Holland

Een analyse op niveau van de clusters laat zien dat de inkomende en uitgaande stromen voor 8 van de 11 clusters in een negatief saldo resulteren. Bij deze input-output analyse is het aantal activiteiten in Zuid-Holland ondernomen door de eigen inwoners op 100 gesteld. Aangezien Zuid-Holland de provincie is met veruit de meeste activiteiten zal dit per definitie al snel leiden tot een negatief input-output saldo.²⁸ Bezoek evenementen, attracties, watersport en uitgaan zijn clusters waarvoor de inwoners van Zuid-Holland relatief veel naar een andere provincie gaan.

Input-output analyse activiteiten op clusterniveau Zuid-Holland

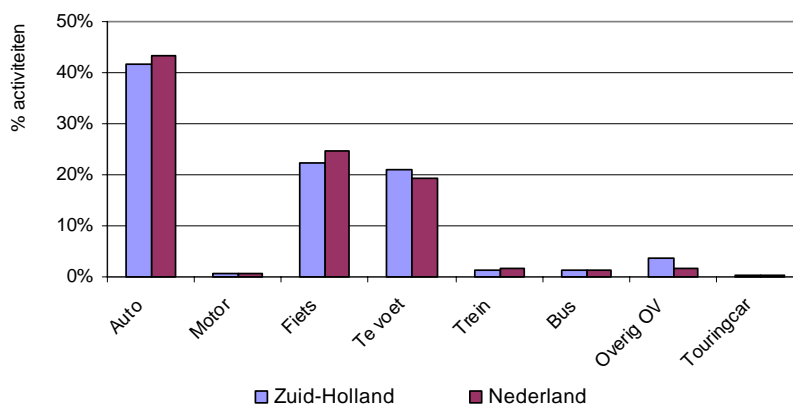

Bron: CVTO

6.1.2 Vervoermiddel en afgelegde afstand

Voor het ondernemen van recreatieve activiteiten buiten de eigen woning wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de auto; bij 42 procent van alle activiteiten is de auto het vervoermiddel in Zuid-Holland. Bij één op de vijf activiteiten neemt men de fiets. Voor een gelijkbaar aandeel gaat men te voet. Bij slechts vier procent van de activiteiten wordt gebruik gemaakt van het openbaar vervoer.

Vervoermiddel bij recreatieve activiteiten

Bron: CVTO

²⁸ Stel er zijn twee provincies: A met 100 en B met 10 activiteiten (gerelateerd aan inwoneraantal). Beide provincies hebben elk 10% uitstroom. A heeft dan 10 uit en 1 in met als saldo -9. B heeft 1 uit en 10 in met als saldo +9.

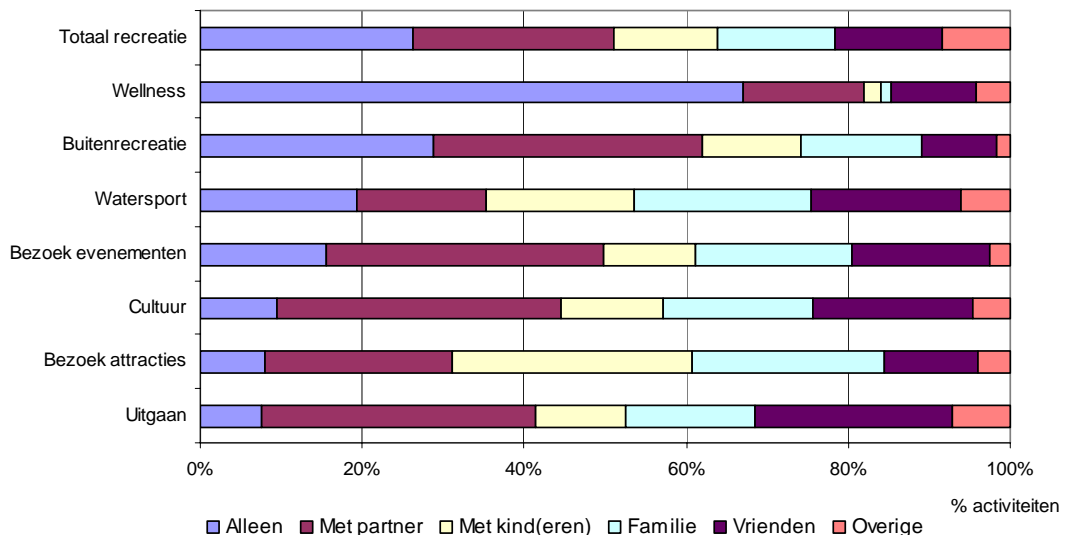
Gemiddeld leggen inwoners van Zuid-Holland 16 km per enkele reis af, terwijl de bezoeker uit de andere provincies bereid zijn om 59 km te reizen voor een recreatieve bestemming in Zuid-Holland. Voor bezoek evenementen, sportwedstrijden en cultuur zijn bezoekers van buiten Zuid-Holland bereid om het verst te reizen, de laatste zijn tevens de “sterke”clusters van de provincie. De inwoners leggen de grootste afstanden af voor cultuur, uitgaan en bezoek evenementen.

Landelijk zijn hobby/verenigingsleven en zelfsporten de clusters waarvoor men de kleinste afstanden aflegt. In Zuid-Holland geldt dit ook voor zelfsporten.

6.1.3 Groepssamenstelling

De gemiddelde samenstelling van de groep die een activiteit onderneemt, varieert per cluster. Het patroon bij buitenrecreatie komt nog het meest overeen met het gemiddelde. Activiteiten in het cluster wellness worden met name alleen gedaan. Uitgaan, cultuur en bezoek evenementen wordt veelal met een partner gedaan. Kinderen worden meegenomen bij bezoek attracties. Met vrienden gaat men bij elke soort recreatieve activiteit op stap.

Groepssamenstelling bij dagtoeristische clusters in Zuid-Holland

Bron: CVTO

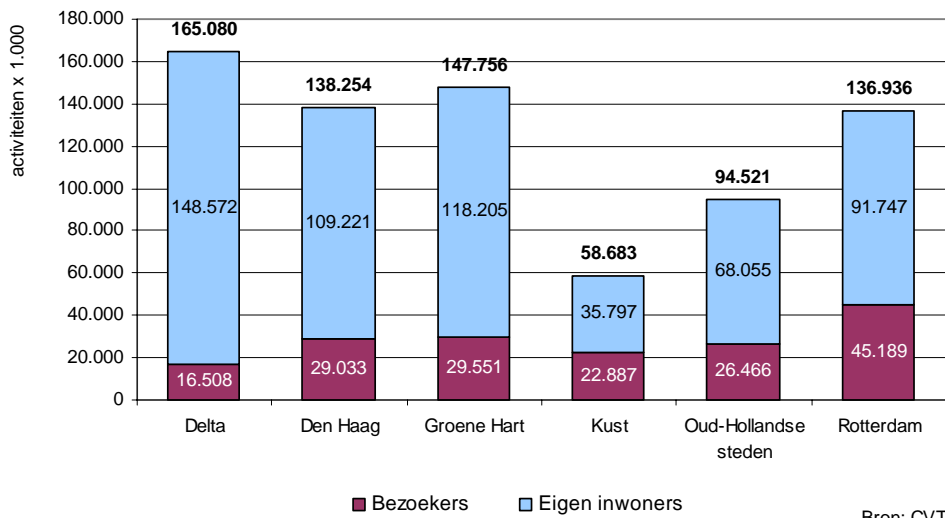
6.2 Zuid-Holland en de regio's nader bekeken

6.2.1 Recreatie naar regio's Zuid-Holland

In de regio's Delta en het Groene Hart vonden de meeste recreatieve activiteiten plaats. Dit hangt onder meer samen met het inwoneraantal van deze qua oppervlak grote regio's. Het zijn dan ook de eigen inwoners die voor het overgrote deel verantwoordelijk zijn voor de recreatieve activiteiten in het gebied. Rotterdam had in absolute aantallen de meeste bezoekers²⁹ van alle regio's in Zuid-Holland. De regio Kust daarentegen had in relatieve zin (als aandeel van alle recreanten in de regio) de meeste bezoekers.

²⁹ Een bezoeker is een Nederlandse recreant die géén inwoner is van de betreffende regio, maar afkomstig van een andere regio uit Zuid-Holland of van een andere provincie.

Totaal recreatieve activiteiten naar regio's Zuid-Holland

Aantal inwoners per regio in Zuid/Holland

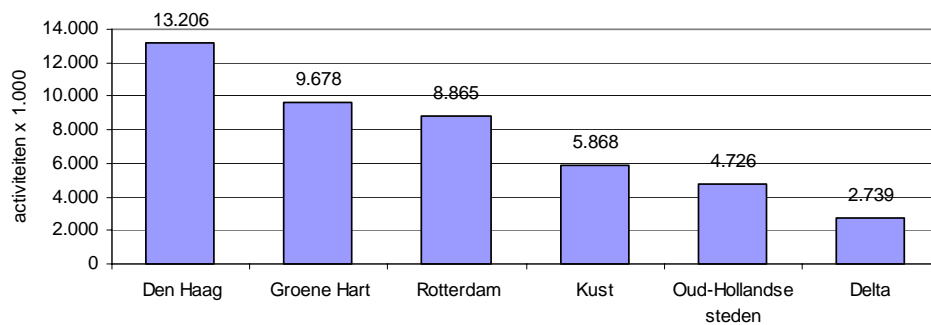
	aantal inwoners	%
Groene Hart	935.002	27%
Delta	613.355	18%
Den Haag	593.806	17%
Rotterdam	574.833	17%
Oud-Hollandse steden	477.520	14%
Kust	260.581	8%
Totaal Zuid-Holland	3.455.097	100%

Bron: CBS

6.2.2 Herkomst recreanten

In Nederland vinden de recreatieve activiteiten buitenshuis voor 42% binnen de eigen gemeentegrenzen plaats. Dat geldt ook voor Zuid-Holland. Voor de regio's in Zuid-Holland geldt dat gemiddeld genomen driekwart van de activiteiten door de eigen inwoners van de betreffende gebieden wordt ondernomen. Naarmate er meer gemeenten in een regio zitten, zal de kans groter zijn dan het aandeel eigen inwoners hoger komt te liggen dan 42%. Den Haag heeft in absolute aantallen de meeste bezoekers van buiten de provincie. Het Groene Hart komt op de tweede plaats.

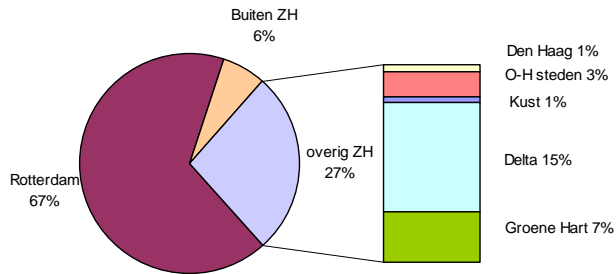
Nederlandse recreanten van buiten Zuid-Holland

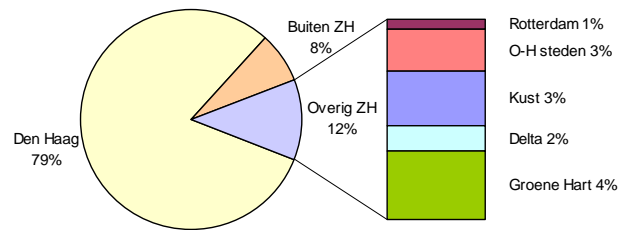
Bron: CVTO

Herkomst Nederlandse recreanten in regio's Zuid-Holland

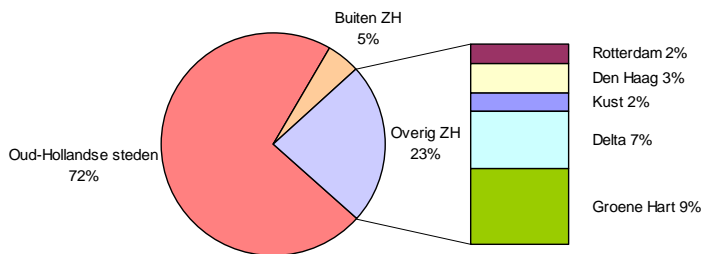
Rotterdam

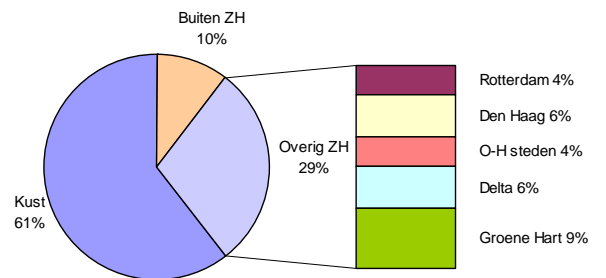
Den Haag

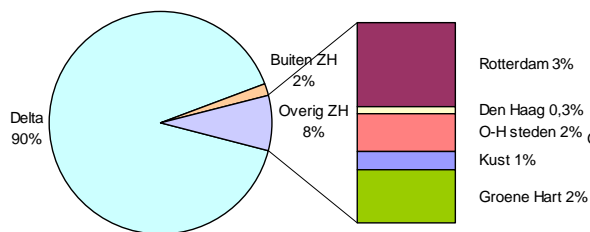
Oud-Hollandse steden

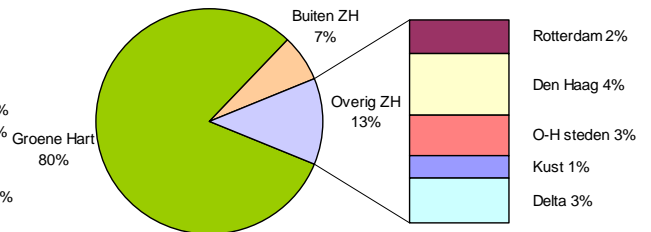
Kust

Delta

Groene Hart

Bron: CVTO

De regio Kust heeft relatief gezien de meeste bezoekers van buiten de provincie Zuid-Holland 10% van de totale recreatieve activiteiten in deze regio wordt door inwoners van andere provincies ondernomen.

Inwoners van de regio Delta zijn relatief sterk vertegenwoordigd in de bezoekers van Rotterdam. En omgekeerd geldt dat ook. Inwoners van Den Haag en Rotterdam gaan nauwelijks bij elkaar op bezoek. De regio's Kust en Groene Hart weten redelijk gespreid inwoners van de andere regio's te verleiden tot een recreatief bezoek.

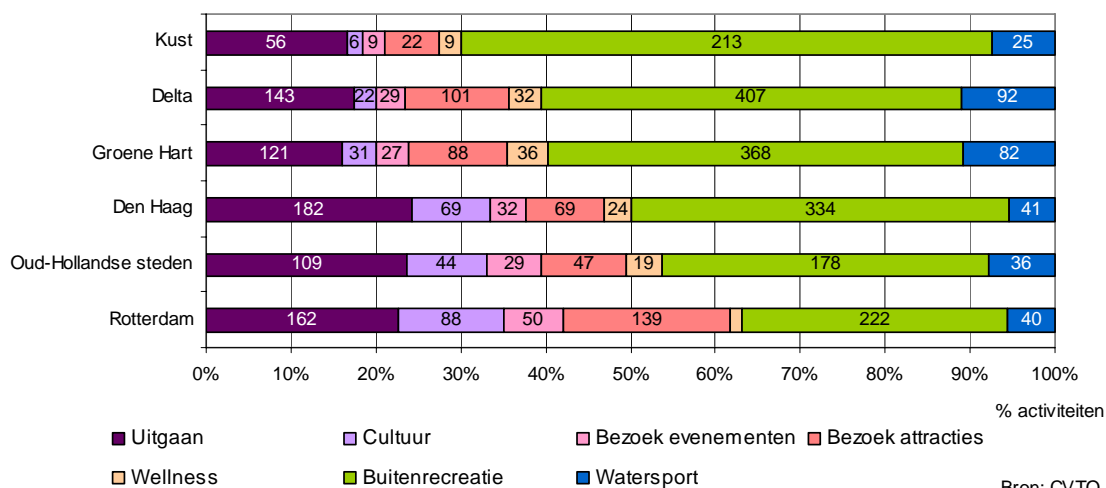
6.2.3 Regio's Zuid-Holland naar recreatie cluster

Er zijn accentverschillen zijn tussen de regio's op basis van de recreatie clusters. Rotterdam neemt de koppositie in als het gaat om bezoek evenementen en cultuur. De regio Delta is het gebied waar de meeste activiteiten uit het clusters watersport wordt ondernomen. Opmerkelijk is dat deze regio ook hoog scoort bij funshoppen. Logisch is dat funshoppen vooral in stedelijke regio's plaatsvindt. Verrassend is dat de regio Groene Hart niet hoog scoort op het cluster buitenrecreatie.

Sterke clusters per regio

Het profiel van Den Haag wordt in sterke mate bepaald door activiteiten uit recreatie clusters uitgaan en cultuur. Bij de dagtoeristische clusters scoort Rotterdam goed op: cultuur, bezoek attracties en evenementen en in mindere mate uitgaan en funshoppen. Bij de Oud-Hollandse steden is cultuur een sterk cluster. Bij het Groene Hart zijn wellness en watersport sterke cluster. Watersport bepaalt eveneens in belangrijke mate het profiel van de Delta. De relatief open regio's (Kust, Delta en Groene Hart) hebben een profiel dat in sterke mate wordt bepaald door buitenrecreatie en watersport.

Dagtoeristische clusters naar regio

Sterke clusters per regio in Zuid-Holland

	% ¹	% ²		% ¹	% ²
Den Haag	18,7%		Kust	7,9%	
Cultuur	26,6%	+ 7,9	Buitenrecreatie	12,4%	+ 4,5
Uitgaan	23,5%	+ 4,8	Bezoek sportwedstrijden	10,0%	+ 2,1
Rotterdam	18,5%		Oud-Hollandse steden	12,8%	
Cultuur	33,7%	+ 15,2	Cultuur	17,0%	+ 4,2
Bezoek attracties	29,9%	+ 11,4	Bezoek evenementen	16,4%	+ 3,6
Bezoek evenementen	28,4%	+ 9,9	Funshoppen	16,0%	+ 3,2
Bezoek sportwedstrijden	23,6%	+ 5,1	Wellness	14,9%	+ 2,1
Uitgaan	20,9%	+2,4	Uitgaan	14,1%	+ 1,3
Funshoppen	20,9%	+2,4			
Groene Hart	19,9%		Delta	22,3%	
Wellness	27,8%	+ 7,9	Watersport	29,0%	+ 6,7
Watersport	26,0%	+ 6,1	Zelf sporten	24,5%	+ 2,2
Hobby-/ verenigingsactiviteiten	24,2%	+ 4,3	Wellness	24,3%	+ 2,0
Buitenrecreatie	21,4%	+ 1,5	Hobby-/ verenigingsactiviteiten	24,0%	+ 1,7
			Buitenrecreatie	23,6%	+ 1,3

%¹ = aandeel in ZH totaal

%² = verschil met gemiddelde aandeel cluster binnen regio's

Bron: CVTO

6.3 Combinatiebezoeken in Nederland

Niet altijd gaat men van huis om slechts één recreatieve activiteit te ondernemen; soms combineert men verschillende activiteiten zonder tussentijds thuis te komen. In deze gevallen wordt hier gesproken over dagtocht. Ongeveer een tiende van alle recreatieve activiteiten in Nederland maken deel uit van een dagtocht. Deze bestaat gemiddeld genomen uit 2 activiteiten. De meeste activiteiten die gecombineerd worden tot een dagtocht behoren tot de clusters buitenrecreatie, uitgaan en funshoppen.

Meest gecombineerde dagtoeristische clusters in Nederland

	%		%		%
Buitenrecreatie		Cultuur		Bezoek attracties	
Buitenrecreatie	39	Uitgaan	65	Buitenrecreatie	45
Uitgaan	30	Buitenrecreatie	30	Uitgaan	29
Funshoppen	24	Funshoppen	26	Bezoek attracties	24
Uitgaan		Watersport		Bezoek evenementen	
Uitgaan	49	Buitenrecreatie	68	Uitgaan	50
Buitenrecreatie	30	Zelfsporten	63	Buitenrecreatie	33
Recreatief winkelen	29	Watersport	35	Funshoppen	30
Wellness					
Zelfsporten	39				
Wellness	29				
Uitgaan	18				

Bron: CVTO

De meest gecombineerde activiteiten in Nederland zijn winkelen in de binnenstad, uit eten in restaurant en wandelen voor plezier. Gecombineerde activiteiten in dagtochten worden niet uitgesplitst naar provincies.

Top 10 meest gecombineerde activiteiten in dagtochten in Nederland

		<i>x 1 miljoen dagtochten</i>
1	Gewinkeld in binnenstad	59
2	Uit eten in restaurant	57
3	Wandeling voor plezier	51
4	Winkelen voor plezier in wijkcentrum	34
5	Toertochtjes met de auto	34
6	Bar / cafe bezoek	33
7	Op terras zitten	32
8	Markt bezocht	25
9	Fietstocht voor plezier	25
10	Recreëren niet aan water	20

Bron: CVTO

6.4 Bestedingen recreatieve activiteiten

6.4.1 Bestedingen Zuid-Holland in landelijk perspectief

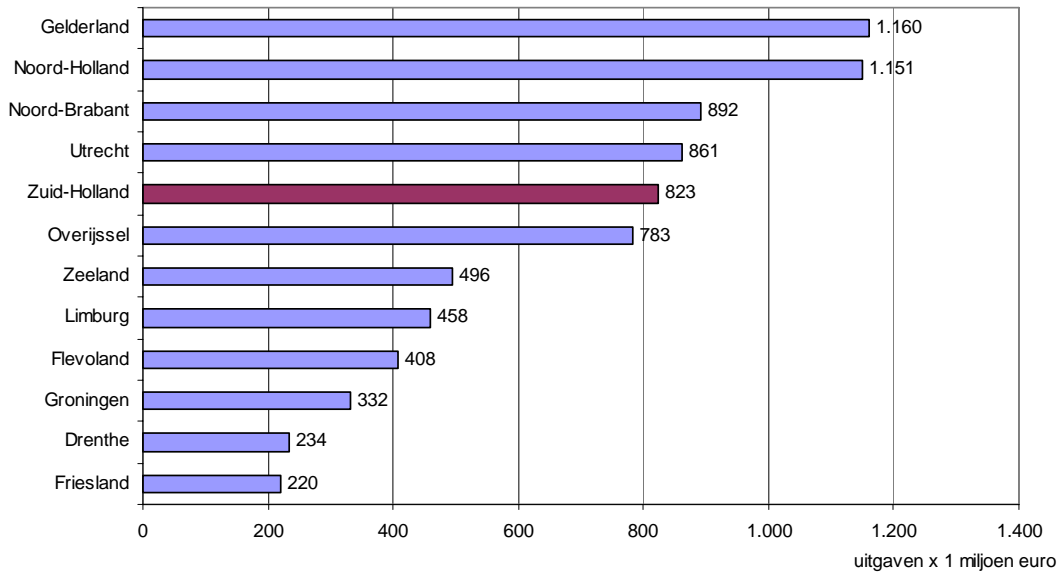
Voor het bepalen van de bestedingen van recreatieve activiteiten kan een onderscheid worden gemaakt tussen de directe kosten, vervoerskosten en vaste kosten. De directe kosten zijn direct te herleiden naar een bepaalde activiteit omdat deze gedaan zijn gedurende de activiteit. De vervoerskosten zijn kosten om de bestemming van de recreatieve activiteit te bereiken. De vaste kosten hebben betrekking op kosten van abonnementen, contributies en lidmaatschappen³⁰.

In 2007 bedroegen de totale (directe) bestedingen in Zuid-Holland van eigen inwoners en bezoekers 8,87 miljard euro. Zuid-Holland staat daarmee op de eerste plaats. Op de tweede plaats staat Noord-Holland. De hoogte van de bestedingen hangt nauw samen met het aantal inwoners van de betreffende provincie. Veruit de meeste activiteiten vinden immers plaats in de eigen provincie.

Wanneer gekeken wordt naar de directe bestedingen van bezoekers afkomstig van andere provincies staat Zuid-Holland op de vijfde plaats met een bedrag van 823 miljoen euro. De provincies die het meest profiteren van bestedingen door bezoekers zijn Gelderland, Noord-Holland en Noord-Brabant.

³⁰ De vervoerskosten en de vaste kosten worden in de trendrapportage buiten beschouwing gelaten.

Directe bestedingen recreatieve activiteiten bezoekers naar bestemmingsprovincie

Bron: CVTO

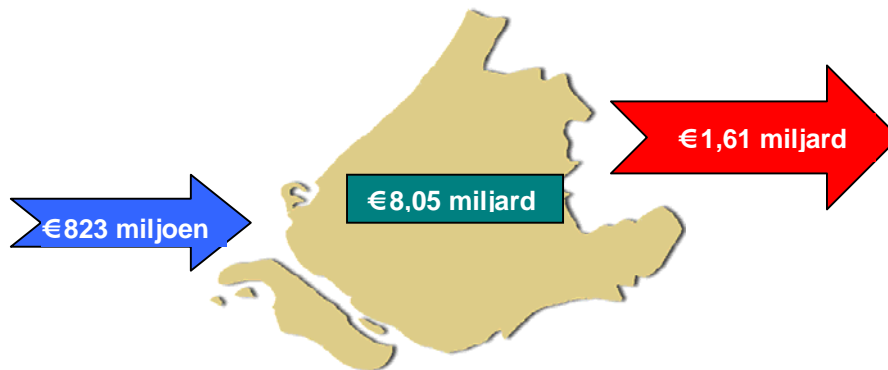
Het grootste aandeel van de bestedingen wordt door de eigen inwoners van de provincie gedaan. Dat aandeel varieert sterk per provincie. In Zuid-Holland is het aandeel van de bestedingen door eigen inwoners het hoogst, te weten 91%. Zeeland heeft het laatste aandeel met 56%. Landelijk ligt dit percentage op 82%.

De gemiddelde bestedingen per activiteit door de eigen inwoners van een provincie bedraagt 10,45 euro. In Zuid-Holland ligt dat bedrag 1 euro hoger. In Noord-Holland geven de eigen inwoners gemiddeld per activiteit 11,71 euro uit.

Input-output analyse recreatieve bestedingen Zuid-Holland

De input-output analyse levert een negatief saldo op voor de provincie Zuid-Holland van 787 miljoen euro. Inwoners gaven buiten Zuid-Holland voor 1,61 miljard euro uit aan recreatieve activiteiten, terwijl bezoekers van buiten Zuid-Holland slechts voor 823 miljoen euro in Zuid-Holland uitgaven. De totale directe bestedingen aan recreatieve activiteiten in Zuid-Holland bedroegen in 2007 ruim 8,87 miljard euro.

Input-output analyse directe recreatieve bestedingen

8,05 miljard euro door inwoners van Zuid-Holland in de eigen provincie besteed

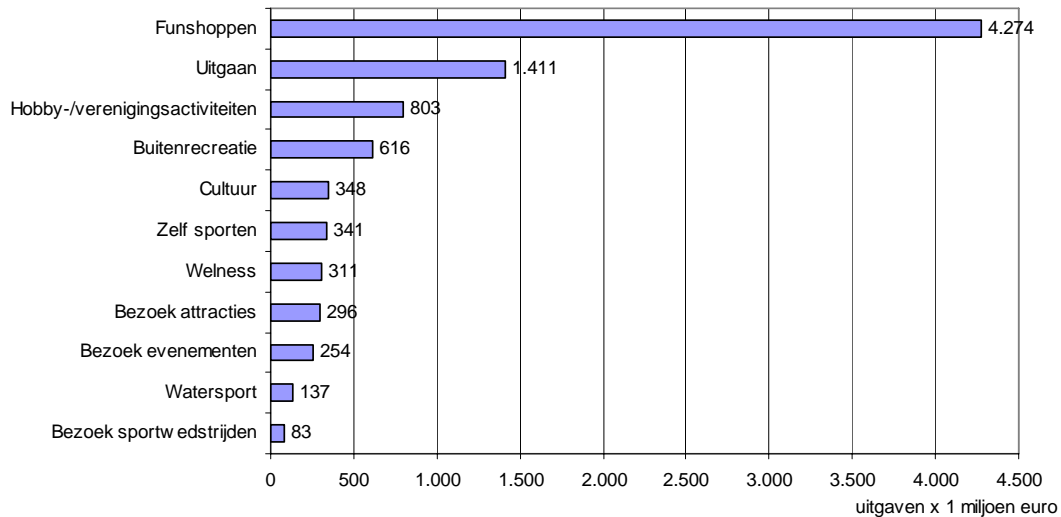
Bron: CVTO

6.4.2 Bestedingen recreatieve activiteiten in de provincie Zuid-Holland

Bestedingen naar cluster

Recreatief winkelen (funshoppen) vormt veruit de grootste categorie qua bestedingen op grote afstand gevolgd door het cluster uitgaan. Watersport en bezoek sportwedstrijden zijn de clusters met de laagste totale bestedingen.

Directe uitgaven recreatieve activiteiten in Zuid-Holland naar cluster

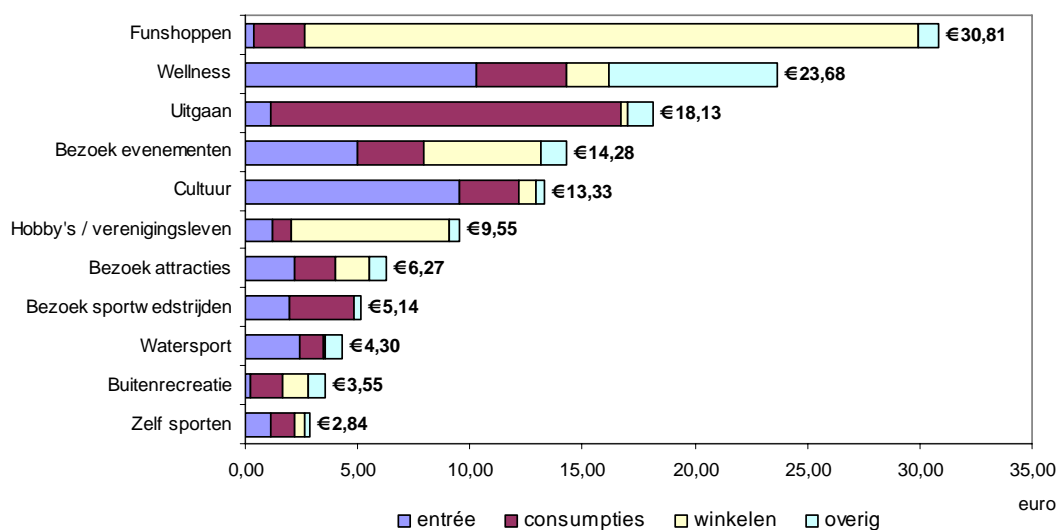

Bron: CVTO

De uitgaven per activiteit laten een iets ander beeld zien. Maar ook hier steekt funshoppen (31 euro) met kop en schouders boven de overige recreatieve activiteiten uit. Met wellness op enige afstand op de tweede plaats. Watersport, buitensport en zelf sporten staan onderaan met bedragen onder de 5 euro.

Entreprijzen hebben bij wellness en cultuur een belangrijk aandeel in de totale uitgaven per activiteit. Consumpties zijn vooral bij de bestedingen voor uitgaan aan de orde en de uitgaven voor winkelen vormen – uiteraard – de belangrijkste bestedingscomponent bij het cluster funshoppen.

Directe bestedingen per activiteit in Zuid-Holland

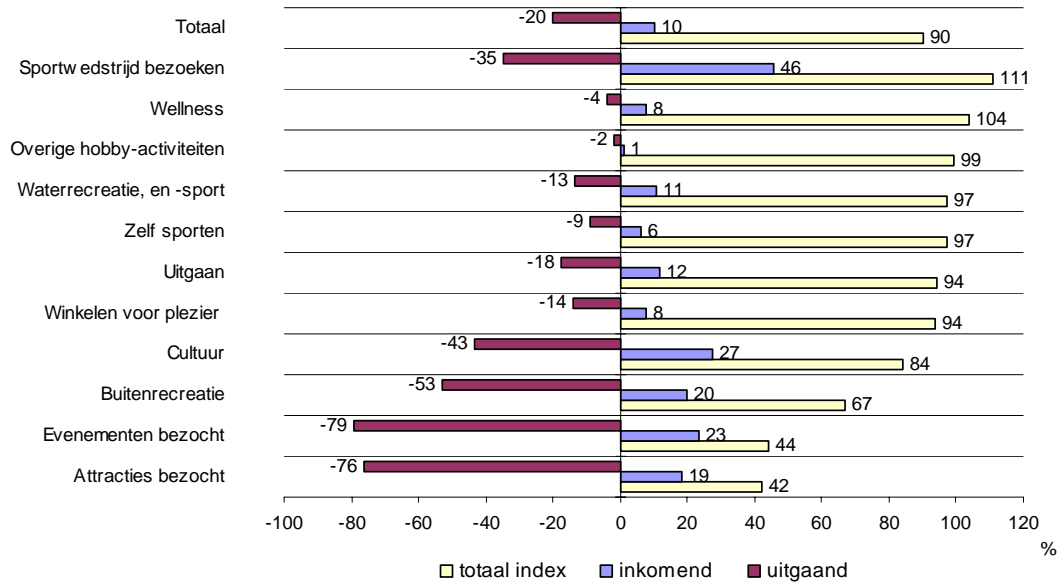

Bron: CVTO

Input-output analyse bestedingen naar cluster

De input-output analyse van de bestedingen laat voor bijna alle clusters een negatief saldo zien. Alleen voor de clusters bezoek sportwedstrijden en wellness is sprake van een positief saldo. Bij de clusters bezoek attracties en evenementen is het negatieve saldo het hoogst.

Input-Output analyse bestedingen naar cluster voor Zuid-Holland

Bron: CVTO

7. Economische betekenis

7.1 Bestedingen

Voor het bepalen van de bestedingen is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de beschikbare cijfers uit landelijke bronnen. Voor een aantal categorieën was het noodzakelijk om een rekenkundige bewerking toe te passen.³¹ Voor de categorie dagtoerisme buitenlanders (direct afkomstig van de eigen woonplaats in Duitsland of Vlaanderen) zijn helaas geen landelijke bronnen beschikbaar.

Overzicht bestedingen verblijfstoerisme en dagtoerisme in Zuid-Holland 2007

	Bestedingen x 1 miljoen euro
Verblijfstoerisme	
Toeristische vakanties van Nederlanders	136,8
Toeristische vakanties van buitenlanders	307,9
subtotaal verblijfstoerisme	444,7
Recreatie / Dagtoerisme	
Dagtoeristische activiteiten van Nederlanders*	3.372,3
Dagtoerisme buitenlanders	onbekend
subtotaal dagtoerisme (excl. buitenlanders)	3.372,3
Totaal verblijfstoerisme en dagtoerisme	3.817,0

* Dagtoeristische activiteiten: buitenrecreatie, attractiebezoek, cultuur, bezoek evenementen, uitgaan, waterrecreatie/sport en wellness (CVTO clusters)

Bron: CVO, SIT 2005, SLA/CBS

In vergelijking met andere provincies komt Zuid-Holland met de totale bestedingen van toeristische vakanties van Nederlanders op de 9^e plaats. Provinciale cijfers van bestedingen toeristische vakanties van buitenlanders zijn helaas niet beschikbaar. De gegevens met betrekking tot dagtoeristische activiteiten worden eveneens niet uitgesplitst naar provincie.

Overige categorieën, niet meegerekend in resultaat

	Bestedingen x 1 miljoen euro
Vakanties van Nederlandse vaste gasten	42,1
Vakanties van buitenlandse vaste gasten	onbekend
Zakelijk verblijf Nederlanders	303,7
Zakelijk verblijf buitenlanders	138,4
Overige recreatieve activiteiten van Nederlanders*	5.500,2

* Overige recreatieve activiteiten: clusters sportwedstrijd bezocht, zelf sporten, recreatief winkelen en hobby-activiteiten (CVTO clusters)

Bron: CVO, SIT 2005, SLA/CBS, ZKA

³¹ De rekenkundige bewerkingen zijn niet in het rapport opgenomen, maar kunnen via internet worden geraadpleegd op zhbt.nl.

Bij de afbakening van de sectoren is gekozen voor een zo specifiek mogelijk toeristische benadering om "vertoebeling" van het resultaat door niet specifieke componenten zoveel mogelijk tegen te gaan. Zo zou het meerekenen van de recreatieve activiteit *funshoppen* leiden tot een extra bestedingseffect van maar liefst 4,3 miljard euro. Dat is meer dan een verdubbeling van de toeristisch-recreatieve bestedingen in Zuid-Holland. Ook is het zakelijk verblijf niet meegeteld bij de prestatie van de toeristisch-recreatieve sector. De economische impact van deze categorie is met 0,4 miljard substantieel te noemen. Dat geldt zeker voor de hotelsector waar 65% van de totale overnachtingen een zakelijk motief hebben. De uitgaven van vaste gasten in Zuid-Holland zijn eveneens niet meegerekend bij het resultaat van de toeristisch-recreatieve sector. Het aandeel is overigens niet erg groot. De Nederlandse vaste gasten gaven in Zuid-Holland gezamenlijk 42 miljoen euro uit.

Verblijfstoerisme versus dagtoerisme

De totale bestedingen in het dagtoerisme blijken een veelvoud te zijn van die in de verblijfssector. Nederlanders hebben in 2007 3,4 miljard euro aan dagtoeristische activiteiten in Zuid-Holland besteed. Ruim acht keer zoveel als de bestedingen in de verblijfssector. De belangrijkste reden voor dit grote verschil ligt in de hoge frequentie van de bezoeken in combinatie met een groot aantal personen (met name eigen inwoners). Dit maakt de relatief lagere bestedingen per persoon per dag in de dagtoeristische sector meer dan goed.

Binnen de sector verblijfstoerisme genereren de buitenlandse vakantiegangers in Zuid-Holland de meeste inkomsten. Toch is de binnenlandse markt niet onbelangrijk: 31% van de toeristische bestedingen in de verblijfssector worden gedaan door de Nederlandse toerist. Het is vooral de hotelsector die profiteert van de uitgaven van de buitenlandse verblijfstoerist. In formulering meer nadruk leggen op belang buitenlandse toeristen, dus bijvoorbeeld: bijna 70% van bestedingen gedaan door buitenlandse verblijfstoerist.

In de voorgaande hoofdstukken zijn de uitgaven door verblijfs gasten en dagtoeristen meer in detail beschreven.

Bestedingen naar herkomst

Hoewel niet bekend is wat de bestedingen zijn van buitenlandse dagtoeristen (Duitsers en Vlamingen) in Zuid-Holland mag worden aangenomen dat dit aanzienlijk lager is dan de bestedingen van de Nederlandse dagtoerist. De totale toeristisch-recreatieve bestedingen van Nederlanders in Zuid-Holland bedragen 3,4 miljard euro. De uitgaven voor vakanties maken hiervan slechts hiervan een klein deel uit. Binnen de vakantiemarkt is te zien dat de buitenlandse vakantiegangers in Zuid-Holland 69% van de bestedingen voor hun rekening nemen. Hierbij zijn Duitsers en Britten de grootste groepen.

Toeristische bestedingen Zuid-Holland 2007, naar sector en herkomst

<i>x 1 miljoen euro</i>	Nederlanders	Buitenlanders	Totaal
Verblijfssector			
Hotels	59,6	245,3	304,9
Bungalows	35,4	37,1	72,5
Campings	19,3	24,9	44,2
Groepsaccommodaties	0,7	0,7	1,4
Overige	21,7	-	21,7
Totaal verblijf	136,8	308,0	444,8
Dagrecreatieve sector	3.372,3	onbekend	3.372,3
Totaal	3.509,1	308,0	3.817,1

Bron: CVO, CVTO, SIT 2005

7.2 Werkgelegenheid

De werkgelegenheid voor een sector kan breed gedefinieerd worden. Hier is gekozen voor een zo specifiek mogelijk afbakening toegespitst op de directe werkgelegenheid. In dit geval gaat het om alleen die bedrijven die direct tot de toeristisch-recreatieve sector behoren.

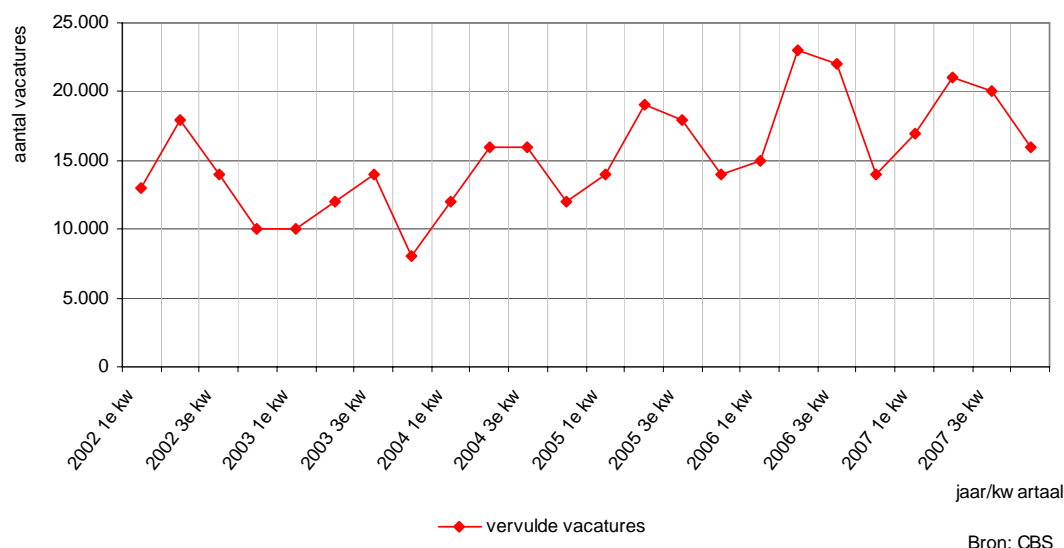
Toeleveranciers zijn buiten beschouwing gelaten, evenals bedrijven die niet toeristisch van aard zijn, maar wel bestedingen van toeristen ontvangen (bijv. een bakker of supermarkt). Ook uitzendkrachten die in de toeristische sector werkzaam zijn, worden niet meegeteld omdat zij verborgen zitten in de cijfers voor de bedrijfstak van uitzendbureaus.

De afbakening is gedaan met behulp van zgn. SBI-codes³² van het CBS (zie bijlage). Als bron is gebruik gemaakt van het LISA Vestigingenregister. Dit is een landelijk dekkende database met gegevens over het aantal banen per bedrijf. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen banen met gemiddeld meer dan 12 uur per week en banen van minder dan 12 uur. De gegevens worden jaarlijks bijgewerkt waarbij als peildatum 1 april wordt gehanteerd.³³

Het is niet mogelijk om in de afbakening van de economische sectoren op basis van SBI-codes rekening te houden met de afbakening aan de vraagkant. Het is daarom niet mogelijk om sec uitspraken te doen van de effecten van alleen toeristische vakanties. Het zakelijk verblijf en de vaste standplaatsvakanties zijn dus eveneens impliciet meegenomen in de cijfers over werkgelegenheid.

Een belangrijk nadeel van deze bron is dat niet gemeten wordt in FTE's in combinatie met het meetmoment. Voor de toeristische sector wordt met name in de zomermaanden – tijdelijk – extra personeel ingezet om aan de vraag te kunnen voldoen. Een indicatie van het belang van deze seizoenswerkgelegenheid kan gevonden worden in het onderzoek van Etin Adviseurs in Limburg in 2006. Het adviesbureau concludeert in zijn studie dat gedurende het hoogseizoen (juni – augustus) er meer dan 10% banen bijkomen. De landelijke gegevens van het CBS over het aantal vervulde vacatures in de horeca laten ook duidelijk zijn wat het belang is van het hoogseizoen (2^e en 3^e kwartaal) voor de werkgelegenheid.

Vervulde vacatures in de horeca in Nederland per kwartaal 2002-2007

³² SBI = Standaard BedrijfsIndeling. Dit is een indeling naar bedrijfstakken van het CBS.

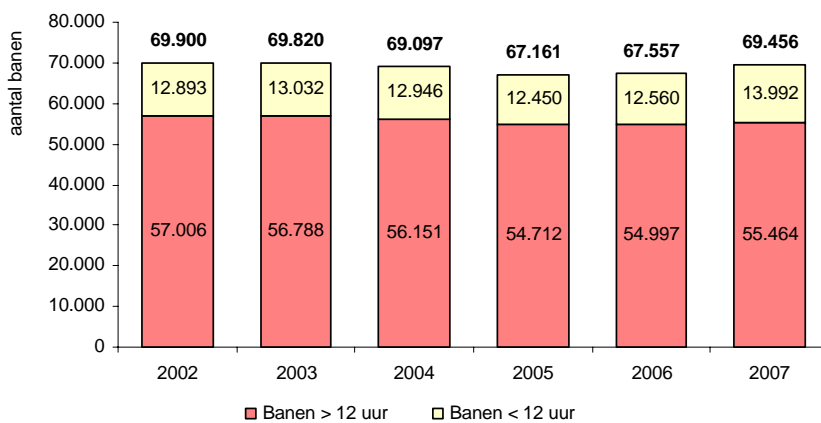
³³ In uitzondering op deze algemene regel geldt voor het stadsgewest Haaglanden 1 januari als peildatum.

In 2007 hadden 69.456 personen een baan in de toeristisch-recreatieve sector van Zuid-Holland. Bijna 80% werkte gemiddeld meer dan 12 uur per week. De toeristisch-recreatieve sector is goed voor 4,7% van alle banen in de provincie. Landelijk ligt het percentage banen in de toeristisch-recreatieve sector nog iets hoger dan in Zuid-Holland: de sector verschaft 5,8% van de totale beroepsbevolking in Nederland een baan.

Vaak wordt de toeristisch-recreatieve sector vergeleken met de landbouwsector die de grootste grondgebruiker is en waar veel overheidsgeld naar toe gaat. Landbouw biedt daarentegen minder werkgelegenheid. In Zuid-Holland geldt dit eveneens. De landbouwsector met 52% van het oppervlak versus 4,5% voor de R&T sector, biedt slecht 2,2% van de beroepsbevolking een baan.

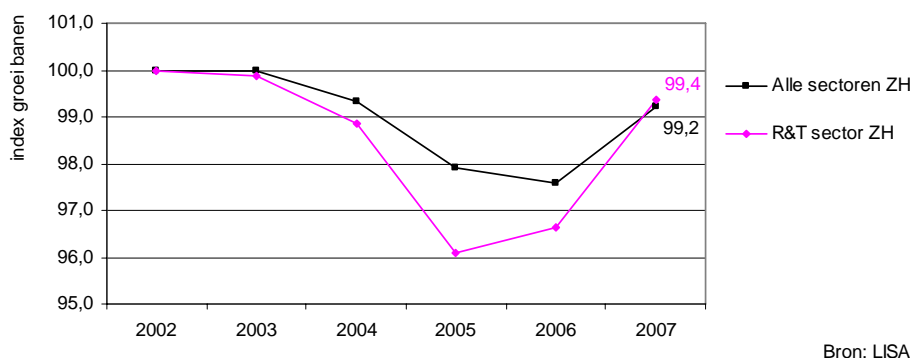
De werkgelegenheid in de toeristisch-recreatieve sector heeft van 2002 tot 2005 te maken gehad met een daling van het aantal banen met 3,9%. Vanaf 2005 is echter weer een stijgende lijn te zien.

Aantal banen toeristisch-recreatieve sector Zuid-Holland 2002-2007

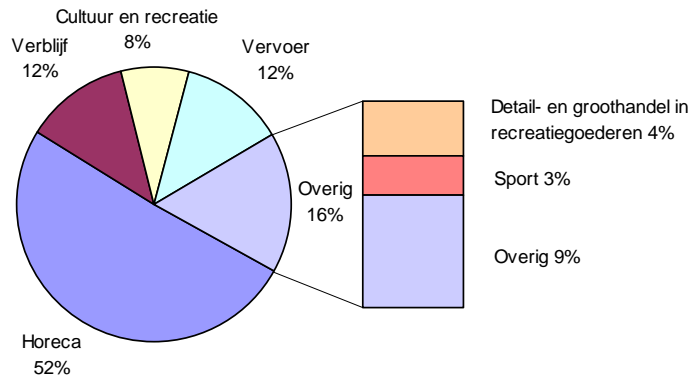
Een vergelijkbare trend is te zien bij de totale werkgelegenheid van de provincie Zuid-Holland, hoewel deze een minder scherp dieptepunt laat zien.

Ontwikkeling werkgelegenheid R&T sector 2002-2007
2002=100

Binnen de toeristisch-recreatieve sector vormt de Horeca (excl. verblijf) de grootste banenmotor. Maar liefst 52% van de mensen in de toeristisch-recreatieve sector is hier werkzaam, op afstand gevolgd door de verblijfs- en de vervoerssector. De dagrecreatieve sector (Cultuur en recreatie) komt op de vierde plaats met 8% van de banen.

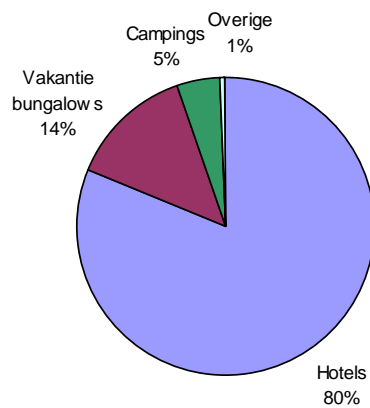
Toeristisch-recreatieve werkgelegenheid naar sectoren Zuid-Holland 2007
Bron: LISA

Watersport - als onderdeel van de sector sport - heeft een bescheiden aandeel van 0,5% in de totale werkgelegenheid van de R&T sector.

Verder inzoomen in de verblijfssector laat zien dat de hotels met 80% verantwoordelijk zijn voor het leeuwendeel van de banen.

Werkgelegenheid naar soort logiesverstreking
Bron: LISA

Ontwikkeling sectorale werkgelegenheid in Zuid-Holland

Er zijn aanzienlijke verschillen in de ontwikkeling van de werkgelegenheid tussen de verschillende sectoren in de provincie Zuid-Holland. Terwijl de detail- en groothandel in recreatiegoederen in de periode 2002-2007 een daling van het aantal banen van meer dan 15% moest incasseren, vond in de verblijfssector een stijging van het aantal banen van ruim 11% plaats. De sterkst groeiende bedrijfstak binnen de categorie *Overig* is de wellness sector (fitnesscentra, sauna's, zonnebanken e.d.) met een banengroei van 58%. Dit fenomeen is ook elders in Nederland gesignaleerd.

Toeristisch-recreatieve werkgelegenheid naar sectoren

	2002	2007	2002	2007	2002-2007
	aantal banen		%	%	groei %
Horeca*	36.467	35.243	52%	52%	-3,4%
Verblijf	7.672	8.556	11%	12%	11,5%
Cultuur en recreatie	5.801	5.677	8%	8%	-2,1%
Vervoer	9.308	8.622	13%	12%	-7,4%
Detail- en groothandel in recreatiegoederen	3.654	3.099	5%	4%	-15,2%
Sport	1.910	2.102	3%	3%	10,1%
Overig	5.087	6.156	7%	9%	21,0%
Totaal toeristisch-recreatieve sector	69.900	69.456	100%	101%	-0,6%

* Horeca zonder logies

Bron: LISA

Binnen de verblijfssector is de werkgelegenheid in alle vormen van logiesverstrekking in de periode 2002-2007 toegenomen. De vakantieungalowsector blijkt qua werkgelegenheid een booming sector te zijn met een stijging van het aantal banen met 69%.

Werkgelegenheid logiesverstrekking

	2002	2007	2002	2007	2002-2007
	aantal banen		%	%	groei %
Hotels	6.617	6.947	86%	80%	5%
Vakantie bungalows	690	1.166	9%	14%	69%
Campings	323	395	4%	5%	22%
Overige	42	48	1%	1%	14%
Totaal verblijfsaccommodaties	7.672	8.556	100%	100%	12%

Bron: LISA

Binnen de culturele sector hebben de recreatiecentra, waaronder de attractieparken vallen, te maken met de grootste achteruitgang in de werkgelegenheid. Ook in andere provincies, zoals in Noord-Brabant, kan deze trend worden waargenomen.

Werkgelegenheid cultuur, recreatie en amusement

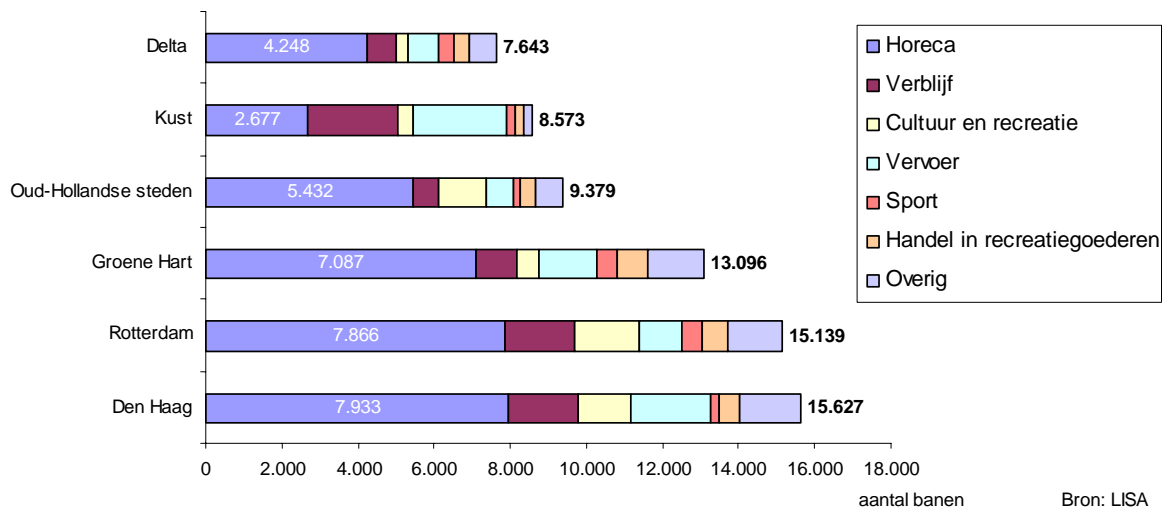
	2002	2007	2002	2007	2002-2007
	aantal banen		%	%	groei %
Musea	1.521	1.584	26%	28%	4,1%
Recreatiecentra (w.o. attractieparken)	1.231	909	21%	16%	-26,2%
Theaters, schouwburgen en concertgebouwe	1.194	1.298	21%	23%	8,7%
Overig	1.855	1.886	32%	33%	1,7%
Totaal cultuur	5.801	5.677	100%	100%	-2,1%

Bron: LISA

Werkgelegenheid naar regio's

Den Haag en Rotterdam hebben de meeste toeristisch-recreatieve banen van de regio's in Zuid-Holland. Dat geldt ook specifiek voor de horeca sector zonder logies. Wat de verblijfssector betreft biedt de kustregio de meeste werkgelegenheid met bijna 2.400 banen. In de regio Kust werken eveneens veel mensen in het (toeristisch) vervoer. Rotterdam, Den Haag en de Oud-Hollandse steden hebben bovendien veel banen in de cultuursector.

Werkgelegenheid per regio naar sector in 2007

Gerelateerd aan de totale werkgelegenheid van de eigen regio is voor de regio Kust het aandeel van de werkgelegenheid van de toeristisch-recreatieve sector het hoogst. Den Haag en Rotterdam staan in dit geval op de tweede en de derde plaats.

Aandeel werkgelegenheid toeristisch-recreatieve sector naar regio's

	totale werkgelegenheid aantal banen	R&T werkgelegenheid aantal banen	aandeel R&T %
Kust	104.599	8.573	8,2%
Den Haag	291.088	15.627	5,4%
Rotterdam	317.692	15.139	4,8%
Oud-Hollandse steden	223.177	9.379	4,2%
Delta	197.443	7.643	3,9%
Groene Hart	343.249	13.096	3,8%
Totaal Zuid-Holland	1.477.248	69.456	4,7%

Structuurkenmerken toeristische werkgelegenheid

De toeristisch-recreatieve sector is niet alleen qua aantal banen van betekenis voor de economie van Zuid-Holland, ook qua structuur levert deze sector een belangrijke toegevoegde waarde. Er werken naar verhouding meer vrouwen, jongeren, laaggeschoolden en allochtonen in deze sector dan gemiddeld genomen in andere sectoren. Specifieke cijfers voor Zuid-Holland zijn niet beschikbaar, maar wel voor de horeca sector op landelijk niveau. De horeca is als banenleverancier de belangrijkste branche binnen de toeristisch-recreatieve sector.

Structuur werkgelegenheid Horeca in Nederland 2004

	Totaal	Horeca
Geslacht		
Man	55%	46%
Vrouw	45%	54%
Leeftijd		
tot 25 jaar	17%	46%
25 tot 45 jaar	50%	36%
45 tot 65 jaar	32%	17%
65 jaar en ouder	1%	1%
Opleiding*		
Basisonderwijs	9%	24%
Mavo	9%	27%
Vbo	13%	21%
Havo/Vwo	7%	-
Mbo	36%	28%
Hbo	17%	-
Wo	8%	-
Herkomst		
Autochtonen	84%	74%
Allochtonen	16%	26%

* Data opleiding uit 2002

Bron: CBS

8. Conclusie

Overzichtstabel Zuid-Holland

		Stand 2007 Zuid-Holland	Ontwikkeling 2002-2007 Zuid-Holland	Marktaandeel Zuid-Holland	Marktaandeel nummer 1 provincie
Verblijfstoerisme Nederlanders	<i>Gasten</i>	877.000	-0,3%	6%	15%
	<i>Overnachtingen</i>	3.705.000	-16%	5%	15%
Verblijfstoerisme Buitenlanders	<i>Gasten</i>	1.026.720	<i>geen gegevens 2002</i>	14%	45%
	<i>Overnachtingen</i>	6.109.260	<i>geen gegevens 2002</i>	14%	31%
Dagtoerisme	<i>Aantal activiteiten</i>	746.000.000	<i>geen gegevens 2002</i>	20%	20%

Gezien er geen abonnement is afgesloten op SIT en CVTO vóór de periode 2004/2005 zijn er geen gegevens beschikbaar vanaf 2002

Verblijfstoerisme Nederlanders

Hoewel het aantal binnenlandse vakanties door Zuid-Hollanders de afgelopen jaren is gegroeid, verliest Zuid-Holland hier marktaandeel aan de andere provincies. Marketing en promotie dient zich ook specifiek op de eigen inwoners te richten zodat hierin een slag kan worden geslagen. De meest kansrijke binnenlandse markten zijn de buurtprovincies van Zuid-Holland: Gelderland, Noord-Brabant en Noord-Holland.

Verblijfstoerisme Buitenlanders

De Belgische markt (Vlaanderen) is een sterke groeiemarkt. Zuid-Holland weet meer Vlamingen te verleiden tot een vakantie dan gemiddeld andere provincies. De marktwerking van deze Nederlandstalige markt is eenvoudiger dan de Engelse markt. De Britse markt staat op de tweede plaats qua totale bestedingen na Duitsland. Een beperking vormt de verbinding tussen Groot-Brittannië en Zuid-Holland. Meer vliegverbindingen vanaf andere luchthavens in Groot-Brittannië naar Rotterdam zou een stimulans betekenen voor met name de city trips.

Dagtoerisme

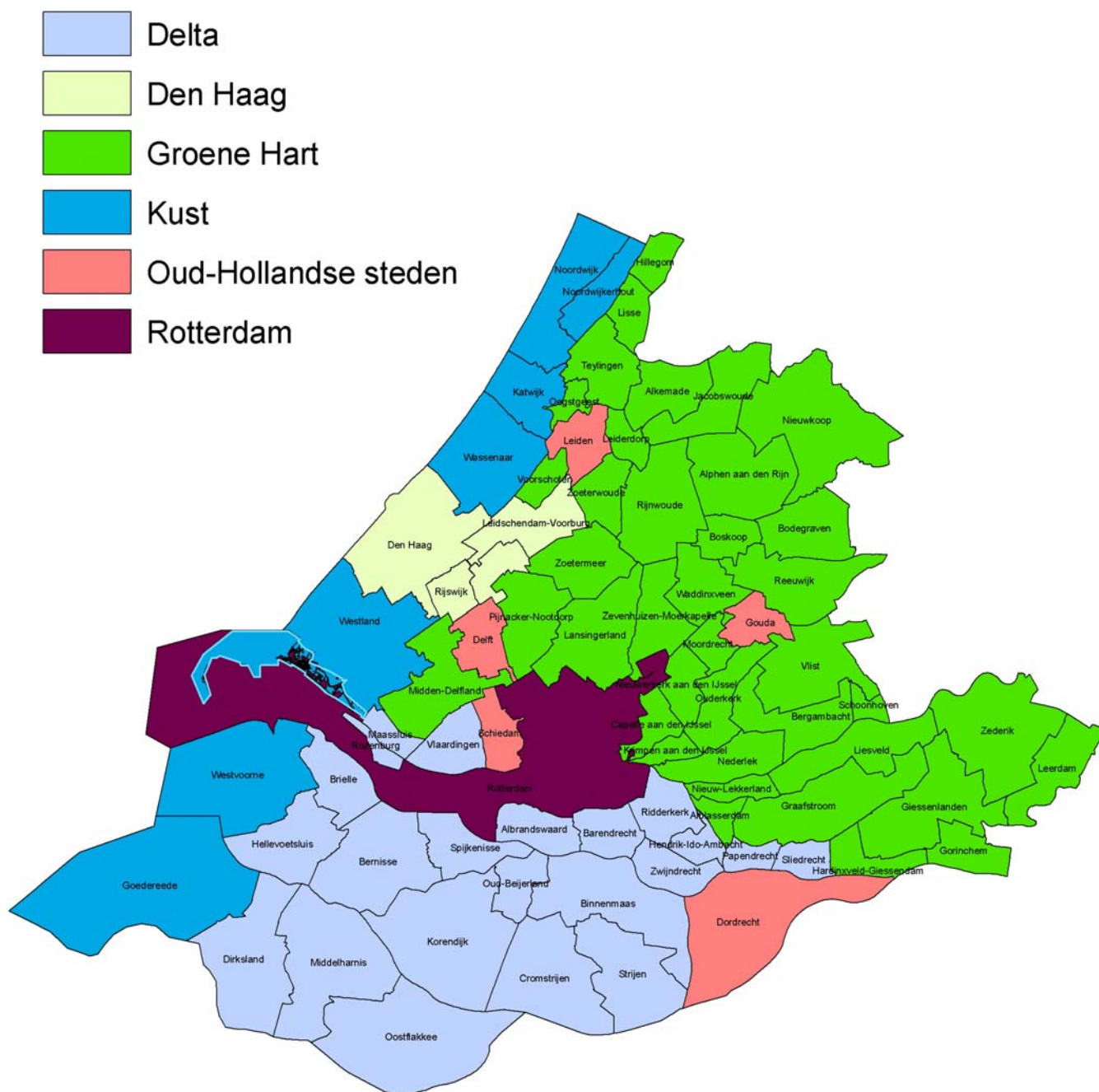
Combinatie van wellness en accommodatievormen ingepast in het groene landschap van recreatiegebieden biedt extra mogelijkheden voor financiering van exploitatie recreatiegebieden. Zuid-Holland is de provincie met de meeste watersport beoefenaars. Er is een groot tekort aan aanlegplaatsen. Aanleg van jachthavens en extra faciliteiten in binnenwateren in Zuid-Holland is vanwege de gunstige koppeling tussen land en water minder complex en daardoor ook minder kostbaar dan elders.

Totaalscore Zuid-Holland

Op veel punten "verliest" Zuid-Holland het van Noord-Holland. Noord-Holland heeft meer vaarwater, een sterkere positie op buitenlandse vakantiemarkt, een betere positie op de binnenlandse vakantiemarkt, een betere spreiding van de vakanties over het jaar, een hogere waardering door de toerist van de accommodaties en service etc. Amsterdam heeft een dominante positie op de (buitenlandse) vakantiemarkt waarvan Noord-Holland profiteert, maar dat verklaart zeker niet alles. Noord-Holland heeft op veel punten een vergelijkbaar productaanbod als Zuid-Holland en kan op veel punten als voorbeeld dienen voor Zuid-Holland. Meer samenwerking bij de buitenlandse marktwerking op gemeenschappelijke thema's biedt kansen voor Zuid-Holland om te profiteren van de sterke punten van Noord-Holland.

Bijlagen

Bijlage 1: Kaart met regio indeling provincie Zuid-Holland

Bijlage 2: Overzicht gemeenten per regio

Kust (260.581 inw.)

Goedereede
Hoek van Holland
Katwijk
Noordwijk
Noordwijkerhout
Wassenaar
Westland
Westvoorne

Den Haag (593.806 inw.)

Den Haag
Kijkduin
Leidschendam-Voorburg
Rijswijk
Scheveningen

Rotterdam (574.833 inw.)

Rotterdam (excl. HvH)

Oud-Hollandse steden (477.520 inw.)

Delft
Dordrecht
Gouda
Leiden
Schiedam

Delta (613.355 inw.)

Albrandswaard
Barendrecht
Bernisse
Binnenmaas
Brielle
Cromstrijen
Dirksland
Hellevoetsluis
Hendrik-Ido-Ambacht
Korendijk
Maassluis
Middelharnis
Oostflakkee
Oud-Beijerland
Papendrecht
Ridderkerk
Rozenburg
Sliedrecht
Spijkenisse
Strijen
Vlaardingen
Zwijndrecht

Groene Hart (935.002 inw.)

Alblasserdam
Alkemade
Alphen aan den Rijn
Bergambacht
Bodegraven
Boskoop
Capelle aan den IJssel
Giessenlanden
Gorinchem
Graafstroom
Hardinxveld-Giessendam
Hillegom
Jacobswoude
Krimpen aan den IJssel
Lansingerland
Leerdam
Leiderdorp
Liesveld
Lisse
Midden-Delfland
Moordrecht
Nederlek
Nieuwerkerk aan den IJssel
Nieuwkoop
Nieuw-Lekkerland
Oegstgeest
Ouderkerk
Pijnacker-Nootdorp
Reeuwijk
Rijnwoude
Schoonhoven
Teylingen
Vlist
Voorschoten
Waddinxveen
Zederik
Zevenhuizen-Moerkapelle
Zoetermeer
Zoeterwoude

Bijlage 3: Overzicht recreatie activiteiten CVTO

Buitenrecreatie

Recreëren* aan water (zee, meer, rivier e.d.)
Recreëren* niet aan water (park, bos e.d.)
Wandeling voor plezier
Fietstocht voor plezier
Toertochtjes met de auto
Toertochtjes met de motor
Tocht met rondvaartboot
Naar de volkstuin

Waterrecreatie en -sport

Kanoën
Roeien
Surfen
Varen met motorboot / jacht
Vissen
Zeilen
Zwemmen in binnenbad
Zwemmen in buitenbad

Zelf sporten

Atletiek
Aquajoggen
Badminton
Basketbal
Denksport (bridge, schaken, dammen, etc.)
Fitness / aerobic / steps / spinning / etc.
Golf
Gymnastiek / turnen
Handbal
Hockey
Honkbal / softbal
Joggen / hardlopen / trimmen
Korfbal
Mountainbiken
Paardensport
Schaatsen
Skaten / skeelers
Skiën / langlaufen / snowboarden
Squash
Tennis
Vecht- en verdedigingssport
Voetbal
Volleybal
Wandelsport
Wielrennen

Sportwedstrijd bezoeken

Betaald voetbalwedstrijd
Amateur voetbalwedstrijd
Professionele wedstrijd andere sport
Amateur wedstrijd andere sport

Wellness / beauty / ontspanning

Schoonheid- en beauty behandeling
Kuurbaden
Sauna bezoek
Yoga / Tai Chi / Meditatie e.d.
Zonnebank

Attracties bezocht

Attractiepark / pretpark
Ballonvaart ondernomen
Dierentuin / vogelpark / zeeaquarium / etc.
Kermis
Rommelmart / vlooiemarkt / zwarte markt
Speeltuin
Sier- en heemtuin
Kinderboerderij
Boerderij (agro-toerisme)

Evenement bezocht

Beurs / tentoonstelling / show
Cultureel evenement / festival
Jaarmarkt / braderie / corso
Kerstmarkt (alleen in nov. / dec.)
Muziek evenement / festival

Recreatief winkelen

Factory Outlet Center (bijv. Batavia stad)
Gewinkeld in binnenstad
Markt bezocht
Meubelboulevard, woonmall bezocht
Tuincentrum
Winkelen voor plezier in stadsdeelcentrum

Cultuur

Ballet / dansvoorstelling bezocht
Bezoek aan oudheidkundige objecten
Bioscoop of filmhuis bezocht
Cabaretvoorstelling bezocht
Concert (pop/jazz/blues/rock) bezocht
Galerie of atelier bezocht
Klassiek concert/opera/operette bezocht
Monument / bezienswaardigheid bezocht
Museum bezocht
Musical bezocht
Toneelvoorstelling bezocht

Uitgaan

Bar / café bezoek
Bowlen / kegelen
Casino, speelhal e.d.
Dance- / houseparty
Discobezoek
Op terras zitten
Uit eten in restaurant / eetcafé
Uit eten (fastfood / snackbar)

Overige hobby activiteiten etc.

Bespelen van muziekinstrument
Fotografie, film, video (niet op vakantie)
Jeugdvereniging, clubhuis, padvinderij
Maatschappelijke vereniging
Natuur / milieu activiteiten / vereniging
Onderwijs / schoolvereniging
Politieke partij / vereniging
Religieuze / kerkelijke vereniging
Sportvereniging (bijv. kantinedienst)
Talen
Tekenen, schilderen, beeldhouwen, sieraden maken, weven, etc
Wijnproeven, kookcursus, e.d.
Zang, toneel, dans, (jazz)balle

Bijlage 4: Afbakening toeristisch-recreatieve sectoren voor werkgelegenheid (LISA)

Gewicht	Sbi code	Omschrijving
		Detailhandel/groothandel
10%	5050	Benzineservicestations
	5147.2	Groothandel in watersportartikelen
	5147.3	Groothandel in kampeerartikelen
30%	5243.2	Detailhandel in lederwaren en reisartikelen
30%	5248.1	Detailhandel in fotografische artikelen
	5248.6	Detailhandel in watersportartikelen (excl. hengelsportartikelen)
	5248.7	Detailhandel in sportartikelen (excl. watersportartikelen)
	5248.8	Detailhandel in kampeerartikelen
	5248.9	Detailhandel in caravans
		Logiesverstrekking
	5510.1	Hotel restaurants
	5510.2	Hotels (excl. hotel restaurants), pensions en conferentieoord
	5521	Jeugdherbergen, kamphuizen e.d.
	5522	Kampeerterrinen
	5523	Vakantiehuisjes, bungalowparken en overige voorzieningen voor recreatief verblijf
		Horeca
	5530.1	Restaurants
	5530.2	Cafetaria's, lunchrooms, snackbars, eetkramen e.d.
	5530.3	Ijssalons
	5540	Cafés e.d.
		Vervoer
10%	6010	Vervoer per spoor
10%	6022	Ongeregeld personenvervoer per taxi
	6023	Ongeregeld personenvervoer per autobus
10%	6120.4	Passagiersvaart en veerdiensten (binnenvaart)
10%	6200	Vervoer door de lucht
10%	6323	Luchthavens en overige dienstverlening t.b.v het vervoer door de lucht
	6330.1	Reisorganisatie
	6330.2	Reisbemiddeling
	6330.3	Overige bemiddling en informatieverstrekking op het gebied van toerisme
		Cultuur, recreatie en amusement
	9213	Vertoning van films
	9232.1	Theaters, schouwburgen en concertgebouwen
	9232.2	Evenementenhallen
	9233.1	Kermisattracties
	9233.2	Recreatiecentra
	9234.3	Overig amusement n.e.g.
	9252.1	Kunstgalerieën en expositieruimten
	9252.2	Musea
	9253.1	Dieren en plantentuinen, kinderboerderijen
	9253.2	Beheer van natuurgebieden

Sport

30%	9261	exploitatie van sportaccommodaties
30%	9262	buitensport
30%	9263	binnensport
30%	9264	watersport (waaronder jachthavens)
30%	9265	Overige sport

Overig

	3512	Nieuwbouw en reparatie van sport en recreatievaartuigen
10%	7110.1	Verhuur van personenauto's (excl. operational lease)
30%	7121	Verhuur van transportmiddelen voor vervoer over land (excl. personenauto's)
30%	7122	Verhuur van schepen
	7140.2	Verhuur van sport en recreatie artikelen
	9271	Loterijen en kansspelen
	9272.1	Exploitatie van amusements en speelautomaten
	9272.2	Verzorgen van vistochten
	9272.3	Hengelsport
	9272.4	Overige recreatie n.e.g.
	9304	Sauna's, zonnebanken, massagesalons, bronnenbaden e.d.

Bijlage 5: Toelichting landelijke bronnen

Hoofdstuk	Toelichting bij gebruikte bron
Hoofdstuk 3, par. 3.1.1 Zuid-Holland in landelijk perspectief. Aanbod logiesaccommodaties	Voor de vergelijking van het aanbod toeristische bedrijven van Zuid-Holland met de rest van Nederland is gebruik gemaakt van de CBS statistieken. Onder logiesaccommodaties rekent het CBS hotels, pensions en jeugdaccommodaties, kampeerterreinen met toeristische verhuur, huisjescomplexen met toeristische verhuur en groepsaccommodaties. Vaste standplaatsen op campings, tweede woningen en jachthavens worden niet in de CBS statistieken meegenomen. Hoewel de cijfers op een aantal punten afwijken van gegevens uit de (enkele) provinciale toeristische databanken, is de CBS-registratie de enige gegevensbron waarbij het aanbod aan logiesaccommodaties binnen Nederland tussen provincies kan worden vergeleken.
Hoofdstuk 4. Binnenlandse vakanties.	Voor informatie over binnenlandse vakanties is gebruik gemaakt van gegevens uit het ContinuVakantieOnderzoek (CVO). Het CVO is een grootschalig multi-client onderzoek naar het vakantiegedrag van de Nederlanders dat vier keer per jaar onder een panel van 6500 Nederlanders wordt gehouden. Dit onderzoek vindt jaarlijks plaats. Het veldwerk wordt uitgevoerd in de maanden oktober t/m september van het volgende jaar. De resultaten van CVO 2007 (met startmaand oktober 2006) zijn echter volledig toegerekend aan het boekjaar 2007. Voor de afbakening van seizoenen is ervoor gekozen om de gangbare maandindeling te nemen. Dit betekent voor de rapportage dat voor het najaar de maand september uit de vorige meting (CVO 2006) is gecombineerd met de maanden oktober en november van CVO 2007. De resultaten van CVO zijn beschikbaar via een tabellenrapport en de Holiday Tracker, een programma waarmee op maat tabellen kunnen worden gemaakt.
Hoofdstuk 5. Vakanties buitenlandse verblijfsgasten in Zuid- Holland	<p>Als gegevensbron voor hoofdstuk 5 is gebruik gemaakt van de cijfers van het CBS (statline). Het CBS maakt bij de presentatie van gegevens over gasten en overnachtingen geen onderscheid tussen toeristische vakanties en zakelijk verblijf. Verder worden vaste standplaatsvakanties door buitenlanders niet meegenomen in de statistieken van het CBS. Voor 2007 waren nog geen definitieve gegevens beschikbaar, wel voorlopige schattingen. Deze kunnen in de loop van 2008 door het CBS nog worden bijgesteld.</p> <p>De CBS statistieken over het verblijf van buitenlandse gasten zijn niet vergelijkbaar met die van het ContinuVakantieOnderzoek (CVO) over Nederlanders. Het CBS verzamelt nl. zijn gegevens via de aanbodkant (hotels, campings etc.), terwijl CVO gebruik maakt van een consumentenpanel.</p> <p>Voor het bepalen van de bestedingen door buitenlandse verblijfsgasten heeft NBTC voor Zuid-Holland een berekening gemaakt op basis van de informatie uit de Statistiek Inkomend Toerisme (SIT) uit 2005. De provincie heeft niet deelgenomen aan het SIT 2005. Informatie uit het SIT op landelijk niveau is te vinden in het rapport Destinatie Holland.</p>

Hoofdstuk	Toelichting bij gebruikte bron
Hoofdstuk 6. Dagrecreatie van Nederlanders in Zuid-Holland	<p>Om het recreatiegedrag van Nederlanders in Zuid-Holland in kaart te brengen is gebruik gemaakt van gegevens uit het ContinuVrijeTijds Onderzoek (CVTO). Dit is een grootschalig landelijk onderzoek waar elke week een wisselend panel van 350 respondenten aan deelneemt, aangevuld met een jaarmeting onder 5.500 Nederlanders. Het onderzoek betreft uithuizige recreatieve activiteiten waarbij men minimaal een uur van huis is (inclusief reistijd) en waarbij geen overnachting plaatsvindt. Activiteiten ondernomen tijdens vakanties zijn in het onderzoek buiten beschouwing gebleven.</p> <p>Het CVTO wordt elke twee jaar gehouden. De eerste meting vond plaats in 2004/2005 en de tweede meting in 2006/2007. Door een aangepaste opzet van de tweede meting kunnen helaas geen vergelijkingen worden gemaakt met de eerste meting. Bij het CVTO vindt het veldwerk plaats in de periode van april tot en met maart van het volgende jaar. De resultaten uit het gebroken kalenderjaar van CVTO 2006/2007 zijn geheel toegeschreven aan het kalenderjaar 2007.</p>
Hoofdstuk 7, par. 7.1 Bestedingen	<p>Voor het bepalen van de bestedingen is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de beschikbare cijfers uit landelijke bronnen. Voor een aantal categorieën was het noodzakelijk om een rekenkundige bewerking toe te passen omdat cijfers ouder waren dan 2007 (bijv. bij de Statistiek Inkomend Toerisme 2005) of omdat de bron geen uitsplitsing gaf voor een bepaalde categorie (bijv. bij de Statistiek Logies Accommodaties). Voor de categorie dagtoerisme buitenlanders (direct afkomstig van de eigen woonplaats in Duitsland of Vlaanderen) zijn helaas geen landelijke bronnen beschikbaar. Ook zijn voor deze categorie geen specifieke cijfers voor Zuid-Holland voor handen.</p>

Bijlage 6: Bijlage 6 Definities begrippen

Attractie

Bedrijfsmatig geëxploiteerde attractie (attractieparken, dierentuinen, etc) waar entreegelden worden geheven met minimaal een bovenlokale/regionale aantrekkingskracht en minimaal 25.000 bezoekers per jaar.

Bed & Breakfast

Bed & Breakfast accommodaties zijn kleine pensions en andere locaties waar je kunt overnachten inclusief ontbijt. Bijna alle B&B's zijn gevestigd in een woonhuis en worden gerund door de eigenaren van het woonhuis. Aan de aanbodzijde (CBS, TDI) is als ondergrens 5 slaapplekken gesteld. Bij de vraagzijde (CVO) is geen minimum bepaald.

Bestedingen recreatieve activiteiten

Voor het bepalen van de bestedingen van recreatieve activiteiten zijn alleen de directe kosten meegenomen. Dit zijn de kosten die direct te herleiden zijn naar een bepaalde activiteit omdat deze gedaan zijn gedurende de activiteit. Het gaat hier om entreegelden, consumpties en winkelen. Niet meegerekend zijn de vervoerskosten en de vaste kosten (lidmaatschappen e.d.).

Bestedingen toeristische vakanties

Dit zijn alle uitgaven die gedaan zijn tijdens de vakantie, zoals kosten van de accommodatie, boodschappen, dagjes uit e.d.

Binnenwater (bodembebruik)

Inlandig water in gebruik als vaarweg, recreatiewater, delfstofwinplaats, vloed en/of slibveld, of als spaarbekken, inclusief het IJsselmeer.

Toelichting:

Tot het binnenwater behoren die delen van de Waddenzee, de Eems, de Dollard, de Noordzee, de Ooster- en Westerschelde die liggen tussen havenhoofden en strekdammen. Bij vrij in zee uitmondende rivieren zonder strekdammen of havenhoofden wordt de grens tussen binnen- en buitenwater gevormd door de denkbeeldige lijn ter hoogte van de hoogwaterlijn langs de kust. Water smaller dan zes meter wordt niet meegerekend.

Buitenwater - zie Binnenwater

Bungalowpark

Dit is een complex bestaande uit zomerhuisjes, bungalows of appartementen, voor zover deze verblijfseenheden hoofdzakelijk voor verhuur door de exploitant of beheerder van het complex beschikbaar zijn. Complexen tweede woningen waarvan de individuele woningen in eigendom zijn van afzonderlijke particulieren en die niet hoofdzakelijk beschikbaar zijn voor verhuur door de exploitant van het complex behoren dus niet tot deze categorie. De ondergrens voor de categorie is minimaal 20 slaapplekken.

Camping

Terrein of een deel van een terrein met ten minste twintig toeristische slaapplekken en met ten minste wasgelegenheid en toiletten, waarop kan worden overnacht in tenten, toercaravans, kampeerauto's, stacaravans, tenthuisjes of trekkershutten

Een standplaats van een camping wordt omgerekend naar vier slaapplekken. Bij het bepalen van de (toeristische) capaciteit van campings is alleen gekeken naar toeristische standplaatsen.

Dagrecreatie - zie Recreatieve activiteiten

Dagtocht

Combinatie van verschillende recreatieve activiteiten zonder tussentijds thuis te komen.

Dagtoerisme

Alle recreatieve activiteiten buitenshuis die buiten de normale omgeving plaatsvinden en niet regulier van aard zijn.

Operationalisering:

Voor gegevens over recreatie en dagtoerisme is gebruik gemaakt van CVTO. In CVTO wordt dagtoerisme niet als zodanig onderscheiden. Bovendien hanteert CVTO een lagere ondergrens dan CBS, nl. 1 uur in plaats van 2 uur. Het CVTO onderzoek maakt een onderscheid in clusters. Op basis van het criterium afstand (minimaal 20 km) zijn de clusters bepaald waarvan landelijk meer dan gemiddeld de activiteiten verder dan 20 km plaatsvinden en bovendien niet regulier van karakter zijn. Clusters met een sterk regulier karakter zijn: zelfsporten, hobby- en verenigingsleven, bezoek sportwedstrijden.

Directe bestedingen - zie Bestedingen

Evenement

Evenement met minimaal een bovenlokale/regionale aantrekkingskracht en minimaal 50.000 bezoekers per jaar.

Groepsaccommodatie

Een accommodatie met logiesverstrekking overwegend aan personen in groepsverband met slaapgelegenheid in kamers, zalen, huisjes, tenthuisjes, appartementen en/of tenten die gasten mogelijk met vreemden moeten delen. Hieronder worden verstaan: kampeerboerderijen, vakantiehuizen, scoutinghuizen, natuurvriendenhuisen, tentenkampen en logiesaccommodaties behorende tot watersportcentra en maneges.

Hotel, pension en bed & breakfast accommodatie

Een accommodatie waarin logies wordt verstrekt en waar eventueel afzonderlijke maaltijden, kleine etenswaren en dranken worden verstrekt aan gasten. De ondergrens voor deze categorie is 5 slaapplekken.

Jachthaven

Commerciële havens, verenigingshavens en gemeentehavens. Voor deze categorie is in dit onderzoek geen ondergrens met betrekking tot het aantal ligplaatsen gehanteerd.

Korte vakantie

Een verblijf van 2 tot 4 dagen (1-3 nachten). In de trendrapportage hebben korte vakanties alleen betrekking op toeristisch verblijf en niet zakelijk verblijf.

Lange vakantie

Een verblijf van 5 dagen of langer (4 of meer nachten). In de trendrapportage hebben lange vakanties alleen betrekking op toeristisch verblijf en niet zakelijk verblijf.

Logiesaccommodaties (toeristisch)

Dit zijn hotels, pensions en jeugdaccommodaties, kampeerterreinen met toeristische verhuur, huisjescomplexen met toeristische verhuur en groepsaccommodaties. Voor hotels, pensions en jeugdaccommodaties hanteert het CBS een ondergrens van 5 slaapplekken voor de overige logiesaccommodaties 20 slaapplekken.

Musea en bezienswaardigheden

Musea, monumenten, ambachtelijke bedrijven, etc met minimaal 10.000 bezoekers per jaar.

Overnachting (toeristisch)

Een verblijf in een logiesaccommodatie met minimaal 1 overnachting met een niet-zakelijk motief. Hieronder valt ook verblijf in een logiesaccommodatie met als motief om familie en vrienden te bezoeken.

Recreatieve activiteiten

Alle (dag)recreatieve activiteiten die worden ondernomen buiten de eigen woning en waarbij men minimaal een uur van huis is (inclusief reistijd).

Slaapplaatsbezettingsgraad (van logiesaccommodaties)

Het aantal overnachtingen in een bepaalde periode gedeeld door het product van het aantal slaapplaatsen en het aantal dagen van de betreffende periode (brutoslaapbezettingsgraad).

Toerisme

De activiteiten van personen die reizen naar en verblijven op plaatsen buiten hun normale omgeving, voor niet langer dan een (aaneengesloten) jaar, om redenen van vrijetijdsbesteding, zaken en andere doeleinden die niet zijn verbonden met het uitoefenen van activiteiten die worden beloond vanuit de plaats die wordt bezocht.

Toelichting:

1) bezoeken die langer duren dan twee uur en die 2) gedaan zijn vanuit een recreatief toeristisch of zakelijk toeristisch motief zijn bezoeken buiten de normale omgeving en dus toeristisch.

De normale omgeving van een persoon is de directe nabijheid van zijn of haar huis en plaats van werk of studie en andere plaatsen die regelmatig worden bezocht.

Verblijfstoerisme

Tot het verblijfstoerisme wordt gerekend de niet-zakelijke overnachtingen in hotels, campings, bungalowparken, overig logies en jachthavens. Overnachtingen van vaste gebruikers op campings en jachthavens vallen hier evenmin onder.

Woning niet op park (CVO)

Een *woning niet op park* is een bungalow of chalet die in zijn geheel verhuurd wordt maar niet met nog andere vakantiewoningen op een park staat. Deze woningen worden via een intermediair (toeroperator / reisbureau) aangeboden.

Woning van een particulier (CVO)

Dit is een huis van een particulier waar men tijdelijk voor vakantie verblijft zonder tussenkomst van een intermediair. Woningruil is hier een voorbeeld van.

Bijlage 7: Geraadpleegde bronnen

Literatuur

- Behoeftedonderzoek 50-plussers. Blick Marktonderzoek (2007)
- Buiten Barometer. Blauw Research (2008)
- ContinuVakantieOnderzoek - De Vakantiemarkt in 2007. NBTC-NIPO Research (2008)
- ContinuVrijeTijdsOnderzoek 2006-2007. NBTC-NIPO Research (2007)
- Destinatie Holland. NBTC (2006)
- Onderzoek aantal recreatievaartuigen in Nederland. Waterrecreatie Advies (2006)
- Onderzoek drie-generatievakanties. DirectResearch (2007)
- Sectorstudie Verblijfsrecreatie. ING Bank (2007)
- Toekomstvisie Vakantiemarkt 2007-2015. NBTC-NIPO Research (2007)
- Toerisme in perspectief 2008 - Ontwikkelingen m.b.t. inkomend en binnenlands toerisme nader bekeken. NBTC (2008)
- Toeristische Trendrapportage Brabant 2006/2007. Kenniscentrum Toerisme & Recreatie (2007)
- Trendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd 2006/2007. NRIT Media (2007)
- Vakantieonderzoek. VNU Exhibitions (2007)
- Provincie Zuid-Holland/Ruimtebehoefte in 2020 van de sector detailhandel en leisure/vrije tijd.

Persberichten

- 'Consument zoekt huis en vakantie liefst via internet'. Postbank Economisch Bureau (juni 2007)
- 'Eenoudergezin en 50plusser omarmt fenomeen singlereizen'. Single2Travel (maart 2008)
- 'Helpt Nederlanders overschrijdt vakantiebudget'. Blauw Research (mei 2007)
- 'Jonge gezinnen steeds vaker naar hotels'. Weekendjeweg (juli 2007)
- 'Kinderen steeds vaker zonder ouders op vakantie'. Simbo (maart 2007)
- 'Natuurkamperen in stilte steeds populairder'. Nederlandse Toeristen Kampeer Club (juli 2007)
- 'Nederlands vakantieseizoen langer'. Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (augustus 2007)
- 'Verre reizen in trek door lage dollar'. Algemene Nederlandse Vereniging van Reisondernemingen (augustus 2007)

Digitale bronnen

- Holiday Tracker CVO (zie ook www.ContinuVakantieOnderzoek.nl)
- SPSS bestanden CVTO (zie ook www.ContinuVrijeTijdsOnderzoek.nl)
- Statline Databank, Centraal Bureau voor de Statistiek
- www.knmi.nl
- www.kenniscentrumhoreca.nl
- Berekening bestedingen buitenlandse gasten in Zuid-Holland naar logiesvormen. Excelbestand van NBTC op basis van Statistiek Inkomend Toerisme (2005)

Bijlage 8: Bezoekersaantallen dagtoeristische bestemmingen

Zie website www.zhbt.nl/trendrapportage